

Het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief

De zoektocht naar nieuwe manieren van samenwerking om de leefbaarheid in Noord-Holland te vergroten

Albert Aalvanger en Raoul Beunen

Wageningen University

December 2014

Het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief

De zoektocht naar nieuwe manieren van samenwerking om de leefbaarheid in Noord-Holland te vergroten

Albert Aalvanger en Raoul Beunen

Wageningen University

December 2014

Colofon

Titel	Het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief: De zoektocht naar nieuwe manieren van samenwerking om de leefbaarheid in Noord-Holland te vergroten
Auteurs	Albert Aalvanger MSc Dr. ir. Raoul Beunen
Over de auteurs	Albert Aalvanger is promovendus bij de leerstoelgroep Strategic Communication aan Wageningen University Raoul Beunen is universitair docent Omgevingsbeleid aan de Open Universiteit en onderzoeker bij de leerstoelgroep Strategic Communication aan Wageningen University
Datum	December 2014
Trefwoorden	Bovenlokaal, burgerinitiatief, dorpen, gemeente, leefbaarheid, lokaal bestuur, Noord-Holland, wijken
Projectuitvoering	Albert Aalvanger MSc
Projectcoördinatie	Albert Aalvanger MSc
Financiële ondersteuning	Provincie Noord-Holland

Fotoverantwoording	Pagina 25, Figuur 1: Voorzittersoverleg Alkmaar De overige foto's, kaartjes en figuren zijn vervaardigd door de auteurs of meewerkende studenten.
Vormgeving	Merel Scheltema
Druk	Grafisch Service Centrum, Wageningen
Bronvermelding	Verspreiding van het rapport en overname van gedeelten eruit wordt aangemoedigd, mits voorzien van deugdelijke bronvermelding.
ISBN	978-94-6257-395-6

Inhoudsopgave

Voorwoord **7**

Samenvatting **9**

1. Inleiding **11**
1.1. De zoektocht naar nieuwe manieren om de leefbaarheid te vergroten 11
1.2. Het mobiliseren van bovenlokaal burgerinitiatief 12
1.3. Een verbindende rol voor burgerinitiatieven? 13
1.4. Het beter mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief 14
1.5. Leeswijzer 15

2. Het bestuderen van bovenlokaal burgerinitiatief: over schaalniveaus, onderlinge verhoudingen en strategieën **17**
2.1. Inleiding 17
2.2. Het schaalniveau waarop problemen worden opgepakt en aangepakt 17
2.3. De onderlinge verhoudingen tussen burgerinitiatieven en samenwerkingspartners 19
2.4. Strategieën van burgerinitiatieven om de eigen doelen te bereiken 19

3. Onderzoeksmethoden en beschrijving van de casussen **23**
3.1. Inleiding 23
3.2. De digitale enquête onder burgerinitiatieven 23
3.3. Het case-studieonderzoek: een gezamenlijk leerproces 24
3.4. De casussen 25
3.4.1. Voorzittersoverleg Alkmaar 25
3.4.2. Dorpsraad Hauwert 26
3.4.3. Cluster Oude Niedorp, 't Veld-Zijdewind, Winkel 27
3.4.4. Wijkplatform Julianadorp 27

4. De onderzoeksresultaten **29**
4.1. Inleiding 29
4.2. Het schaalniveau in relatie tot de inhoudelijke doelen van initiatieven 29
4.2.1. De respondenten en de doelen waar zij zich op richten 29
4.2.2. De rol die burgerinitiatieven voor zichzelf zien in de samenwerking met andere partijen 35
4.2.3. Conclusie 38
4.3. De invulling van de eigen rollen en de onderlinge relaties 38
4.3.1. De bijdrage die samenwerking met anderen oplevert voor de eigen doelen 38
4.3.2. De invulling van de eigen rol: activiteiten 42
4.3.3. Voorkeuren in de samenwerking met anderen 44
4.3.4. Kansen en belemmeringen 47
4.3.5. Conclusie 48

4.4. De strategieën die burgerinitiatieven hanteren 49
4.4.1. De voorkeuren voor strategieën 49
4.4.2. Het succes van de strategieën om steun en aandacht te krijgen 53
4.4.3. Het succes van de strategieën in de samenwerking met andere partijen 55
4.4.4. Conclusie 57

5. Conclusie 59

6. Aanbevelingen voor het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief 65

Dankwoord 69

Literatuur 71

Bijlagen 73
Bijlage 1: Het overzicht van de onderzoeksactiviteiten 75
Bijlage 2: De voorkeuren in samenwerking met andere partijen per rol 76
Bijlage 3: Stellingen over strategieën per rol 78

Voorwoord

In het najaar van 2012 introduceert de Alkmaarse wethouder Drs. Anjo van de Ven het begrip “bewonersonderneming” in de gemeente Alkmaar. De gemeente Alkmaar brengt daarmee de verantwoording voor de organisatie van welzijn en welbevinden dichter bij de buurten en wijken. Door de omvorming van wijk- en buurtcentra tot bewonersondernemingen kunnen burgers zelf beslissen over -en verantwoordelijkheid nemen voor de wijze waarop de zorg voor elkaar in de wijken en buurten wordt ingericht.

Het is een spannend proces waarin burgers, politiek en ambtelijk apparaat met elkaar op zoek gaan naar een juiste verdeling van rollen en taken. De praktijk leert dat er, sinds de komst van de bewonersondernemingen, een meer open relatie is ontstaan tussen burgers en gemeente. Aan het verbeteren van de relatie hebben vrijwilligers, gemeenteambtenaren en politiek hard gewerkt. Het gaat niet vanzelf. De veranderde relatie laat zich het best samenvatten in de metamorfose van de wijk- en buurtcentra: van afhankelijkheid van de gemeente naar gelijkwaardigheid.

In de “oude” situatie organiseert de gemeente het overleg tussen buurt- en wijkcentra en dat overleg kenmerkt zich door eenrichtingsverkeer: informatieoverdracht van de gemeente naar de instellingen. Er is nauwelijks sprake van interactie. In 2013 nemen de wijk- en buurtcentra zelf de verantwoording voor het overleg. Het voorzittersoverleg (VZO) wordt opgericht. De gemeente participeert als vaste deelnemer, maar het VZO bepaalt zelf de agenda.

Het rapport “*Het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief*” dat voor u ligt, biedt een aantal aanbevelingen waar overheden en burgerinitiatieven hun voordeel mee kunnen doen. Laat het rapport niet in een lade belanden, maar laat het een wezenlijke bijdrage leveren aan de zoektocht naar een nieuwe manier van het organiseren van zorg en verantwoordelijkheid voor de eigen leefomgeving.

Namens het voorzittersoverleg Alkmaar

Hans Petit, voorzitter

Samenvatting

De actieve inzet van burgers draagt bij aan de leefbaarheid van het platteland. De provincie Noord-Holland ziet de inzet van burgers zelfs steeds meer als een voorwaarde om duurzame oplossingen te vinden voor vraagstukken op het gebied van mobiliteit, voorzieningen en de woonomgeving. De verantwoordelijkheid voor het vinden en uitvoeren van deze oplossingen ligt niet langer alleen bij gemeenten en maatschappelijke organisaties. Vanuit hun grote betrokkenheid bij hun dorp of wijk, ontwikkelen burgers ook zelf ideeën en plannen om hun woonomgeving te verbeteren. De aandacht van burgerinitiatieven richt zich vaak op het eigen dorp of de eigen wijk. Het bovenlokale schaalniveau verdwijnt uit beeld, waardoor het moeilijker wordt creatieve oplossingen te vinden. Leefbaarheid is echter een vraagstuk dat om een bovenlokale aanpak vraagt.

Binnen het thema Vitaal Platteland streeft de provincie Noord-Holland naar behoud en versterking van de leefbaarheid van het platteland. De provincie doet dit door discussie over leefbaarheid te stimuleren en kennis te vergaren en verspreiden. De provincie heeft daarom Wageningen Universiteit gevraagd onderzoek te doen naar '*Het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief*'. In dit onderzoek zijn initiatieven van burgers op het gebied van leefbaarheid en voorzieningen in kaart gebracht en is onderzocht hoe de transformaties in rollen en verantwoordelijkheden tussen burgers, overheden en maatschappelijke organisaties plaatsvinden. Het doel van het onderzoek is het doen van aanbevelingen waarmee burgerinitiatieven hun samenwerking met overheden, burgers, ondernemers en andere organisaties kunnen verbeteren om zo gezamenlijk de vitaliteit van hun regio te vergroten. Bovenlokale samenwerking door burgerinitiatieven staat in dit onderzoek dan ook centraal:

Hoe kan bovenlokaal burgerinitiatief beter gemobiliseerd en benut worden om de leefbaarheid van een gebied te vergroten?

Omdat het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief een complex vraagstuk is, zijn verschillende onderzoeksmethoden toegepast. Met een enquête onder burgerinitiatieven in Noord-Holland zijn inzichten verkregen in de doelen waar burgerinitiatieven zich op richten, de samenwerking die ze zoeken bij het realiseren van deze doelen en de strategieën die ze daarbij hanteren. Om beter te begrijpen hoe burgerinitiatieven de samenwerking met anderen vormgeven, zijn een aantal casussen gedurende langere tijd onderzocht. Deze casussen betroffen de dorpsraad in Hauwert, het Voorzittersoverleg van de bewonersondernemingen in Alkmaar, het Wijkplatform in Julianadorp en het dorpencluster 't Veld-Zijdewind, Oude Niedorp en Winkel. Door middel van interviews en bezoeken aan vergaderingen en bijeenkomsten, zijn resultaten verzameld over het verloop van het proces, de onderlinge relaties tussen burgerinitiatieven en samenwerkingspartners, en de problemen die ter hand lagen. Daar waar mogelijk, zijn de tussentijdse resultaten van het onderzoek gebruikt om burgerinitiatieven te ondersteunen bij het ontwikkelen van onderhandelings- en leerstrategieën om hun doelen te bereiken.

Uit het onderzoek komt naar voren dat veel burgerinitiatieven zich richten op algemene thema's zoals 'leefbaarheid' en 'voorzieningen'. Ze kijken daarbij vooral naar het niveau van het eigen dorp of de eigen wijk. De focus op algemene thema's hangt samen de rol van 'belangenbehartiger' die veel burgerinitiatieven voor zichzelf zien. Vanuit deze rol reageren burgerinitiatieven vooral op het beleid van de gemeente. De strategieën die ze hierbij hanteren, zijn vooral gericht op het beïnvloeden van formele

besluitvorming en het inwinnen van kennis en informatie. Ze leggen bijvoorbeeld informele contacten met gemeentebestuurders en -ambtenaren en proberen via de actualiteit hun ideeën onder de aandacht te brengen.

De focus op de gemeente leidt er ook toe dat burgerinitiatieven weinig of niet op zoek gaan naar potentiële samenwerkingspartners. Samenwerking met andere partijen is in de ogen van burgerinitiatieven nuttig (bijvoorbeeld voor het inwinnen van informatie of het vinden van betere oplossingen), maar daarbij wordt vooral gekeken naar een vaste groep organisaties. De samenwerking met andere burgerinitiatieven wordt met name gebruikt om kennis in te winnen en medestanders te vinden. Ook het creëren van draagvlak bij de eigen achterban voor ideeën krijgt veel aandacht. Burgerinitiatieven zijn over het algemeen minder gericht op het verknopen van ideeën, doelen en/of middelen met die van andere partijen.

De praktijkvoorbeelden die zijn onderzocht, laten zien dat burgerinitiatieven prima in staat zijn het proces zelf te organiseren en samenwerkingsverbanden te smeden. Zo is de dorpsraad in Hauwert gestart met het opzetten van een domotica-project om de zorg voor ouderen te verbeteren. Dit project is overgedragen aan de plaatselijke afdeling van de Vrouwen van Nu. In 't Veld heeft de dorpsraad een stichting opgericht om een dorpsontmoetingsplek in de voormalige supermarkt te realiseren. Met behulp van bewoners, Support & Co en plaatselijke ondernemers is de dorpsontmoetingsplek gerealiseerd en een groot succes geworden. In Alkmaar hebben buurthuizen zich op verzoek van de gemeente omgevormd tot bewonersondernemingen. Vanuit de gemeente is ondersteuning geboden bij het schrijven van de ondernemingsplannen. Nu de omvorming heeft plaatsgevonden, treedt de gemeente meer op de achtergrond. De bewonersondernemingen gaan zelf op zoek naar verschillende samenwerkingspartners om allerlei projecten te realiseren. Het Wijkplatform in Julianadorp bestaat uit een gevarieerde groep van bewoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen. Gezamenlijk wordt in diverse werkgroepen gezocht naar oplossingen voor problemen die de partijen ervaren. De gemeente kijkt vooral op de achtergrond mee. Een accountmanager van de gemeente brengt op verzoek van de werkgroepen kennis en informatie in of legt ideeën in de week binnen zijn eigen organisatie.

Hoewel in de praktijkvoorbeelden al diverse successen geboekt zijn, blijft het mobiliseren van bovenlokaal burgerinitiatief een zoektocht. Deze zoektocht vraagt burgerinitiatieven los te komen van hun 'oude rol' als belangenbehartiger en zelf het proces organiseren om hun doelen te bereiken. Het vraagt bovendien een verschuiving van een brede naar een smalle inhoudelijke focus. Burgerinitiatieven hoeven zich niet te richten op het 'algemeen belang' van hun dorp of wijk. Specifieke problemen kunnen worden aangepakt door samenwerking te zoeken met andere organisaties, groepen en instanties, waarbij probleemdefinities, doelen en middelen met elkaar verbonden kunnen worden. De focus hoeft niet op voorhand gericht te zijn op de gemeente als samenwerkingspartner, financier of uitvoerder. Door zelf het proces te organiseren en nieuwe samenwerkingspartners te zoeken, kunnen burgerinitiatieven gericht het benodigde sociaal kapitaal mobiliseren en benutten om de leefbaarheid van hun gebied te vergroten. In hoofdstuk 6 van dit rapport worden een aantal aanbevelingen gedaan die kunnen helpen bij het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief.

1. Inleiding

1.1. De zoektocht naar nieuwe manieren om de leefbaarheid te vergroten

De economische, culturele en ruimtelijke ontwikkeling van het platteland in Noord-Holland is een belangrijk thema voor de provincie Noord-Holland. Door een aantal maatschappelijke ontwikkelingen (o.a. vergrijzing en ontgroening) komt de leefbaarheid en vitaliteit van het platteland onder druk te staan. In het beleidskader Zorg en Welzijn van de provincie, de 'Provinciale Sociale Agenda 2012-2015', is Vitaal Platteland daarom één van de drie centrale thema's. Binnen het thema Vitaal Platteland streeft de provincie naar behoud en versterking van een leefbaar platteland en kiest de provincie onder andere de rol van kennismakelaar, door het vergaren en verspreiden van kennis.

Gemeenten en maatschappelijke organisaties spelen een belangrijke rol bij het oplossen van vraagstukken op het gebied van bijvoorbeeld mobiliteit, voorzieningen en woonomgeving; zaken die van invloed zijn op de leefbaarheid. Maar ook de (vrijwillige) actieve inzet van burgers draagt bij aan de leefbaarheid en vitaliteit van kleine kernen. Volgens de provincie vormt de inzet van burgers steeds meer een belangrijke voorwaarde voor het vinden van duurzame oplossingen voor het vraagstuk van leefbaarheid van het platteland. Maar hoe kunnen burgers, gemeenten en maatschappelijke organisaties de samenwerking het beste vormgeven?

Om bij te dragen aan deze discussie en een deel van de gewenste kennis te ontwikkelen, heeft Wageningen Universiteit het onderzoek '*Het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief*' uitgevoerd, met behulp van een subsidie van de provincie Noord-Holland. In dit onderzoek zijn initiatieven van burgers op het gebied van leefbaarheid en voorzieningen in kaart gebracht en is onderzocht hoe de transformaties in rollen en verantwoordelijkheden tussen burgers, overheden en maatschappelijke organisaties plaatsvinden. Het doel van het onderzoek is het doen van aanbevelingen waarmee burgerinitiatieven hun samenwerking met overheden, burgers, ondernemers en andere organisaties kunnen verbeteren om zo gezamenlijk de vitaliteit van hun regio te vergroten.

De afgelopen jaren heeft de universiteit via de Kenniswerkplaatsen en de Wetenschapswinkel diverse onderzoeks- en onderwijsprojecten uitgevoerd op het gebied van krimp, leefbaarheid en dorpsidentiteit. De kern van die projecten was de gezamenlijke zoektocht van overheden, burgers, ondernemers en maatschappelijke organisaties naar nieuwe manieren om de leefbaarheid van de woonomgeving te behouden en te verbeteren. Deze zoektocht sluit aan bij de actuele maatschappelijke trend waarin burgers meer eigen initiatief tonen en overheden meer verantwoordelijkheden bij burgers willen neerleggen.[19,31] Door recente demografische en economische ontwikkelingen heeft het zoekproces meer urgentie gekregen.[22] Op lokaal, regionaal en landelijk niveau kunnen initiatiefrijke en ondernemende burgers dan ook op steeds meer aandacht rekenen, getuige bijvoorbeeld de recente discussies omtrent de 'Doe-democratie' [25] en de participatiesamenleving[28]. De term 'burgerinitiatief' wordt daarbij zowel door overheden als door (groepen) burgers op uiteenlopende manieren gebruikt, waardoor de term een veelkleurigheid aan initiatieven beslaat. Daarbij valt bijvoorbeeld te denken aan buurtverenigingen,

dorpsraden, wijkraden, bewonersgroepen en wijkondernemingen, maar ook aan allerlei groepen en organisaties die zich inzetten voor of juist verzetten tegen overheidsplannen.

1.2. Het mobiliseren van bovenlokaal burgerinitiatief

Burgers proberen op allerlei manieren invloed op het beleid uit te oefenen en ontwikkelen daarbij in toenemende mate hun eigen manieren van bestuur.[14, 15] De verschillende verschijningsvormen komen onder andere voort uit de doelen waarvoor de initiatieven zich inzetten. Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om het organiseren van zorg, het ontwikkelen en beschermen van natuur, het versterken van de sociale cohesie, het verbeteren van welzijn, het verhogen van de veiligheid, het opwekken van duurzame energie of een combinatie van dergelijke doelen.[1, 3, 4, 29] Verder varieert de rol die de initiatieven in de samenleving vervullen. Sommige initiatieven zullen ervoor kiezen zoveel mogelijk zelfstandig te opereren, terwijl anderen juist doelbewust het contact opzoeken met andere publieke of private organisaties. In dit laatste geval kan er zelfs sprake zijn van een geformaliseerde rol als overlegpartner, bijvoorbeeld voor gemeenten.[1, 11, 22]

De rol die het initiatief nastreeft en het (maatschappelijke) doel van het initiatief bepalen in belangrijke mate de keuze voor de organisatievorm. Sommige initiatieven zullen kiezen voor een meer losse organisatievorm op basis van informele contacten, terwijl anderen juist kiezen voor het formaliseren van relaties in de vorm van lidmaatschappen, besturen en commissies, al dan niet in combinatie met een rechtsvorm als een stichting of vereniging.[4, 11, 22] En ook de maatschappelijke invloed van initiatieven loopt ook sterk uiteen, van het informeren van (mede)bewoners, het realiseren van kleine en lokale projecten, tot het ontwikkelen en uitvoeren van integrale visies.[2, 3, 22] Omdat burgerinitiatieven zoveel verschillende vormen kennen, is in dit onderzoek een brede definitie van burgerinitiatief gehanteerd, namelijk: een groep burgers die zichzelf organiseert met als doel het verbeteren van de leefbaarheid van hun woonomgeving. Hierbij gaat het om burgers die zelf ideeën, plannen of ontwerpen bedenken en uitvoeren (eventueel samen met anderen) om hun fysieke woonomgeving en sociale omstandigheden te onderhouden en verbeteren.

Burgerinitiatieven die zich richten op het lokale niveau, zullen in dit onderzoek veel aandacht krijgen. Dorps- en wijkraden, en meer recentelijk ook vergelijkbare organisatievormen zoals dorpscoöperaties en bewonersondernemingen, spelen een belangrijke rol in het mobiliseren en ondersteunen van bewoners in het verbeteren van de leefbaarheid. Dit doen zij onder andere door het opstellen van visies, het uitvoeren van sociaaleconomische activiteiten en realiseren van ruimtelijke ingrepen.[1, 3] De focus ligt daarbij meestal op het eigen dorp of de eigen wijk. Dit heeft bewezen voordelen vanwege de grote betrokkenheid van veel mensen bij hun dorp of wijk.

De focus op het eigen dorp of de eigen wijk heeft echter ook als onbedoeld neveneffect dat de wijdere omgeving – het bovenlokale of zelfs regionale schaalniveau – uit beeld verdwijnt in de discussies over leefbaarheid en voorzieningen.[2] Onderzoek laat zien dat voor de leefbaarheid niet de aanwezigheid van voorzieningen, maar vooral de bereikbaarheid ervan belangrijk is.[23] Bovendien reikt de leefwereld van veel bewoners verder dan de dorps- of wijkgrenzen. Leefbaarheid is dus een vraagstuk dat bovenlokaal geanalyseerd en opgepakt moet worden.

1.3. Een verbindende rol voor burgerinitiatieven?

Burgerinitiatieven kunnen een verbindende rol vervullen in het verbeteren van de leefbaarheid van een gebied.[15] Gemeentelijke herindelingen vergroten de relatieve afstand tussen burgers en de lokale overheid. De herindelingen dragen er bovendien toe bij dat bewoners zich niet altijd meer (h)erkend voelen door hun gemeentebestuur.[16] Verder richten lokale overheden zich steeds meer op hun kerntaken als gevolg van decentralisaties en bezuinigingen. Daarbij leggen ze meer verantwoordelijkheden neer bij maatschappelijke organisaties, ondernemers en burgers. Deze laatsten nemen bovendien dan ook steeds meer zelf het initiatief. Burgerinitiatieven worden dus steeds belangrijker, maar vanwege hun uiteenlopende doelen, verschillen in aanpak en gevarieerde organisatievormen, treedt ook een versnippering van initiatieven op.

Door de versnippering van initiatieven en veranderingen in het lokale bestuur, komt de verdeling van rollen, taken en verantwoordelijkheden ter discussie te staan. Het is niet altijd meer duidelijk wie wat doet en wie waarvoor verantwoordelijk is. Wanneer er in een dorp of wijk bijvoorbeeld behoefte is aan een nieuwe ontmoetingsplek, zal de gemeente hier niet zomaar voor zorgen. Het is aan de exploitant, de gebruikers, de gemeente en de bewoners om met elkaar uit te vinden wie op welke manier bijdraagt, zowel aan de bouw als aan de exploitatie. Dit leidt tot uitdagingen, maar ook tot kansen. De gezamenlijke zoektocht naar een nieuwe verdeling biedt kansen van elkaar te leren door kennis en ervaringen uit te wisselen. Bovendien ontstaan mogelijkheden voor het ontplooien van bovenlokaal burgerinitiatief. Burgerinitiatieven kunnen een belangrijke rol vervullen door zelf bovenlokale initiatieven te ontwikkelen en/of te fungeren als intermediair tussen verschillende partijen. Door op te treden als intermediair en samenwerkingspartner, kunnen ze het lokale niveau verbinden met het bovenlokale niveau. De manier waarop dit zou kunnen staat centraal in dit onderzoek:

Hoe kan bovenlokaal burgerinitiatief beter gemobiliseerd en benut worden

om de leefbaarheid van een gebied te vergroten?

Om antwoord te kunnen geven op deze onderzoeksvraag, is het in de eerste plaats van belang inzicht te krijgen in de inhoudelijke doelen waar burgerinitiatieven zich mee bezighouden en het schaalniveau waarop zij opereren. Overheden zien een bepaalde rol weggelegd voor burgerinitiatieven in het oplossen van problemen en/of zullen bepaalde taken willen overdragen die zij niet als hun kerntaak zien. Dit betekent dat overheden bepaalde verwachtingen koesteren naar burgerinitiatieven over de inhoudelijke vraagstukken en doelen waarmee deze zich bezighouden. Daar staat tegenover dat burgerinitiatieven vaak ontstaan omdat burgers een probleem ervaren dat niet door andere partijen, zoals een overheid, wordt opgepakt. De inhoudelijke doelen van burgerinitiatieven kunnen daardoor verschillen van de verwachtingen die overheden koesteren. De probleemdefinitie (van zowel burgers als overheden) kan daarbij niet los worden gezien van de schaal waarop het probleem opgepakt en opgelost moet worden.[24] Dit leidt tot de volgende deelvraag:

1. *Op welke inhoudelijke doelen richten burgerinitiatieven zich en hoe hangt dit samen met het schaalniveau waarop deze doelen worden opgepakt?*

Wanneer burgers zichzelf organiseren met als doel het verbeteren van de leefbaarheid, raken hun activiteiten al snel aan die van andere organisaties en groepen. Hierdoor ontstaan wederzijdse afhankelijkheden en worden burgerinitiatieven onderdeel van een veranderingsproces waarin de verdeling van rollen, taken en verantwoordelijkheden continu ter discussie wordt gesteld.[6, 9] Deze discussie kan

bijvoorbeeld voortkomen uit het feit dat een burgerinitiatief andere partijen nodig heeft bij de uitvoering van ideeën, maar ook omdat andere partijen verwachtingen koesteren over de (maatschappelijke) rol die het initiatief gaat spelen. Als gevolg van de gevoerde discussies, veranderen ook de onderlinge relaties tussen de betrokken partijen en hoe zij zichzelf en elkaar zien. Dit heeft op zijn beurt weer consequenties voor de manier waarop invulling gegeven wordt aan de inhoudelijke doelen; het proces. De tweede deelvraag luidt daarom als volgt:

2. *Hoe zien burgerinitiatieven hun eigen rol in relatie tot die van andere partijen en welke consequenties heeft dit voor het verloop van het proces?*

Burgerinitiatieven hebben niet alleen ideeën over de doelen die ze willen bereiken en wie ze daarvoor nodig hebben. Ze ontwikkelen ook ideeën over de manier waarop het proces moet verlopen om hun doelen te bereiken. Op basis van hun verwachtingen en ervaringen ontwikkelen ze uiteenlopende strategieën om het proces te beïnvloeden. Omdat andere partijen hierop reageren, kunnen de uitkomsten anders zijn dan verwacht. Daarom passen burgerinitiatieven hun strategieën mogelijk aan wanneer deze niet blijken te werken zoals verwacht. Bovendien kunnen de rollen, relaties en doelen gedurende het proces veranderen, waardoor andere strategieën nodig blijken te zijn. De derde deelvraag luidt daarom:

3. *Welke strategieën hanteren burgerinitiatieven en hoe hangt dit samen met de (verandering in) rollen, relaties en doelen?*

De bovengenoemde deelvragen hebben allemaal betrekking op het verbeteren van de leefbaarheid van een gebied en de rol van burgerinitiatieven daarin. Doelen, schaalniveaus, rollen, relaties en strategieën kunnen niet los gezien worden van elkaar. De deelvragen zijn dan ook in onderlinge samenhang onderzocht.

1.4. Het beter mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief

Het doel van het onderzoek is het doen van aanbevelingen waarmee burgerinitiatieven hun samenwerking met overheden, burgers, ondernemers en andere organisaties kunnen verbeteren om zo gezamenlijk de vitaliteit van hun regio te versterken. De aanbevelingen helpen burgerinitiatieven bij het ontwikkelen van strategieën om deze samenwerking tot stand te brengen. Terwijl rollen, taken en verantwoordelijkheden verschuiven, hebben verschillende partijen immers vaak nog wel met elkaar te maken en kunnen ze misschien iets voor elkaar betekenen. Het onderzoek om de samenwerking tussen verschillende partijen te verbeteren, kan niet los worden gezien van de ontwikkelingen en discussies die in het gebied op gang worden gebracht. Daarom heeft het onderzoek deels het karakter van participatief actie-onderzoek gekregen. Dit type onderzoek kenmerkt zich door een cyclisch proces van ontwikkelen van kennis, het toepassen van nieuwe inzichten, reflecteren op de effecten en het gezamenlijk leren door de betrokken partijen, ondersteund door onderzoekers.[7]

Het beter mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief gaat over een brede vraag die niet eenvoudig te beantwoorden is. Het vraagt inzicht in de algemene verhoudingen tussen burgers, overheden, ondernemers en andere organisaties op bovenlokaal niveau én de specifieke strategieën en omstandigheden in specifieke samenwerkingsverbanden. Het onderzoek combineert daarom een enquêteonderzoek ter verbreding met een casestudieonderzoek ter verdieping. Daarnaast zijn verschillende lokale, provinciale en landelijke bijeenkomsten bijgewoond die betrekking hadden op de cases en het onderzoeksgebied. Verder zijn de resultaten van een reeks van onderwijsprojecten die door Wageningen

University zijn uitgevoerd in Noord-Holland Noord, meegenomen. En ten slotte zijn diverse gesprekken gevoerd en interviews gehouden met betrokken actoren. Op deze manier is het onderwerp zowel in de breedte als in de diepte onderzocht en samengebracht in deze rapportage. In hoofdstuk 3 worden de opzet van het onderzoeken de verschillende casussen/projecten in meer detail beschreven.

1.5. Leeswijzer

In dit hoofdstuk zijn het doel van het onderzoek en de onderzoeksvragen beschreven. In het volgende hoofdstuk (Hoofdstuk 2) wordt het theoretische raamwerk gepresenteerd dat gebruikt wordt om burgerinitiatieven in de regio Noord-Holland Noord te onderzoeken. In Hoofdstuk 3 worden de onderzoeksmethoden toegelicht en worden de cases geïntroduceerd die voor dit onderzoek langere tijd gevolgd zijn. In Hoofdstuk 4 worden de onderzoeksresultaten van de enquête gepresenteerd. Ter illustratie en verdieping zijn voorbeelden uit de cases opgenomen. Deze zijn te vinden in de tekstboxen. In Hoofdstuk 5 worden vervolgens op basis van de onderzoeksresultaten de onderzoeksvragen beantwoord en conclusies getrokken. In het laatste hoofdstuk (Hoofdstuk 6) wordt een aantal aanbevelingen gepresenteerd. Deze aanbevelingen helpen burgers, overheden, ondernemers en andere organisaties bij het beter mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief.

Voormalig dorpshuis de Harmonie maakt plaats voor woning bouw in ‘t Veld

De dorpsraad in Hauwert zet zich in voor meer starterswoningen

Studenten in gesprek met leden van de dorpsraad over de toekomst van ‘t Veld

2. Het bestuderen van bovenlokaal burgerinitiatief: over schaalniveaus, onderlinge verhoudingen en strategieën

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch kader beschreven dat de basis vormt voor het onderzoek in Noord-Holland Noord. Per deelvraag wordt uitgewerkt welke elementen een rol spelen en hoe hun effecten onderzocht kunnen worden. De rode draad in de theorie is de vraag hoe veranderingen in lokaal bestuur tot stand kunnen komen en bovenlokaal burgerinitiatief gemobiliseerd en benut kan worden. In paragraaf 2.2 wordt ingegaan op de relatie tussen de inhoudelijke doelen van burgerinitiatieven en het schaalniveau waarop deze worden opgepakt. In paragraaf 2.3 wordt uitgelegd hoe relaties tussen burgerinitiatieven en andere partijen tot stand kunnen komen en welke gevolgen dit heeft voor hun strategieën. Ten slotte wordt in paragraaf 2.4 ingegaan op de verschillende strategieën die burgerinitiatieven kunnen gebruiken om hun doelen te bereiken.

2.2. Het schaalniveau waarop problemen worden opgepakt en aangepakt

De eerste deelvraag gaat over de relatie tussen de inhoudelijke doelen waar burgerinitiatieven zich op richten en het schaalniveau waarop deze doelen worden opgepakt. De inhoudelijke doelen waarmee burgerinitiatieven zich bezighouden, zijn zeer gevarieerd. Veel initiatieven houden zich bezig met thema's als zorg, natuur, leefbaarheid, sociale cohesie, welzijn, veiligheid en duurzame energie.[1, 3, 4, 29] Dergelijke thema's laten zich niet één-op-één vertalen naar een bepaald schaalniveau. De thema's omvatten complexe vraagstukken die op verschillende niveaus worden opgepakt, van zeer lokaal tot regionaal, nationaal of zelfs internationaal. Hierbij is het van belang te beseffen dat het idee van 'schaalniveau' op verschillende manieren opgevat kan worden. Het kan bijvoorbeeld gaan om een geografisch schaalniveau (bijvoorbeeld een dorp, wijk of regio), maar ook om een administratief schaalniveau (zoals de gemeente, de provincie of het Rijk) en zelfs een tijdsschaal.[24] Een geografisch zeer lokaal en actueel thema kan dus op langere termijn administratief op landelijk niveau worden opgepakt. Hierbij valt te denken aan het opknappen van een kapotte speeltuin met aangevraagde subsidie van een landelijke charitatieve instelling. Maar ook andersom is mogelijk. Zo kan het opzetten van een mantelzorgproject in de wijk voortkomen uit verwachtte landelijke bezuinigingen op de zorg. Deze voorbeelden laten zien dat schaalniveaus verschillend opgevat kunnen worden en bovendien door elkaar kunnen lopen.

Onderzoek naar de relatie tussen inhoudelijke doelen en het schaalniveau waarop deze worden opgepakt, vraagt dan ook om een flexibele benadering die recht doet aan de complexiteit van elk vraagstuk.[24] Een dergelijke benadering gaat uit van wat al deze vraagstukken gemeen hebben, namelijk: interactie. Veranderingen in (lokaal) bestuur kunnen worden opgevat als (het resultaat van) een continu onderhandelings- en leerproces tussen de betrokken partijen. In het oplossen van problemen zoeken verschillende partijen elkaar op en onderhandelen over de invulling van rollen,

de verdeling van taken en het toezien op verantwoordelijkheden.[20, 21, 26] Zo zal een dorpsraad die een supermarkt wil realiseren in gesprek moeten gaan met de gemeente over vergunningen, maar ook met ondernemers en financiers over de exploitatie. Binnen dit onderhandelings- en leerproces hanteren en ontwikkelen de partijen verschillende strategieën om hun doelen te bereiken. Daarbij gaat het niet alleen om de vraag wat het probleem is, maar ook wat een passende oplossing is en welke partijen nodig/verantwoordelijk zijn voor het realiseren van deze oplossing. De probleemdefinities (en daarmee de oplossingsrichtingen) die partijen hanteren, kunnen verschillen. Door het uitwisselen van informatie, het stellen van vragen en het bediscussiëren van het onderwerp, worden bepaalde aspecten naar voren gehaald waardoor het probleem wordt gedefinieerd en afgebakend. Daarbij hebben de betrokken partijen een strategisch belang het probleem op bepaalde manier te representeren. In de manier waarop het probleem gedefinieerd wordt, zit namelijk ook besloten wat de oplossing is en wie daarvoor verantwoordelijk gehouden wordt.[13] Wanneer partijen het vormen van een coalitie strategisch belangrijk vinden, zullen ze een andere probleemdefinitie hanteren dan wanneer zij de verantwoordelijkheid bij een bepaalde partij willen neerleggen. Een gezamenlijke probleemdefinitie kan bijdragen aan het formuleren van een gezamenlijke oplossingsrichting en daarmee gezamenlijke actie tussen deze partijen mogelijk maken.[34]

De probleemdefinitie ligt niet (van te voren) vast, maar kan in de loop der tijd veranderen. Het onderhandelings- en leerproces in het (lokale) bestuur staat namelijk niet op zichzelf, maar vindt plaats in een specifieke context die zelf ook aan verandering onderhevig is.[6] Zo zullen partijen rekening moeten houden met algemene maatschappelijke, economische of bestuurlijke ontwikkelingen. Maar ook op lokaal en bovenlokaal niveau vinden allerlei ontwikkelingen plaats die voor uitdagingen zorgen of juist kansen bieden. De manier waarop de betrokken partijen tegen deze veranderende context aankijken, heeft gevolgen voor de manier waarop ze tegen problemen aankijken. Een veranderende context kan leiden tot nieuwe probleemdefinities en op basis daarvan zullen partijen hun strategieën aanpassen of zich tot andere partijen richten.

Om de relatie tussen de inhoudelijke doelen en het schaalniveau waarop deze worden opgepakt te begrijpen, is belangrijk de manier waarop partijen het probleem definiëren, te onderzoeken. Daarnaast is het van belang te weten wie ze nodig denken te hebben voor vinden en realiseren van oplossingen. Daarvoor zullen partijen proberen hun sociaal kapitaal te mobiliseren en te benutten. Dit sociaal kapitaal bestaat uit de aanwezige netwerken en gehanteerde normen voor onderling vertrouwen en samenwerking.[27] De betrokken partijen proberen andere mensen en organisaties uit hun netwerken te mobiliseren door middel van formele en/of informele contacten. Door deze mensen en organisaties te mobiliseren, kunnen nieuwe 'hulpbronnen' worden aangeboord voor het oplossen van het probleem. Hierbij valt te denken aan financiële middelen, maar ook aan politiek-bestuurlijke steun, ervaring, kennis en informatie en toegang tot belangrijke personen en organisaties.

Een belangrijk onderscheid dat gemaakt wordt wanneer we spreken over sociaal kapitaal is dat tussen *bindend, overbruggend en verbindend* sociaal kapitaal. Bij *bindend* sociaal kapitaal gaat het om het vertrouwen dat mensen met een vergelijkbare sociale identiteit hebben in de onderlinge samenwerking. Hierbij kan het dus gaan om de samenwerking binnen een groep, maar ook tussen vergelijkbare groepen. De betrokkenen hebben een sociale band met elkaar en kunnen zich met elkaar identificeren.[12, 18] *Overbruggend* sociaal kapitaal verwijst naar de samenwerking tussen mensen en/of groepen met een verschillende sociale identiteit. Daarbij zijn ze in termen van macht en status wel min of meer vergelijkbaar met elkaar. Bij bindend

sociaal kapitaal kijken de groepen vooral naar binnen (naar zichzelf), terwijl bij overbruggend sociaal kapitaal de groep juist een brug naar andere, vergelijkbare groepen probeert te slaan door het verschil in identiteit te overbruggen. Een derde vorm van sociaal kapitaal is verbindend sociaal kapitaal.[12, 18] *Verbindend* sociaal kapitaal heeft betrekking op de relatie tussen groepen of individuen en formele instituties. De machtsverhoudingen en mogelijkheden om invloed uit te oefenen op beleid zijn in dit geval ongelijk, bijvoorbeeld tussen overheden en burgers.[12, 27] Welk type sociaal kapitaal partijen weten te mobiliseren, hangt erg af van hun mogelijkheden en keuzes, en de strategieën die ze hanteren.

2.3. De onderlinge verhoudingen tussen burgerinitiatieven en samenwerkingspartners

De tweede deelvraag heeft betrekking op veranderende rollen van burgerinitiatieven en andere partijen gedurende het proces dat moet leiden tot de oplossing van het ervaren probleem. Zoals uit het voorgaande blijkt, hebben burgerinitiatieven soms andere partijen nodig in het realiseren van hun doelen. Bovendien raken hun activiteiten al snel aan die van andere organisaties of groepen. Hierdoor ontstaan wederzijdse afhankelijkheden en komt al snel de vraag naar boven wie waarvoor verantwoordelijk is.[6, 9] In de discussie die hierop volgt, zullen de betrokken partijen zichzelf strategisch proberen te positioneren om bepaalde doelen te bereiken.[5, 13] Ze construeren daarbij hun eigen identiteit (wie zijn wij?) en die van anderen (wie zijn zij?), en geven betekenis aan de onderlinge relaties. De betrokkenen denken na over hoe zij zelf in het proces staan, hoe andere partijen in het proces staan en hoe de onderlinge verhoudingen liggen.

De constructie van deze identiteiten ligt niet van te voren vast, maar ontstaat door de samenwerking. Op hun beurt hebben de geconstrueerde identiteiten weer gevolgen voor het verdere verloop van de samenwerking. Door te discussiëren over wie waarvoor verantwoordelijk is, wisselen de partijen hun opvattingen uit over hoe zij in het proces staan en hoe de verhoudingen zijn. Door deze opvattingen te bediscussiëren, kan een soort gedeelde identiteit ontstaan. Deze gedeelde identiteit biedt een raamwerk om samen actie te ondernemen. Problemen en oplossingen worden benoemd en het wordt duidelijk wie verantwoordelijk is/zijn voor het ondernemen van actie.[13, 34] De gesprekken tussen bijvoorbeeld dorpsraden, dorpsbewoners, gemeenten en andere organisaties kunnen bijdragen aan een gedeelde identiteit om de gevolgen van demografische of economische ontwikkelingen te bespreken en gezamenlijk aan te pakken. De discussie over wie waarvoor verantwoordelijk is, kan er echter ook toe leiden dat partijen juist hun eigen identiteit verder versterken. In dat geval gaan ze zich onderscheiden van andere betrokkenen, wat de samenwerking kan bemoeilijken.[1, 4]

2.4. Strategieën van burgerinitiatieven om de eigen doelen te bereiken

De derde deelvraag gaat specifiek in op de strategieën die burgerinitiatieven hanteren en hoe deze strategieën gedurende het proces worden aangepast. Op basis van de probleemdefinitie zullen burgerinitiatieven proberen partijen binnen en buiten hun sociale netwerk te mobiliseren. Door deze partijen te mobiliseren, wordt het sociale kapitaal waarover deze partijen beschikken eveneens gemobiliseerd. [27] Op basis van de uitkomsten en reacties van andere partijen, zullen burgerinitiatieven

hun strategieën gedurende het proces mogelijk moeten aanpassen. Het ene moment kan een burgerinitiatief zich bijvoorbeeld richten op het verbinden van partijen en het andere moment op genereren van media-aandacht.

Op basis van onderzoek door Brouwer, Huitema en Biermann[8] zijn daarbij vier verschillende typen strategieën te onderscheiden: (1) strategieën met als doel aandacht en steun te organiseren; (2) strategieën om ideeën, doelen en middelen te koppelen aan die van anderen; (3) strategieën om de relaties met andere partijen te organiseren; en (4) strategieën om het speelveld waarin zaken kunnen worden georganiseerd en worden besloten, te beïnvloeden. Deze typen strategieën worden hieronder toegelicht.

Strategieën met als doel aandacht en steun te organiseren

Partijen die betrokken zijn bij het lokale bestuur, zoals burgerinitiatieven, willen met het opzetten en uitvoeren van activiteiten bepaalde veranderingen teweeg brengen. Ze komen bijvoorbeeld met alternatieven voor een bestaande aanpak of besluitvormingsprocedure. Daarbij zullen ze veelal niet met geheel nieuwe ideeën komen, maar aansluiting zoeken bij wat er al is door hun ideeën te herformuleren of te combineren met andere ideeën. Op deze manier kunnen ze laten zien dat er een (acuut) probleem bestaat waarvoor hun idee een oplossing biedt. Daarbij is ook de woordkeus van groot belang. Door de juiste woordkeus is het namelijk mogelijk invloed uit te oefenen op de voorkeur die andere partijen hebben voor een bepaalde oplossing. Door bepaalde aspecten van een probleem uit te vergroten of juist te verkleinen, lijken sommige oplossingen beter te passen dan anderen.[8, 13, 30]

Strategieën om ideeën, doelen en middelen te koppelen aan die van anderen

Vaak zullen initiatiefnemers afhankelijk zijn van anderen om hun idee te realiseren. Dit kan bijvoorbeeld voortkomen uit het feit dat een lokaal probleem op een bovenlokaal niveau moet worden opgepakt of omdat het de initiatiefnemers aan de juiste middelen (draagvlak, financiën, kennis, etc.) ontbreekt. Het vormen van coalities is in zulke gevallen noodzakelijk.[8] Op basis van de probleemdefinitie en de middelen die nodig zijn om de oplossing te realiseren, zullen partijen keuzes maken in wie zij nog meer betrekken in het proces. Daarbij kan het bijvoorbeeld helpen om verschillende problemen of issues met elkaar te verbinden. Dit biedt mogelijkheden voor het leggen van nieuwe relaties en tot betere of meer gedragen oplossingen te komen.[8, 9] Een andere mogelijkheid is het koppelen van verschillende processen. Vaak zijn de partijen bij meerdere ideeën of ontwikkelingen betrokken en treffen ze elkaar dus ook in verschillende bestuurlijke arena's. Het kan een doelbewuste keuze zijn verlies te nemen in de ene arena om in de andere arena te winnen.[8]

Strategieën om de relaties met andere partijen te organiseren

Alleen het tot stand brengen van relaties met andere partijen is niet voldoende. De relaties zullen ook onderhouden moeten worden. Daarbij is aandacht nodig voor elkaars ervaringen, gevoelens en ideeën. Het creëren van vertrouwen is daarbij essentieel voor het onderhouden van een goede relatie. Bereidheid laten zien mee te willen werken aan het vinden en realiseren van een oplossing, kan daarvoor een goede strategie zijn. Ook het opbouwen van sociale netwerken, regelmatige contacten en wederkerigheid kunnen als strategie dienen. Het onderhouden van zowel formele als informele contacten is daarbij belangrijk, niet alleen voor het versterken van bestaande netwerken, maar ook voor het leggen van nieuwe contacten.[8]

Strategieën om speelvelden te beïnvloeden en te gebruiken

Tenslotte noemen Brouwer, Huitema en Biermann[8] nog een bijzondere categorie strategieën, namelijk strategieën waarmee speelvelden beïnvloed en gebruikt kunnen worden. Omdat problemen en ideeën op verschillende manieren geformuleerd kunnen worden, behoren ze niet exclusief tot een bepaald speelveld. In de praktijk zullen meerdere partijen zich met een bepaald probleem bezighouden. Bovendien doen ze dit vanuit een verschillende invalshoek. Dit biedt burgerinitiatieven dus de mogelijkheid een probleem strategisch onder de aandacht te brengen. Daarbij kunnen ze niet alleen kiezen tussen verschillende speelvelden, maar ook voor het moment waarop ze hun probleem onder de aandacht brengen. Op deze manier kunnen ze strategisch invloed uitoefenen op de steun en gevoelde urgentie.[8, 30]

Brede school Veldzicht in aanbouw (‘t Veld)

3. Onderzoeksmethoden en beschrijving van de casussen

3.1. Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de onderzoeksmethoden die zijn toegepast om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. Omdat het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief een complex vraagstuk is, zijn verschillende onderzoeksmethoden toegepast. Door het uitvoeren van een enquête onder burgerinitiatieven is verbreding gezocht. Hiermee is inzicht verkregen in de doelen waar burgerinitiatieven zich op richten, de samenwerking die ze zoeken bij het realiseren van deze doelen en de strategieën die ze daarbij hanteren. De opzet van deze enquête is beschreven in paragraaf 3.2. Daarnaast is verdieping gezocht door enkele praktijkcasussen langere tijd te volgen. Op deze manier is onderzocht hoe de samenwerking op de langere termijn verloopt. In paragraaf 3.3 wordt uitgelegd hoe deze casussen zijn onderzocht. Ten slotte volgt in paragraaf 3.4 een beknopte beschrijving van deze casussen.

3.2. De digitale enquête onder burgerinitiatieven

Om burgerinitiatieven in de provincie Noord-Holland in kaart te brengen en een breed inzicht te krijgen in de strategieën die zij gebruiken om hun doelen te bereiken, is een digitale enquête opgezet. Hierbij is een brede definitie van 'burgerinitiatief' gehanteerd, om een zo groot mogelijke variëteit aan initiatieven in beeld te kunnen brengen.

In de periode van juni 2014 tot en met september 2014 is de enquête verspreid onder burgerinitiatieven in de gehele provincie Noord-Holland. De enquête is uitgezet via verschillende kanalen om zoveel mogelijk individuen, groepen en organisaties te bereiken. Bovendien zijn de respondenten aangemoedigd de enquête binnen hun eigen netwerk verder te verspreiden. Via deze zogenaamde sneeuwbalmethode is getracht zoveel mogelijk respondenten te krijgen, waaronder relatief 'onzichtbare' burgerinitiatieven. Verder is de enquête via sociale netwerksites (zoals groepen op LinkedIn), nieuwsbrieven en andere websites (waaronder de website van het Kenniscentrum Wmo en Wonen Noord-Holland) verspreid. Ook is de enquête verspreid via organisaties die bij het onderzoek betrokken zijn, zoals de provincie, de VvKkNH, het Platform Dorpshuizen, de Kenniswerkplaats en diverse gemeenten. Voorafgaand aan de verspreiding, is de enquête telefonisch getest.

Aan de hand van 27 vragen zijn de respondenten bevraagd over een aantal onderwerpen. Naast algemene informatie over de achtergrond van hun initiatief, zijn de respondenten vragen voorgelegd over: (1) het doel van hun organisatie, (2) het schaalniveau waarop dit doel wordt opgepakt, (3) de relatie met de samenwerkingspartners en (4) de gehanteerde strategieën om het doel te bereiken. Deze verschillende onderdelen vormen tevens de leidraad voor dit rapport.

De enquête is in totaal 102 keer benaderd, waaruit 57 bruikbare responses zijn afgeleid. Dit verschil is onder andere te verklaren doordat de enquête is bekeken

(en ingevuld) door organisaties die buiten de doelgroep vallen, zoals gemeenten en provinciale/landelijke belangenorganisaties. Ook is een aantal responses afgevallen omdat deze onvoldoende informatie bevatten voor analyse.

Uit bestudering van de ingevulde enquêtes blijkt dat slechts 'het topje van de ijsberg' aan burgerinitiatieven in kaart is gebracht. De enquête is opvallend veel door dorps- en wijkraden ingevuld. Dit heeft deels te maken met de manier waarop de enquête is verspreid. Hieruit mag worden afgeleid dat een grote groep burgerinitiatieven nog niet is bereikt. Door de enquête langer uit te zetten en via andere kanalen te verspreiden, zou ook deze groep bereikt kunnen worden. De resultaten van de enquête zijn dan ook niet representatief voor alle burgerinitiatieven in de provincie Noord-Holland.

3.3. Het case-studieonderzoek: een gezamenlijk leerproces

De enquête verschaft een algemeen beeld verschaft van de doelen, samenwerkingspartners en strategieën van burgerinitiatieven. Om meer diepgang aan te brengen in het onderzoek en beter te begrijpen hoe burgerinitiatieven de samenwerking met anderen vormgeven, zijn een aantal casussen gedurende langere tijd onderzocht. Door middel van interviews en participerende observaties tijdens vergaderingen en bijeenkomsten, zijn resultaten verzameld over het verloop van het proces, de onderlinge relaties en de problemen die ter hand lagen. Daar waar mogelijk, zijn de tussentijdse resultaten van het onderzoek gebruikt om burgerinitiatieven te ondersteunen bij het ontwikkelen van onderhandelings- en leerstrategieën om hun doelen te bereiken. Het ontwikkelen van aanbevelingen om bovenlokaal burgerinitiatief beter te mobiliseren en te benutten heeft hiermee het karakter van een participatief actie-onderzoek gekregen. Door te *reflecteren* op de toepassing en de resultaten van de aanbevelingen, zijn de aanbevelingen verder aangescherpt. Het bespreken en toepassen van de aanbevelingen heeft ook meer inzicht gegeven in de achterliggende redenen voor *de manier waarop* burgers zich bezighouden met het verbeteren van de leefbaarheid. Daarbij gaat het onder andere over de manier waarop mensen zich organiseren, voor welke doelen zij zich inzetten, welke strategieën ze daarbij gebruiken en wat de effecten daarvan zijn. Belangrijk hierbij is dat het onderzoek, waar mogelijk, uitgevoerd is als onderdeel is van een *gezamenlijk leerproces* van de betrokken partijen. Dit betekent dat de doelstelling en de bijbehorende onderzoeksvragen flexibel zijn toegepast en gedurende het proces aangepast zijn aan veranderende behoeften en inzichten. Het onderzoek is gefaseerd opgezet en uitgewerkt, zodat in overleg met de betrokken partijen aanscherping en bijstelling mogelijk bleef. In Bijlage 1 is een overzicht te vinden van de verschillende fasen van het onderzoek en de onderzoeksactiviteiten.

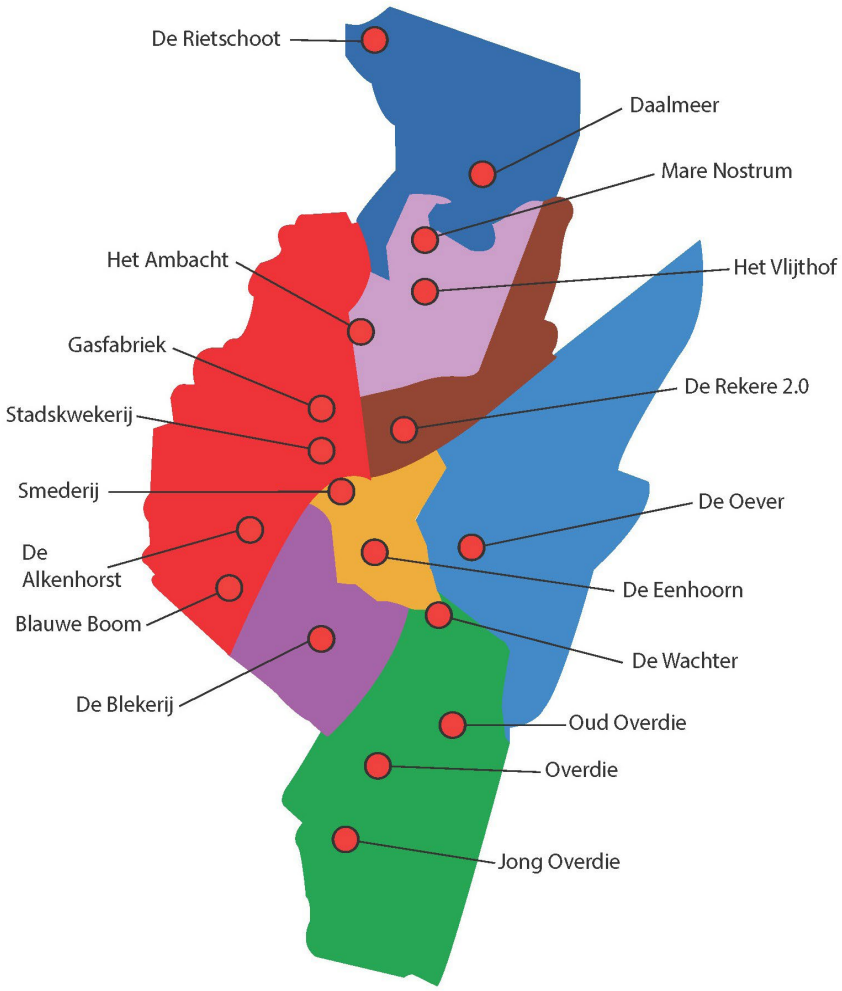
In totaal zijn vier casussen gedurende langere tijd onderzocht. Uit eerder onderzoek is gebleken dat dorpen zich vaak naar binnen richten als het gaat om leefbaarheid en voorzieningen. Daarom is eerst gezocht naar casussen waarin dorpsraden zich juist richtten op een bredere schaal dan het eigen dorp, door samenwerking te zoeken met andere dorpsraden. Het bleek echter moeilijk dergelijke casussen te vinden. Om voldoende inzicht te krijgen in bovenlokale samenwerking, zijn vervolgens casussen geselecteerd waarbij burgerinitiatieven samenwerking hebben gezocht met andere partijen. Hierbij ging het zowel om samenwerking tussen burgerinitiatieven onderling (zoals wijkraden en werkgroepen) als om samenwerking van burgerinitiatieven met publieke en private organisaties (bijvoorbeeld tussen dorpsraden en bedrijven). Uit deze vormen van bovenlokale samenwerking zijn bruikbare inzichten verkregen die ook van toepassing zijn op het niveau van dorpen.

3.4. De casussen

Deze paragraaf beschrijft de casussen die gedurende langere periode zijn onderzocht. In elk van de casussen is op uiteenlopende manieren gekeken naar de ontwikkelingen die plaatsvinden bij het zoeken naar nieuwe manieren om de leefbaarheid te verbeteren. Hierbij gaat het om allerlei aspecten op ruimtelijk, sociaal-maatschappelijk en economisch gebied. Een deel van de omschrijvingen is ontleend aan documenten van de betrokken organisaties en partijen zelf. De voorbeelden uit de casussen dienen in dit rapport ter illustratie en verdieping van de uitkomsten van de enquête. Vanwege de complexiteit van de casussen dient daarbij te worden opgemerkt dat de beschrijvingen niet pretenderen volledig te zijn. Ze dienen alleen ter illustratie van de mechanismen en dilemma's die een rol spelen. De voorbeelden uit de casussen zijn terug te vinden in de tekstboxen in het volgende hoofdstuk.

3.4.1. Voorzittersoverleg Alkmaar

Het Voorzittersoverleg Alkmaar is een gestructureerd overleg tussen (de voorzitters van) 11 Alkmaarse Bewonersondernemingen (zie Figuur 1). Deze Bewonersondernemingen zijn voortgekomen uit de voormalige buurtverenigingen/-huizen. De overgang van buurtvereniging/-huis naar bewonersonderneming is ingezet door de gemeente Alkmaar, met als doel de organisaties financieel zelfstandig te maken en zelf de verantwoordelijkheid te laten dragen voor de exploitatie van de

Figuur 1: Een overzicht van de bewonersondernemingen in Alkmaar

buurthuizen. Hiervoor zijn de buurtverenigingen/-huizen door de gemeente aangezet een ondernemingsplan te schrijven. Voor het schrijven van dit ondernemingsplan is advies geboden door het Bureau Bewonersondersteuning van Kern8.

De Bewonersondernemingen opereren zelfstandig en nemen hun eigen beslissingen. De voorzitters van de ondernemingen komen regelmatig (ca. 1 keer per 6 weken of indien gewenst) bij elkaar. Het doel van het voorzittersoverleg is het uitwisselen van kennis en ervaringen. Op deze manier hopen de bewonersondernemingen zichzelf en elkaar te versterken. "*Het overleg is een platform en wordt geen rechtspersoon (vereniging/stichting). Om het overleg een vaste structuur te geven is het belangrijk een aantal deelnemers verantwoordelijk te maken voor de organisatie. Het voorzittersoverleg kiest daartoe uit haar midden het DB voor de periode van (bijvoorbeeld) 1 jaar.*" [32] Een vertegenwoordiger van de gemeente neemt deel aan het overleg om informatie aan te dragen vanuit de gemeente en het standpunt van de gemeente te vertegenwoordigen.

3.4.2. Dorpsraad Hauwert

Hauwert is een dorp in het West-Friese deel van de provincie Noord-Holland. Het dorp telt ongeveer 620 inwoners, verdeeld over 260 gezinnen. Van oorsprong bestaat het dorp uit lintbebouwing, maar door nieuwbouw is er een soort dorpskern ontstaan. Sinds januari 2007 valt Hauwert onder de gemeente Medemblik. In januari 2011 is deze gemeente samen gegaan met Andijk en Wervershoof.

De dorpsraad in Hauwert houdt zich actief bezig met het vergroten van de sociale en fysieke leefbaarheid in het dorp. De dorpsraad organiseert hiervoor activiteiten of biedt ondersteuning aan anderen voor het opzetten van activiteiten. Verder voert de dorpsraad overleg met de gemeente Medemblik en brengt (gevraagd en ongevraagd) advies uit.

In november 2011 heeft de dorpsraad een enquête uitgezet, met als doel te onderzoeken hoe dorpsbewoners aankijken tegen de leefbaarheid in het dorp. Op basis hiervan is bepaald op welke punten de dorpsraad zich de komende jaren zou moeten richten. De uitkomsten zijn in januari 2012 aan de bewoners gepresenteerd. De hoofdconclusie was dat bewoners over het algemeen zeer tevreden waren over hun leefomgeving. Vooral problemen op het gebied van verkeer bleken voor de respondenten van belang voor de kwaliteit van de woonomgeving. Maar ook veiligheid speelde een belangrijke rol. Hierbij werd verwezen naar inbraakgolven en vernielingen. Op sociaal gebied vormde mantelzorg een belangrijke pijler voor de kwaliteit van de leefomgeving. Voor ouderen is er genoeg te doen, maar voor jongeren is er weinig te beleven, zo kwam uit de enquête naar voren. Naar aanleiding van de enquête, heeft de dorpsraad een aantal praktische actuele problemen benoemd. Zo is er een tekort aan starterswoningen en staan veel vrijstaande woningen te koop. Verder constateert de dorpsraad dat veel vrijwilligers vergrijzen en verenigingen kampen met een dalend aantal leden. Daarnaast is er aandacht nodig voor de verkeersveiligheid/-hinder en criminaliteit.

Om de problemen het hoofd te kunnen bieden en de wensen van bewoners op te pakken, zou volgens de dorpsraad de eigen identiteit van het dorp, de kracht van Hauwert, het uitgangspunt moeten zijn: '*Wat kun je als dorp zelf? Waar heb je anderen voor nodig? Wie moeten dat dan zijn? En hoe kun je deze partijen betrekken?*' Via de Kenniswerkplaats Noord-Holland Noord zijn deze kennisvragen van de dorpsraad Hauwert gekoppeld aan het onderzoek van Wageningen University naar het beter mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief. Het onderzoek

is uitgevoerd in samenwerking met Sandra Nan, lid van de Dorpsraad Hauwert. In de eerste fase zijn interviews afgenomen bij sleutelfiguren uit Hauwert. Vervolgens is een bewonersbijeenkomst gehouden om uitkomsten van de interviews te bespreken en meer verdieping te zoeken. De resultaten hiervan zijn tijdens een dorpsbijeenkomst gepresenteerd.

3.4.3. Cluster Oude Niedorp, 't Veld-Zijdewind, Winkel

De dorpskernen Oude Niedorp, 't Veld, Zijdewind en Winkel liggen ten oosten van Schagen. De dorpen zijn in 2012 onderdeel geworden van de fusiegemeente Hollands Kroon. In elk van de dorpen is een actief verenigingsleven en zijn verschillende voorzieningen aanwezig. Zo heeft Oude Niedorp een dorpshuis en een café. In 't Veld is in 2013 een nieuwe multifunctionele accommodatie geopend, met daarin een Brede School (bestaande uit twee basisscholen en een kinderopvang), een recreatie-/sportruimte en het dorpshuis. In Winkel zijn onder meer een winkelcentrum, diverse sportclub en een golfbaan gevestigd. Met 3285 inwoners vormt Winkel de grootste kern, gevolgd door 't Veld en Zijdewind met in totaal 2435 inwoners en Oude Niedorp met 430 inwoners.[10] Het omliggende gebied is landelijk en een ideale omgeving voor waterrecreatie.

De dorpsraden van Oude Niedorp, 't Veld-Zijdewind en Winkel zetten zich in voor de leefbaarheid van hun dorp en vormen een schakel tussen de dorpsbewoners en diverse instanties, zoals de gemeente en de woningcorporatie. Daarbij fungeren de dorpsraden als platform voor de bewoners en proberen de raden de belangen van de bewoners zo goed mogelijk te behartigen. Daarnaast zijn de dorpsraden betrokken bij het organiseren van allerlei activiteiten.

De dorpsraden worden geconfronteerd met verschillende uitdagingen, zoals het wegvallen van voorzieningen, het tekort aan starterswoningen en vergrijzing. Ze willen daarom graag gericht kijken naar de toekomst van de dorpen. Bovendien willen ze de mogelijkheden voor samenwerking onderzoeken. Belangrijke uitgangspunten hierbij zijn de tevredenheid van bewoners over hun leefomgeving en hun ideeën over de toekomst van hun dorp. Daarnaast willen de dorpsraden inzicht krijgen in de rol die voorzieningen spelen in het dorp, welke essentieel zijn voor het behouden van de leefbaarheid en hoe meer samenhang aangebracht kan worden. Om deze aspecten in hun onderlinge samenhang te onderzoeken, heeft een groep eerstejaars studenten van Wageningen University in juni 2012 onderzoek gedaan in de drie dorpen. Op basis van excursies, interviews, enquêtes en gesprekken met bewoners en betrokken organisaties, hebben de studenten drie toekomstscenario's uitgewerkt over de sociaal-ruimtelijke ontwikkelingen in de dorpen. Het onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met de Kenniswerkplaats en had mede tot doel de drie dorpen en hun dorpsraden actief met elkaar in contact te brengen.

3.4.4. Wijkplatform Julianadorp

Het Wijkplatform Julianadorp heeft als doel de bestuurlijke en ambtelijke organisatie van de gemeente Den Helder en de inbreng van bewoners uit de wijk Julianadorp bij elkaar te brengen. De gemeente gaat hierbij uit van het Programma wijkgericht werken waarin een aantal uitgangspunten zijn opgesteld die het contact met bewoners(groepen) moet bevorderen. Zo wordt de '*denk- en leefwereld van de burgers als leidend*' gezien en wordt verantwoordelijkheid laag in de organisatie gelegd. Verder geeft de gemeente aan open te staan voor elke samenwerkingspartner en bij voorkeur informeel en op basis van vertrouwen te werken.[17]

De gemeente heeft voor Julianadorp een accountmanager beschikbaar gesteld en een vrijwilliger treedt op als voorzitter voor het platform. "*Hun inzet is een leerproces vanuit het wijkplatform te starten die stimuleert dat burgers mede zelf verantwoordelijk nemen in wat voor hun dagelijkse woon en leefomgeving belangrijk is en kwaliteit toevoegt in de wijk.*"[33] De accountmanager biedt, samen met de voorzitter, ondersteuning aan de werkgroepen van het Wijkplatform en actualiseert de wijkagenda. Deze wijkagenda is opgesteld naar aanleiding van een inventarisatie onder bewoners en organisaties over aandachtspunten voor de wijk. Naar aanleiding van de inventarisatie zijn een aantal thema's opgesteld. Rondom deze thema's zijn vervolgens werkgroepen opgericht waarin diverse geïnteresseerde partijen deelnemen. Afhankelijk van het thema kan het gaan om individuele bewoners, bewoners(belangen)groepen/-verenigingen, ondernemers en/of maatschappelijke organisaties (zoals welzijnsinstellingen en woningbouwcorporaties). De werkgroepen komen ongeveer eens per twee weken bij elkaar, of zo vaak als nodig wordt geacht.

De werkgroepen opereren zoveel mogelijk zelfstandig in het opstellen van een visie of acties rondom hun thema. Afhankelijk van de behoefte, draagt de accountmanager daarbij relevante informatie aan over het beleid van de gemeente rondom het betreffende thema. De (tussentijdse) resultaten van de werkgroepen worden gedeeld in de bijeenkomsten van het Wijkplatform. Deze bijeenkomsten vinden ongeveer vier keer per jaar plaats en de inhoud van de bijeenkomst wordt vooraf vastgesteld door een agendacommissie. Iedere organisatie en ieder individu kan deelnemen aan het Wijkplatform.

Door teruglopend kerkbezoek moet voor de kerk in Hauwert een nieuwe bestemming gezocht worden

4. De onderzoeksresultaten

4.1. Inleiding

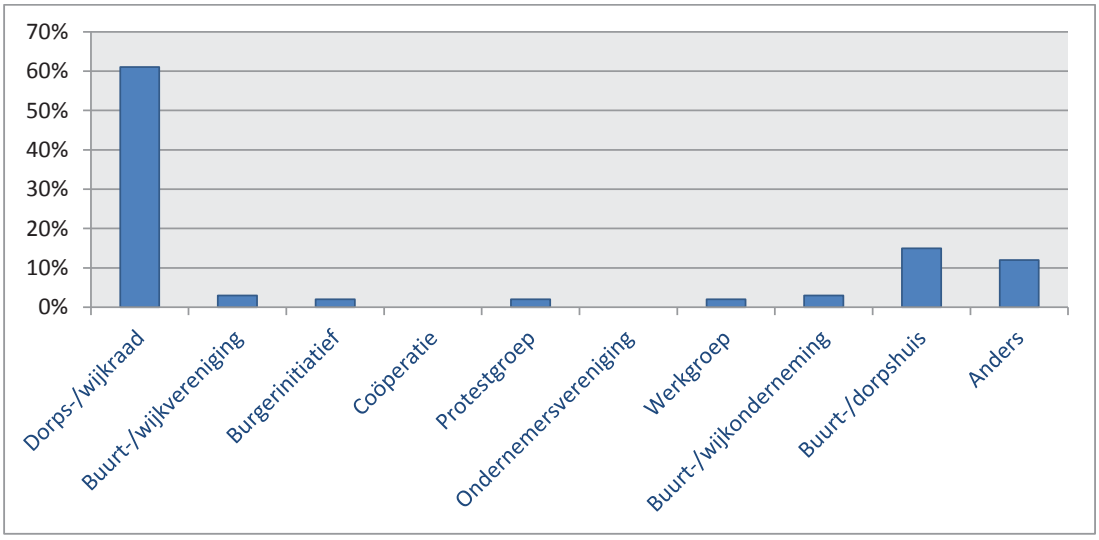
In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten besproken. In de presentatie van de resultaten worden de uitkomsten van het enquêteonderzoek als leidraad genomen. Aan de hand hiervan wordt een algemeen beeld geschetst van de doelen van burgerinitiatieven, de manier waarop ze zich organiseren, hun samenwerkingspartners en de strategieën die ze gebruiken. Om meer inzicht te krijgen in de manier waarop burgerinitiatieven samenwerking zoeken en hoe dit proces in de praktijk vorm krijgt, worden de resultaten uit de enquête verder uitgediept aan de hand van de praktijkvoorbeelden. Deze praktijkvoorbeelden laten bovendien zien welke kansen en valkuilen kunnen ontstaan in de samenwerking met anderen.

In paragraaf 4.2 wordt eerst een overzicht gegeven van de respondenten; wie heeft de enquête ingevuld en hoe zien zij zichzelf als burgerinitiatief? Daarna zal dieper ingegaan worden op de relatie tussen het schaalniveau en de inhoudelijke doelen waar burgerinitiatieven zich mee bezighouden. In paragraaf 4.3 wordt besproken hoe initiatieven hun eigen rol invullen, met welke partijen ze samenwerken en hoe deze samenwerking verloopt. De laatste paragraaf (4.4) gaat in op de strategieën die burgerinitiatieven hanteren en hoe succesvol deze strategieën worden gevonden. Elke paragraaf wordt afgesloten met een samenvattende conclusie.

4.2. Het schaalniveau in relatie tot de inhoudelijke doelen van initiatieven

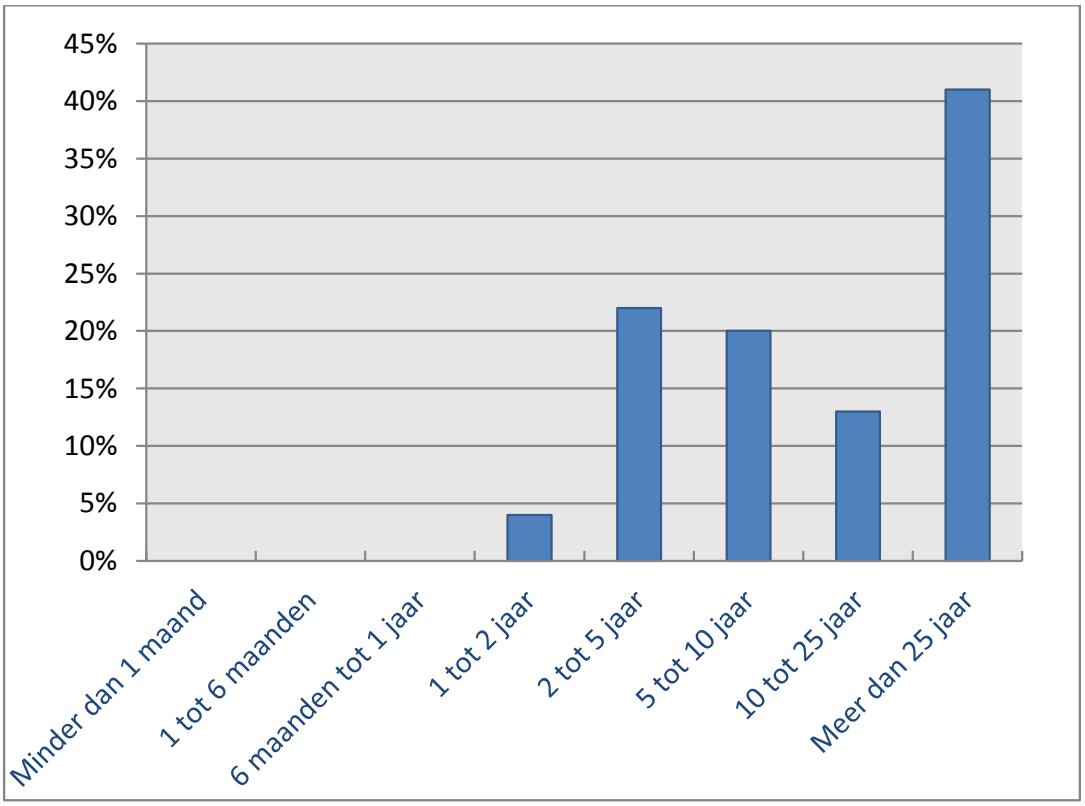
4.2.1. De respondenten en de doelen waar zij zich op richten

Om inzicht te krijgen in de doelen waar initiatieven zich op richten en op welk schaalniveau zij actief zijn, is in de enquête gevraagd hoe initiatieven zichzelf

Figuur 2: Overzicht van de respondenten naar het 'soort organisatie'

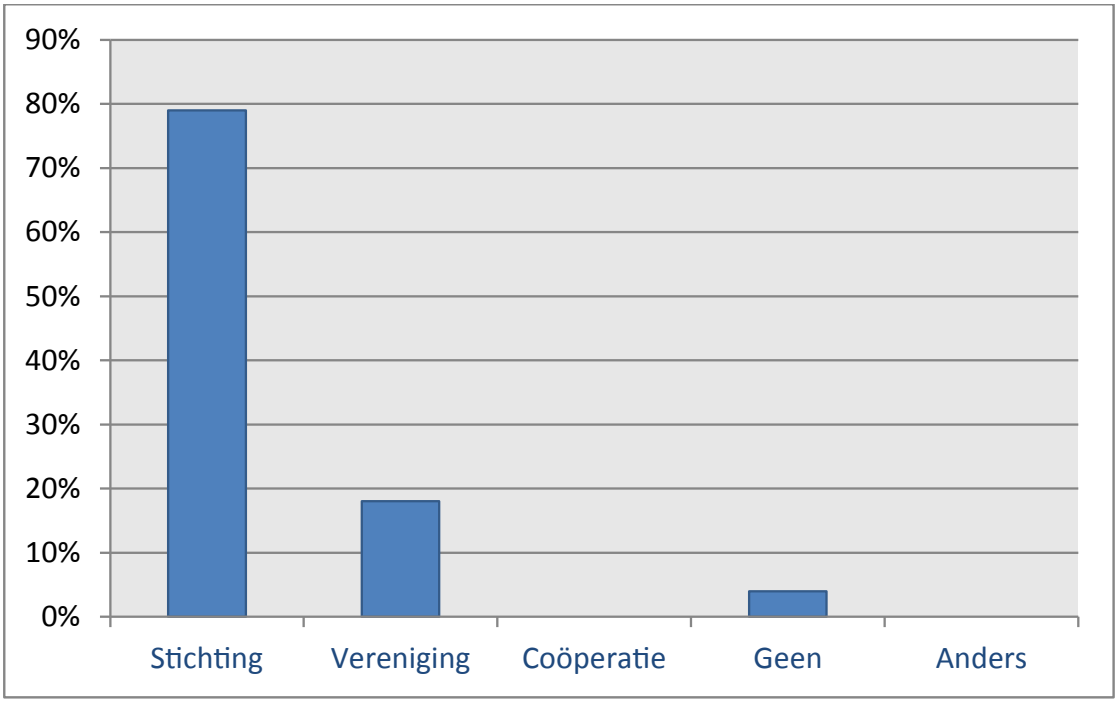
benoemen. Hieruit komt naar voren dat de enquête vooral door dorps- en wijkraden is ingevuld. Zij vormen 61% van de respondenten (zie Figuur 2 op de vorige pagina). Verder bestaat de groep respondenten voor 15% uit buurt- en dorpshuizen. Buurt-/wijkverenigingen en buurt-/wijkondernemingen beslaan ieder 3% van de respondenten. In de categorie 'Anders' (15%) vallen onder andere een kernraad, een natuurijsvereniging en een gymvereniging.

Figuur 3: Bestaansduur van burgerinitiatieven

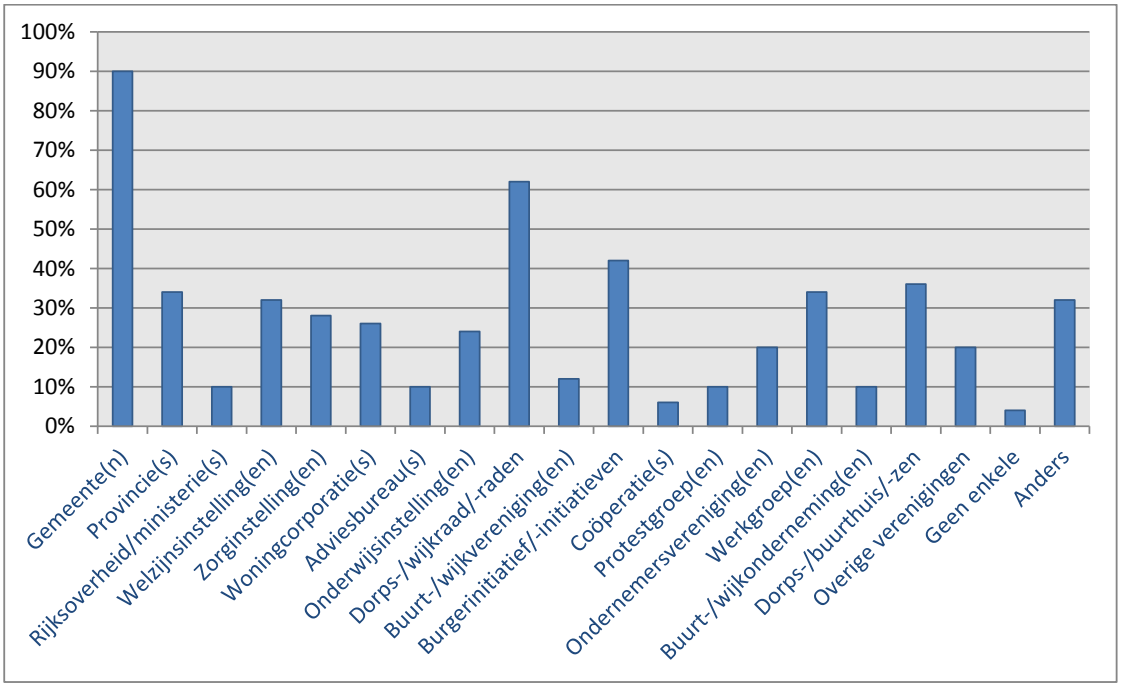
Opvallend is dat slechts 2% van de respondenten zichzelf als 'burgerinitiatief' definieert. Dit kan deels te maken hebben met de manier waarop de enquête is verspreid. De sneeuwbalmethode kan namelijk tot gevolg hebben gehad dat de enquête alleen in een bepaald netwerk heeft gecirculeerd. Een andere mogelijke verklaring is dat veel groepen georganiseerde burgers in de loop der tijd geïnstitutionaliseerd zijn. Uit de resultaten blijkt dat maar liefst 41% van de organisaties meer dan 25 jaar bestaat. Slechts 4% bestaat korter dan 2 jaar. (zie Figuur 3) Daarbij heeft het overgrote merendeel van de respondenten zich in de loop van hun bestaan formeel georganiseerd. Maar liefst 79% van de respondenten is georganiseerd in vorm van een stichting en 18% in de vorm van een vereniging. Slechts 4% heeft geen formele rechtsvorm. (zie Figuur 4)

Het aannemen van een rechtsvorm heeft zeer waarschijnlijk te maken met het ontstaan van de organisatie en met de belangrijkste samenwerkingspartner, de gemeente. In de enquête is via een open vraag geïnventariseerd hoe de organisaties van de respondenten zijn ontstaan. Uit de reacties komt naar voren dat de gemeente hierbij vaak een belangrijke rol heeft gehad. Sommige organisaties zijn opgericht in reactie op een verzoek van de gemeente aan dorps- of wijkbewoners. Anderen zijn als zelfstandig opererende groep burgers begonnen, bijvoorbeeld als protest- of belangengroep in reactie op gemeentelijk beleid. Vervolgens hebben zij zich formeel georganiseerd, bijvoorbeeld om te kunnen samenwerken met andere partijen.

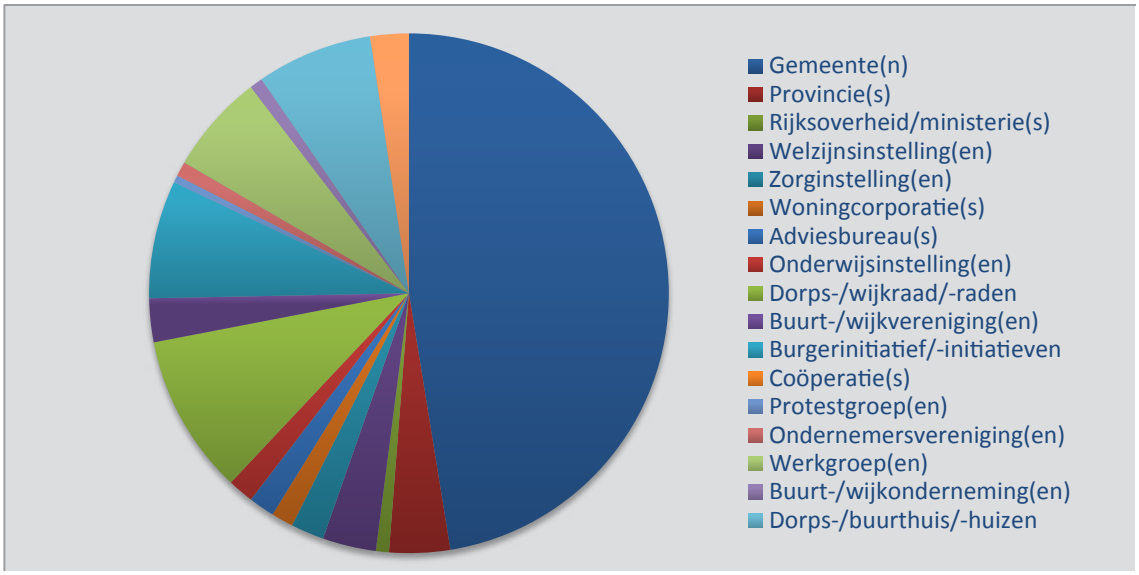

Figuur 4: Rechtsvormen van burgerinitiatieven

De gemeente wordt veruit het meest genoemd als samenwerkingspartner. Van de respondenten geeft 90% aan met de gemeente samen te werken om het hoofddoel van het eigen initiatief te kunnen realiseren. (zie Figuur 5) Ook andere burgerinitiatieven, zoals dorps- en wijkraden, dorps- en buurthuizen en werkgroepen worden vaak als samenwerkingspartner genoemd. Organisaties die weinig genoemd worden, zijn de rijksoverheid en adviesbureaus. Slechts 4% van de respondenten zegt met geen enkele partij samen te werken. Hiervoor worden als redenen gegeven dat de organisatie geheel zelfstandig opereert (bijvoorbeeld in het organiseren van activiteiten voor jongeren) of dat nog gewerkt wordt aan het tot stand brengen van de samenwerking met andere organisaties.

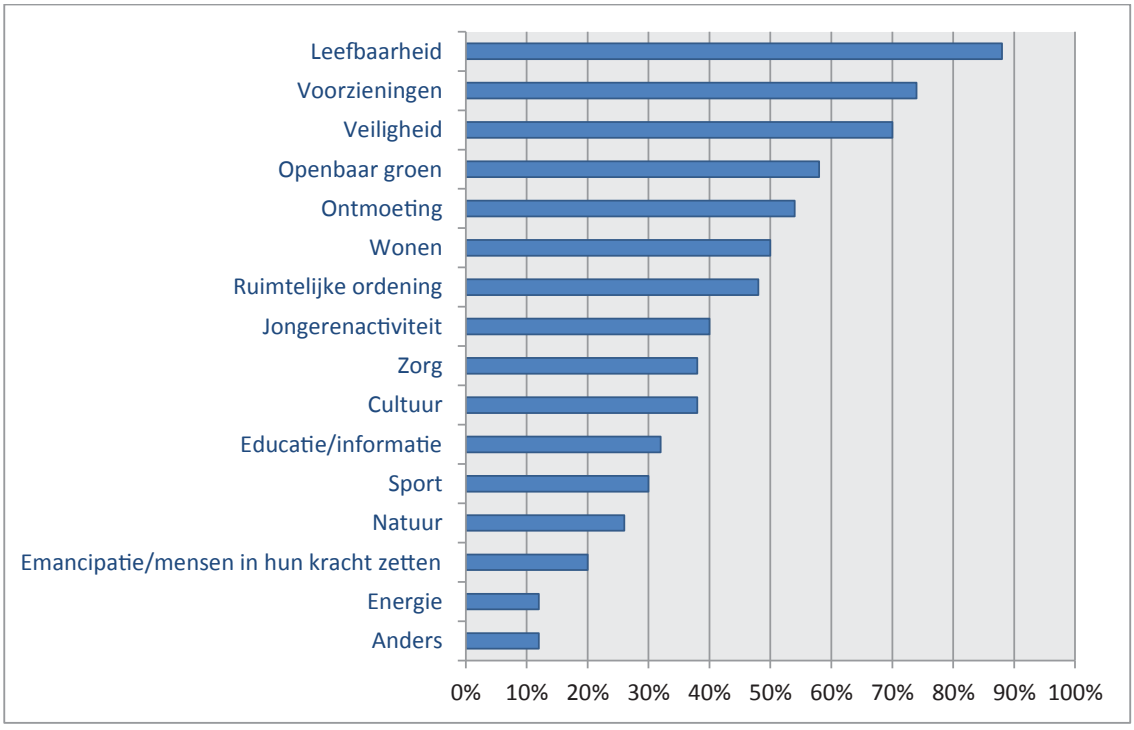

Figuur 5: De samenwerkingspartners van burgerinitiatieven

Figuur 6: Hoe belangrijk respondenten andere organisaties vinden voor het bereiken van hun hoofddoel

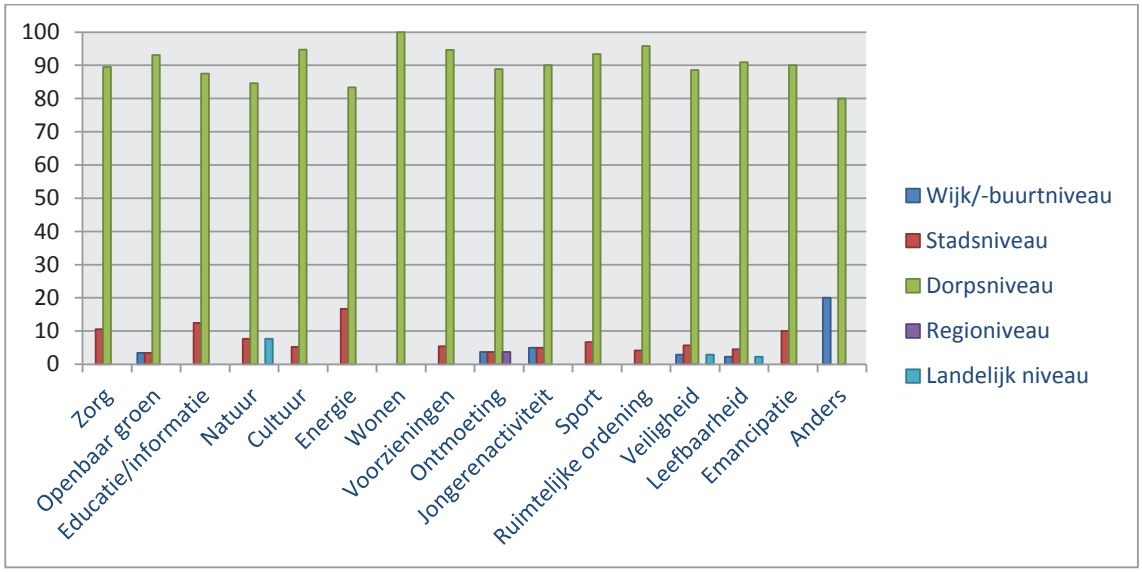
De respondenten is ook gevraagd aan te geven hoe belangrijk zij andere organisaties vinden in het behalen van hun doelen. Zij konden dit aangeven door de voor hen drie belangrijkste organisaties te kiezen en hierin een rangschikking aan te brengen. In Figuur 6 is een overzicht te vinden van deze rankschikking. Uit de figuur blijkt dat de gemeente niet alleen het vaakst als samenwerkingspartner wordt genoemd, maar ook veruit als de belangrijkste partner wordt gezien (47%). Uit de figuur blijkt ook dat andere burgerinitiatieven wel als samenwerkingspartner worden genoemd, maar minder belangrijk gevonden worden voor het behalen van de eigen doelen. Andere organisaties actief op het maatschappelijke vlak, zoals zorg- en welzijnsinstellingen, woningcorporaties en ondernemersverenigingen scoren allemaal lager dan 2%.

Figuur 7: De thema's waarbinnen de respondenten actief zijn

De thema's waarmee de respondenten zich bezighouden, blijken zeer divers. Uit het overzicht in Figuur 7 blijkt dat met name de thema's 'leefbaarheid' (88%) en 'voorzieningen' (74%) erg hoog scoren. Dit heeft mogelijk te maken met de brede definitie van deze thema's. In de ogen van de respondenten dragen hun activiteiten in ieder geval bij aan deze bredere thema's. Voor wat betreft de overige categorieën lijken algemene en meer specifieke thema's elkaar af te wisselen. Meer dan de helft van de respondenten houdt zich bezig met de thema's veiligheid, openbaar groen, ontmoeting en wonen. Tussen de 38 en 50% houdt zich bezig met cultuur, zorg, jongerenactiviteiten en ruimtelijke ordening. Het laagst scoren educatie, sport, natuur, emancipatie en energie. In de categorie 'Anders' worden onder andere genoemd: 'gezelligheid', 'verzoeken van bewoners' en 'het algemeen belang'.

In de enquête is ook gevraagd op welk *gebiedsniveau* de initiatieven hoofdzakelijk actief zijn. Hieruit komt naar voren dat het merendeel (92%) van de initiatieven zich op het dorps-, stads- of wijkniveau richt. Slechts 7% van de respondenten geeft aan dat ze zich hoofdzakelijk op een bovenlokaal niveau richten (waarvan 5% regionaal en 2% landelijk). In Figuur 8 zijn deze gegevens uitgezet tegen de thema's waar initiatieven zich mee bezig houden. Hieruit komt sterk het beeld naar voren dat het merendeel van de thema's op stads-, wijk-, of dorpsniveau wordt opgepakt. Slechts enkele thema's lijken op regionaal of landelijk niveau te worden opgepakt. Hiermee lijkt eveneens het beeld te worden bevestigd dat veel initiatieven zich op hun directe, lokale omgeving richten. Uit de antwoorden op de vraag op welk gebiedsniveau initiatieven hoofdzakelijk actief zijn, kan in ieder geval worden afgeleid dat de initiatieven zich vooral associëren met hun directe omgeving. Ze willen vooral zaken realiseren voor hun eigen dorp of wijk. Dit wordt bevestigd door de antwoorden op een open vraag over het hoofddoel van het initiatief. Wanneer hierin naar een gebiedsniveau wordt verwezen, gaat het meestal om het eigen dorp of de eigen wijk.

Figuur 8: Het gebiedsniveau waarop organisaties hoofdzakelijk actief zijn in relatie tot thema's

Hoe problemen begrepen worden, heeft consequenties voor het schaalniveau waarop samenwerking wordt gezocht

Hauwert, 't Veld-Zijdewind, Winkel en Oude Niedorp

De dorpsraden in Hauwert, 't Veld-Zijdewind, Winkel en Oude Niedorp richten zich voornamelijk op de inwoners van hun eigen dorp. Problemen worden vooral vanuit het perspectief van bewoners begrepen en activiteiten op het gebied van leefbaarheid zijn vooral gericht op de eigen inwoners. De dorpsraden zetten dan ook sterk in op het gebruiken en activeren van *bindend* sociaal kapitaal, oftewel het aanwezige sociaal kapitaal binnen de eigen groep dorpsbewoners. Daarnaast richten de dorpsraden zich veelal op plannen van de gemeente en zoeken vooral samenwerking met deze organisatie in het realiseren van hun eigen doelen. De dorpsraden zetten daarbij dus ook sterk in op *verbindend* sociaal kapitaal, oftewel sociaal kapitaal vanuit samenwerking met formele instanties. *Overbruggend* sociaal kapitaal blijkt voor de dorpsraden minder van belang. Er wordt bijvoorbeeld weinig samenwerking gezocht met andere dorpsraden in de omgeving. De dorpsraden gaan dus wel in gesprek met andere partijen, ook buiten het dorp, maar het vinden van een lokale oplossing/aanpak voor het eigen dorp staat voorop.

Voorzittersoverleg Alkmaar

De betrokken bewonersondernemingen in het Voorzittersoverleg Alkmaar zetten vooral in op *bindend* sociaal kapitaal. De bewonersondernemingen, voortgekomen uit de buurthuizen, richten zich individueel op het faciliteren en organiseren van activiteiten voor de bewoners in hun eigen wijk. De bewonersondernemingen zijn in deze zin dus erg op hun eigen groep wijkbewoners gericht. Binnen het Voorzittersoverleg speelt *bindend* sociaal kapitaal echter ook een belangrijke rol. De bewonersondernemingen identificeren zich namelijk niet alleen met hun eigen bewoners, maar ook met elkaar. In de problematieken waar zij zich op richten en in de overgang naar een onderneming, zien zij zich met dezelfde problemen geconfronteerd. *Verbindend* sociaal kapitaal is voor het voorzittersoverleg minder van belang. Een aantal bewonersondernemingen wil wel graag meer samenwerking met andere formele instanties (bijvoorbeeld op het gebied van de zorg), maar voor anderen is dit nog te vroeg of te ambitieus. De belangrijkste formele instantie is op dit moment de gemeente

Wijkplatform Julianadorp

Het Wijkplatform Julianadorp zet, in tegenstelling tot de andere praktijkvoorbeelden, juist wel sterk in op verbindend sociaal kapitaal. Op basis van een inventarisatie zijn een aantal thema's benoemd. Vervolgens zijn rondom deze thema's werkgroepen geformeerd, waarin verschillende organisaties en individuen deelnemen. Afhankelijk van de formulering van het thema, zijn verschillende formele instanties betrokken bij de werkgroepen. De werkgroepen identificeren zich minder met elkaar en zetten niet per se in op een actieve inzet van (groepen) bewoners. Bindend sociaal kapitaal is voor het Wijkplatform dus minder van belang. Wel wordt de noodzaak gevoeld samen te werken met vergelijkbare organisaties (oftewel: overbruggend sociaal kapitaal), zoals de Bewonersbelangenvereniging en de Culturele vereniging.

4.2.2. De rol die burgerinitiatieven voor zichzelf zien in de samenwerking met andere partijen

Burgerinitiatieven kennen vele verschijningsvormen vanwege de uiteenlopende doelen waar ze zich op richten en de manieren waarop ze deze doelen proberen te bereiken (zie paragraaf 1.2 en 2.2). Hoewel deze doelen gericht kunnen zijn op een zeer lokaal schaalniveau, beperken burgerinitiatieven zich in het realiseren ervan niet tot hun eigen lokale omgeving, zo blijkt uit de enquête. In de vorige paragraaf (4.2.1) is al gebleken dat burgerinitiatieven samenwerken met diverse organisaties en groepen. Door samen te werken met deze organisaties en groepen proberen ze sociaal kapitaal te mobiliseren en te benutten. De rollen die burgerinitiatieven spelen in het mobiliseren en benutten van sociaal kapitaal blijkt daarbij sterk te variëren. Dit blijkt uit de manier waarop een open vraag in de enquête over het hoofddoel van het initiatief is beantwoord. Figuur 9 geeft een impressie van de termen die bij de beantwoording van deze vraag zijn gebruikt door de respondenten. Hoe groter het woord, des vaker dit in de antwoorden is gebruikt.

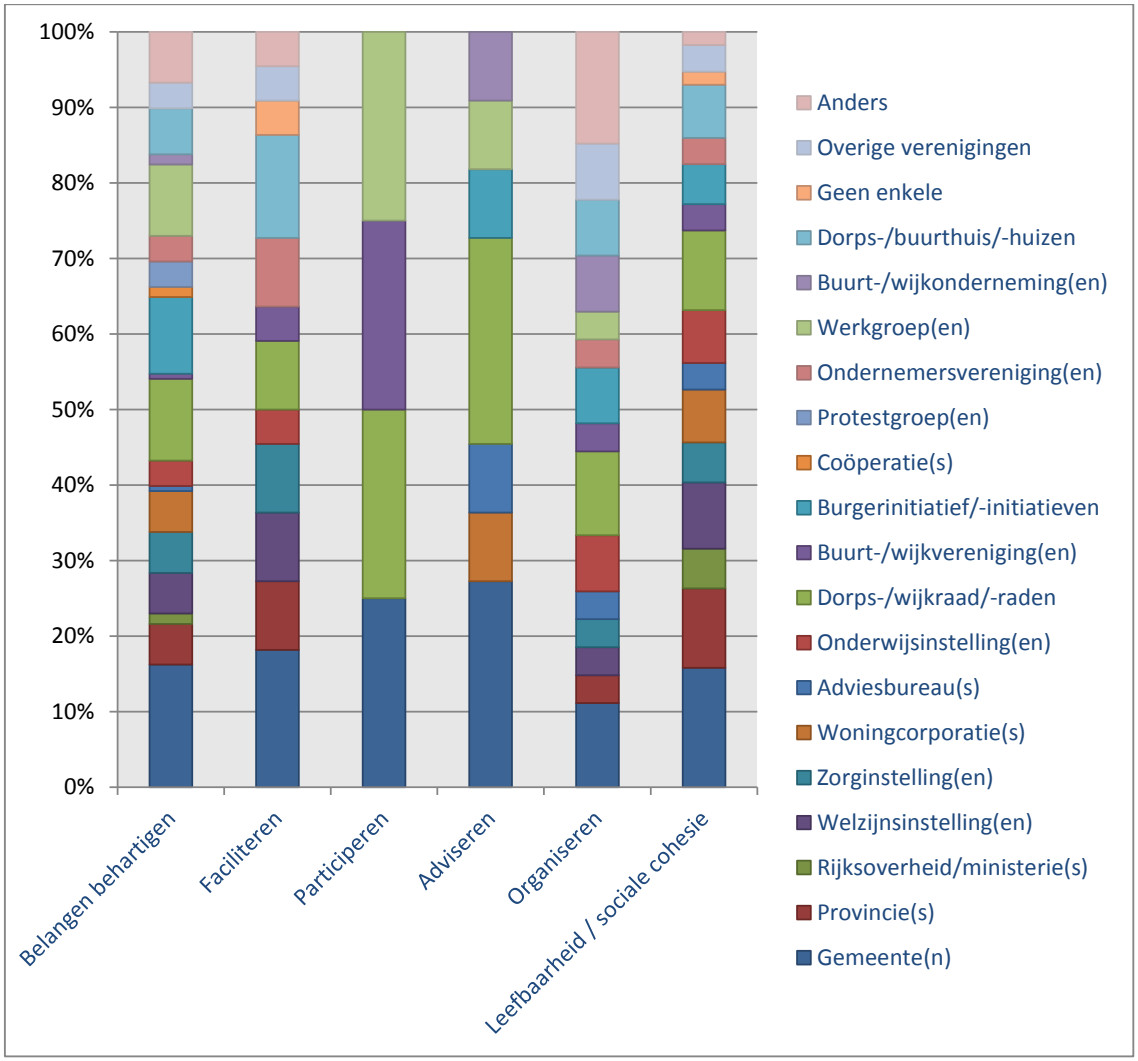

Figuur 9: Een impressie van de hoofddoelen van de respondenten

Hoewel de enquête voornamelijk door dorps-/wijkraden en buurt-/dorpshuizen is ingevuld, komt uit de resultaten naar voren dat zij hun rol op uiteenlopende manieren invullen. Om hier meer inzicht in te verkrijgen, zijn de antwoorden op de open vraag 'Kunt u het hoofddoel van uw organisatie omschrijven?' met elkaar vergeleken en gecodeerd. Daarbij is in het bijzonder gekeken naar de manier waarop de respondenten hun rol beschrijven in het bereiken van inhoudelijke hoofddoelen. In Tabel 1 zijn de gevonden categorieën beschreven en staat aangegeven welk percentage van de respondenten tot de betreffende categorie behoort.

Categorie	Omschrijving	%
Belangen behartigen	Optreden als vertegenwoordiger van een grotere groep (bijvoorbeeld als schakel tussen bewoners en de gemeente)	50%
Faciliteren	Het mogelijk maken van activiteiten van anderen (zoals het beheren en exploiteren van ruimtes)	13%
Organiseren	Zelf initiatief nemen in het opzetten en uitvoeren van activiteiten (zoals organiseren van jongerenactiviteiten)	10%
Adviseren	Gevraagd of ongevraagd advies geven aan anderen (zoals het inbrengen van ideeën tijdens planvorming)	6%
Participeren	Deelnemen aan de activiteiten van anderen (bijvoorbeeld in het planproces van de gemeente)	2%
Leefbaarheid en sociale cohesie	Binnen deze categorie vallen de antwoorden waarbij geen specifieke rol afgeleid kon worden, maar wel de inhoudelijke doelen 'leefbaarheid' en/of 'sociale cohesie' zijn benoemd	19%

Tabel 1: De rollen die respondenten spelen in het bereiken van het hoofddoel

Figuur 10: Het aantal samenwerkingspartners en hoe belangrijk ze gevonden worden, hangt af van de rol die een burgerinitiatief voor zichzelf ziet

Figuur 10 laat *per rol* zien met welke groepen en organisaties wordt samengewerkt om sociaal kapitaal te mobiliseren en benutten. Afhankelijk van de rol die een initiatief voor zichzelf ziet, wordt met meer of minder groepen en organisaties samengewerkt. Bovendien blijken sommige organisaties belangrijker gevonden te worden dan andere.

Vooral bij *belangen behartigen* en *leefbaarheid/sociale cohesie* is een grote variatie in organisaties terug te vinden. In het geval van *belangen behartigen* komt de gemeente als prominente partij naar voren. Dit komt overeen met de open antwoorden over het hoofddoel en het ontstaan van veel organisaties, waarin de gemeente vaak als belangrijk(st)e partij wordt genoemd. Andere belangrijke partijen zijn dorps- en wijkraden, burgerinitiatieven en werkgroepen. Voor de categorie *leefbaarheid/ sociale cohesie* is geen rol gedefinieerd. Het betreft hier een inhoudelijk doel. Op basis van Figuur 10 kan echter wel geconcludeerd worden dat burgerinitiatieven voor het bereiken van dit inhoudelijke doel een breed netwerk van groepen en organisaties mobiliseren. Ook hier speelt de gemeente weer een belangrijke rol, maar de verdeling tussen de andere organisaties/groepen is gelijkmatiger dan in het geval van *belangen behartigen*.

Burgerinitiatieven die zich vooral richten op het *faciliteren* van de activiteiten van anderen, mobiliseren minder andere organisaties/groepen. Ook hier is de spreiding echter gelijkmatiger. Zo blijken provincies, welzijnsinstellingen, zorginstellingen,

dorps-/wijkraden en ondernemersverenigingen ongeveer even belangrijk te zijn. De gemeente en (andere) dorps-/buurthuizen worden het vaakst genoemd als samenwerkingspartner in relatie tot het faciliteren van activiteiten. De rol *participeren* laat een gelijkmatige spreiding zien in organisaties/groepen die gemobiliseerd worden. Vanwege het lage aantal respondenten dat voor zichzelf deze rol ziet weggelegd, kunnen echter geen conclusies getrokken worden over deze spreiding. Wel blijkt dat de gemeente en dorps-/wijkraden ook hier als partner worden gezien. Initiatieven die kiezen voor een meer *adviserende* rol, blijken zich vooral te richten op de gemeente en dorps-/wijkraden. Woningcorporaties, adviesbureaus, burgerinitiatieven, werkgroepen en buurt-/wijkondernemingen maken eveneens deel uit van het netwerk. Een grotere variatie in betrokken organisaties en groepen is terug te vinden bij de rol *organiseren*. De gemeente blijkt hierbij, in vergelijking tot andere rollen, veel minder vaak als partij betrokken te worden. De focus is juist meer gericht op en gelijkmatiger verdeeld tussen overige verenigingen, dorps-/buurthuizen, wijkondernemingen, burgerinitiatieven en dorps-/wijkraden.

De dorpsraad van Hauwert wil bewoners stimuleren zich actief in te zetten voor het dorp, maar worstelt tegelijk met de eigen rol daarin

"We willen discussies organiseren. Voor lopende zaken lukt dat tot nu toe aardig."

De inwoners van Hauwert zijn over het algemeen zeer tevreden over hun dorp, zo blijkt uit een enquête van de dorpsraad. Toch zijn er een aantal praktische actuele problemen, zoals het gebrek aan starterswoningen, vergrijzing van het vrijwilligersbestand, ledentekorten, verkeersveiligheid en criminaliteit. Bij het aanpakken van deze problemen wil de dorpsraad voorkomen dat bewoners in 'oude reflexen' schieten, bijvoorbeeld door te pleiten voor meer huizen tegen de krimp of meteen te wijzen naar de gemeente. In plaats daarvan is de dorpsraad op zoek gegaan naar het antwoord op de vraag: Wat kunnen bewoners zelf?

De dorpsraad heeft daarom nagedacht over het opstellen van een dorpsvisie. De basis voor deze dorpsvisie zou de 'identiteit van Hauwert' moeten zijn. Om deze identiteit expliciet te maken, heeft de dorpsraad in samenwerking met Wageningen Universiteit interviews met bewoners gehouden. Hieruit is naar voren gekomen dat er niet één dorpsidentiteit is, maar dat Hauwert veel groepen bewoners en organisaties kent, met overlappende identiteiten. Deze groepen en organisaties weten van elkaar niet met welke problemen ze kampen en wat ze voor elkaar kunnen betekenen.

De dorpsraad heeft vanwege deze uitkomst bewust gekozen geen dorpsvisie te schrijven, maar blijvend het gesprek met bewoners aan te gaan en hen voortdurend een spiegel voor te houden over de ontwikkelingen in het dorp. De dorpsraad heeft hiervoor onder andere een aantal bijeenkomsten georganiseerd en bewoners uitgenodigd aan de hand van het onderzoek en foto's uit het dorp te discussiëren over de toekomst van het dorp. Ook tijdens een dorpsfeest, enkele maanden later, zijn de resultaten teruggekoppeld naar bewoners en is hen de gelegenheid geboden reacties en ideeën achter te laten.

Door de activiteiten van de dorpsraad zijn enkele bewoners wel met elkaar in gesprek gegaan over de toekomst van het dorp, maar dit heeft niet geleid tot een dorpsbrede discussie of meer initiatief onder bewoners. Het opstarten van nieuwe initiatieven (zoals de inzet van domotica voor ouderenzorg en het opzetten van nieuwe jongerenactiviteiten) ligt vooral bij de dorpsraad en een betrekkelijk vaste groep dorpsbewoners. Alleen rondom actuele ontwikkelingen, zoals de plaatsing van windmolens en de toekomst van het kerkgebouw, lukt het om discussies te organiseren. In deze discussies richt de dorpsraad zich op het 'informeren' van de dorpsbewoners. De dorpsraad wil in deze discussies geen partij kiezen omdat de dorpsraad zichzelf ziet als een organisatie voor alle bewoners. Hoewel de dorpsraad in de praktijk meerdere rollen vervult, blijkt de beeldvorming bij bewoners over de rol van de dorpsraad dus een gevoelig punt. Het informeren van bewoners lijkt een neutrale rol, maar draagt het risico in zich dat bewoners de dorpsraad gaan zien als het doorgeefluik of zelfs verlengstuk van de gemeente of provincie. Dit conflicteert met de rol van belangenbehartiger voor alle bewoners.

4.2.3. Conclusie

Op basis van de voorgaande resultaten kan geconcludeerd worden dat de doelen van burgerinitiatieven sterk gericht zijn op de eigen omgeving. Echter, in het realiseren van deze doelen wordt wel een bredere samenwerking gezocht. Daarbij is het vooral van belang te kijken naar de rol die het initiatief voor zichzelf ziet en niet zozeer naar het 'label' dat de organisatie draagt of zichzelf geeft (zoals 'dorpsraad' of 'burgerinitiatief'). De rollen die initiatieven voor zichzelf zien, bepalen namelijk voor een groot deel welke andere partijen betrokken in het mobiliseren en benutten van sociaal kapitaal. De rol die het initiatief wil spelen, bepaalt daarbij eveneens in welke mate deze partijen betrokken worden. Uit de verschillende analyses komt naar voren dat gemeenten een belangrijke partij zijn voor burgerinitiatieven. Dorps-/wijkraden, dorps-/buurthuizen en burgerinitiatieven[1] worden vaak als tweede genoemd. De voorgaande resultaten geven vooral inzicht in welke partijen betrokken worden en hoe belangrijk deze gevonden worden. In de volgende paragraaf wordt verder ingegaan op de rollen van de verschillende partijen, de onderlinge relaties en hoe de samenwerking verloopt.

4.3. De invulling van de eigen rollen en de onderlinge relaties

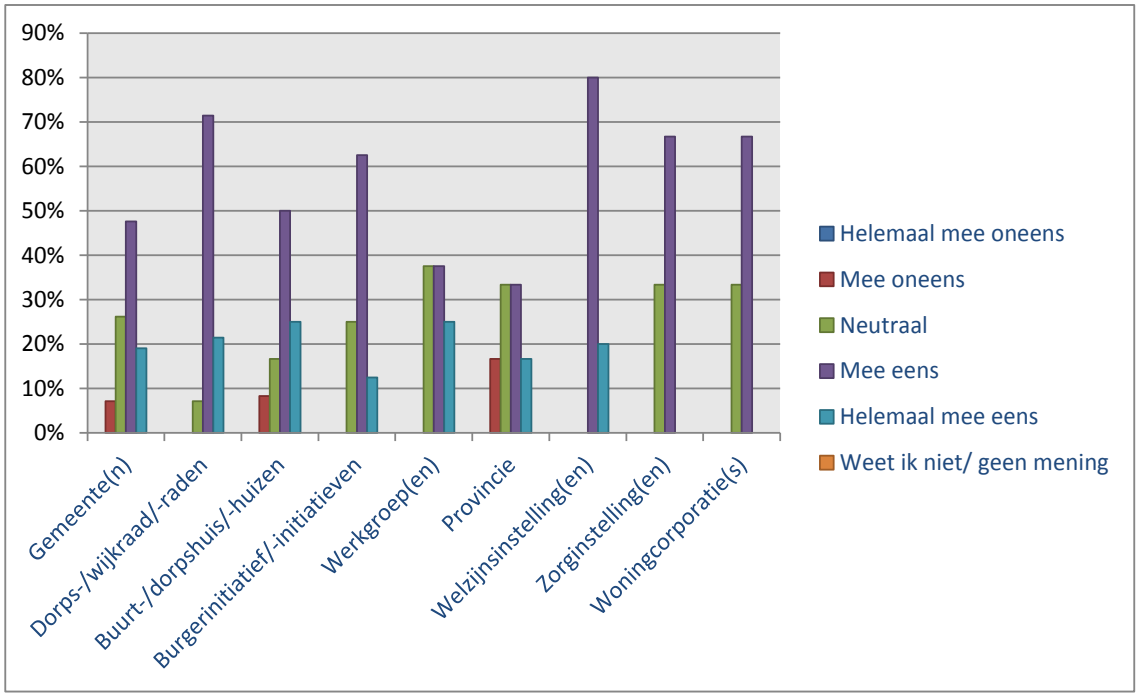
4.3.1. De bijdrage die samenwerking met anderen oplevert voor de eigen doelen

Burgerinitiatieven zoeken samenwerking met andere organisaties of groepen om sociaal kapitaal te mobiliseren. Daarbij hebben initiatieven bepaalde ideeën en verwachtingen over wat deze organisaties of groepen kunnen bijdragen. Om inzicht te krijgen in deze ideeën en verwachtingen, is de respondenten eerst gevraagd met welke organisaties ze het meest samenwerken en welke daarvan het meest belangrijk zijn. Vervolgens is hen gevraagd wat de redenen zijn om met deze organisaties samen te werken. Daarbij is de reden voor samenwerking opgesplitst in vier aspecten, namelijk 1) steun; 2) betere oplossingen; 3) financiële middelen; en 4) kennis en informatie. Over elk van deze aspecten is de respondenten een stelling voorgelegd. De grafieken in Figuur 11 tot en met Figuur 14 op de volgende pagina's geven een indicatie welk percentage van de respondenten voor een bepaalde waardering (variërend van "Helemaal mee oneens" tot "Helemaal mee eens) heeft gekozen. Hieronder worden de belangrijkste uitkomsten besproken.

Steun voor de eigen doelen

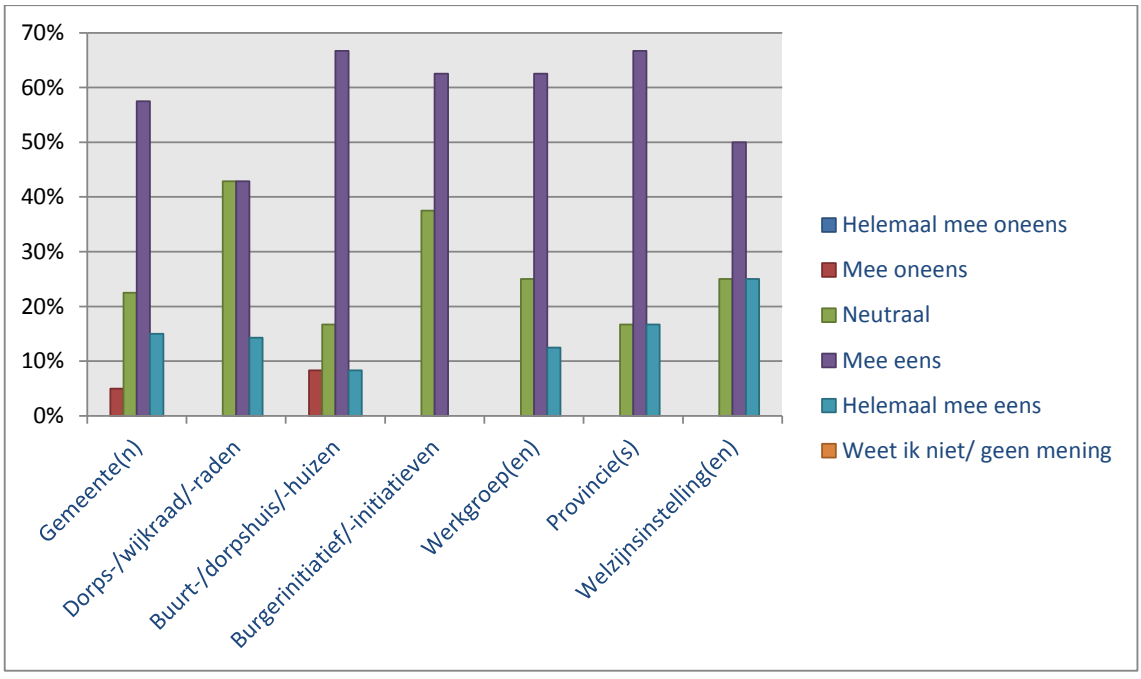
Voor de gekozen samenwerkingspartners is de respondenten de volgende stelling voorgelegd: "*Door de samenwerking met deze organisatie(s) krijgen we meer steun voor onze doelen*". Uit de reacties op deze stelling blijkt dat in de ogen van een groot deel van de respondenten (60% of meer) de samenwerking met de bewuste partijen steun oplevert voor het bereiken van hun eigen doelen. De respondenten vinden vooral steun bij welzijnsinstellingen, dorps- en wijkraden, burgerinitiatieven. (zie Figuur 11) Ook woningcorporaties en zorginstellingen dragen bij aan steunen van doelen van de respondenten. Met name waar het gaat om de gemeente als samenwerkingspartner, laten de resultaten een diffuser beeld zien. Maar voor de respondenten is ook de gemeente bovengemiddeld belangrijk waar het gaat om steun voor de eigen doelen (26% neutraal, 47% mee eens en 19% helemaal mee eens). In de categorie

1 In de enquête is bij de antwoordcategorieën over de samenwerkingspartners ook de term 'burgerinitiatief' opgenomen. Dit is gedaan om respondenten herkenbare categorieën voor te leggen. Voor de respondenten kan 'burgerinitiatief' echter iets anders betekenen dan de wetenschappelijke definitie zoals gebruikt in dit onderzoek.

Figuur 11: "Door de samenwerking met deze organisatie(s) krijgen we meer steun voor onze doelen"

'Anders' hebben de respondenten onder andere genoemd: Hoogheemraadschap/ Waterschap, het Platform Dorpshuizen (PDNH), Natuur en Milieu Educatie (NME), zelfstandigen, sponsororganisaties, middenstanders, kunstenaars(collectieven) en culture organisaties. Voor deze en overige samenwerkingspartners in de vragenlijst is de stelling te weinig beoordeeld om een reëel beeld te kunnen schetsen.

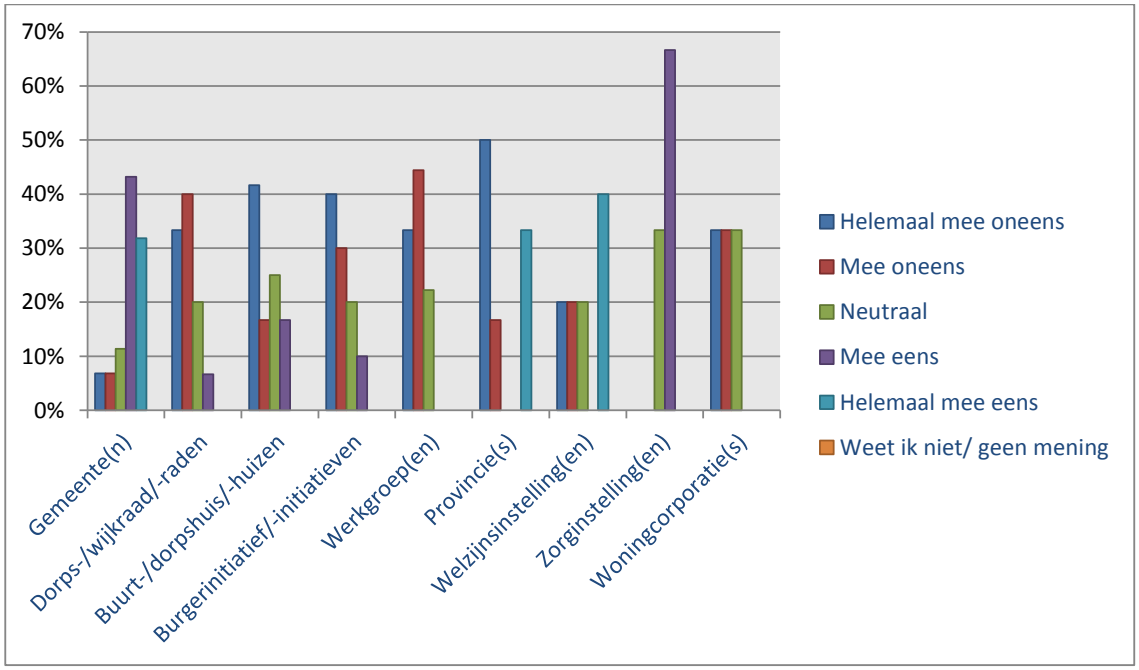

Figuur 12: "De samenwerking met deze organisatie(s) levert meer kennis en informatie op"

Kennis en informatie

Uit de reacties op de stellingen komt verder naar voren dat de samenwerkingspartners een belangrijke rol spelen in het aanleveren van kennis en informatie. (zie Figuur 12) Op de stelling "*De samenwerking met deze organisatie(s) levert meer kennis en informatie op*" antwoordt ongeveer 65% van de respondenten "*Mee eens*" of

"*Helemaal mee eens*". Gemiddeld scoren de provincie, welzijnsinstellingen en woningcorporaties het hoogst. Ook werkgroepen blijken een nuttige manier om kennis en informatie te verzamelen. De gemeente wordt door de respondenten eveneens gezien als een nuttige informatiebron, evenals buurt- en dorpshuizen. De meningen over deze organisaties zijn echter meer verdeeld dan in andere gevallen. Onderwijsinstellingen en ondernemersverenigingen (niet in de grafiek opgenomen) scoren overwegend "*Neutraal*" tot "*Mee eens*". Zorginstellingen (niet in de grafiek opgenomen) blijken het minst belangrijk waar het gaat om de uitwisseling van kennis en informatie.

Figuur 13: "De samenwerking met deze organisatie(s) levert financiële middelen op"

Financiële middelen

De derde stelling die aan de respondenten is voorgelegd, heeft betrekking op de financiële middelen die de samenwerking met andere organisaties oplevert. De reacties op de stelling "*De samenwerking met deze organisatie(s) levert financiële middelen op*" lopen meer uiteen dan bij de voorgaande stellingen. (zie Figuur 13) Ook zijn de verschillen tussen de samenwerkingspartners groter. De gemeente en zorginstellingen scoren gemiddeld het hoogst op deze stelling. Daarbij is voor gemeenten het beeld gedifferentieerd, maar voor het merendeel van de respondenten levert de samenwerking met de gemeente financiële middelen op (43% mee eens, 32% helemaal mee eens). Welzijnsinstellingen scoren gemiddeld neutraal, maar ook hier is het beeld erg gedifferentieerd. Voor sommige respondenten dragen deze organisaties juist wel bij aan het verwerven van financiële middelen, voor anderen juist niet. Buurt-/dorpshuizen, woningcorporaties, dorps-/wijkraden, burgerinitiatieven en werkgroepen dragen volgens de respondenten nauwelijks tot niet bij aan het verwerven van financiële middelen. Al deze organisaties scoren gemiddeld lager dan neutraal, maar voor een klein deel respondenten dragen ze wel bij. In de categorie 'Anders' sponsororganisaties zoals het Oranje Fonds en het VSB Fonds genoemd. Vanwege hun specifieke rol als financiële sponsor, is het geen verassing dat deze organisaties voor sommige respondenten een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van het hoofddoel.

De gemeente kan veranderingen in gang zetten en ondersteunen, maar creëert daarmee ook verwachtingen

Wijkplatform Julianadorp

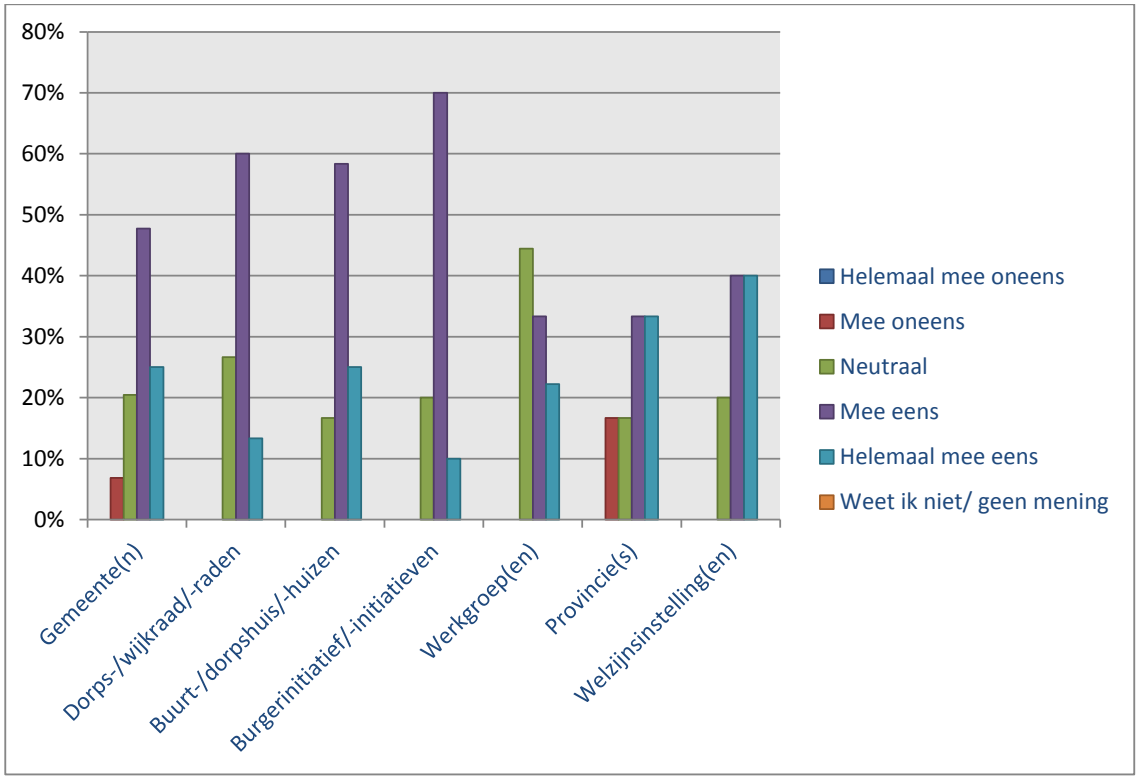
De oprichting van het Wijkplatform Julianadorp komt mede voort uit de wens van de gemeente Den Helder om meer wijkgericht te werken. Door de benoeming van een voorzitter (vrijwilliger) en een accountmanager (betaald door de gemeente), is het proces in gang gezet. In dit proces is op basis van een inventarisatie onder de wijkbewoners een 'wijkagenda' met thema's opgesteld. Op basis van deze thema's zijn werkgroepen in het leven geroepen. Daarnaast zijn bestaande initiatieven geïnventariseerd door de accountmanager en opgenomen in de wijkagenda.

Hoewel de gemeente het proces in gang heeft gezet en blijft ondersteunen via de accountmanager, is voor de betrokken partijen niet duidelijk wat de gemeente op de lange termijn van het Wijkplatform verwacht. Omgekeerd hebben de betrokken partijen wel verwachtingen naar de gemeente. De werkgroepen en initiatieven worden door het Wijkplatform aangespoord zelf problemen te benoemen en visies te ontwikkelen om deze problemen aan te pakken. Via de accountmanager worden vanuit de gemeente hiervoor gegevens verschaft en informatie gegeven over relevant beleid. De stap naar concrete ondersteuning vanuit de gemeente om de plannen uit te voeren, blijkt echter moeilijk te zetten. Dit komt volgens betrokkenen bijvoorbeeld omdat de menskracht niet beschikbaar is/wordt gesteld of omdat medewerkers van de gemeente (onderdelen van) de plannen niet uitvoerbaar achten en naast zich neerleggen.

Verder is het de vraag of er op de lange termijn steun is voor het Wijkplatform vanuit het college van Burgermeester en Wethouders. De wethouder geeft weliswaar aan het idee van het wijkplatform te ondersteunen, maar het is nog onduidelijk of hiervoor ook tijd en (financiële) middelen voor worden vrijgemaakt in de eigen organisatie. Het Wijkplatform heeft daarom de wethouder uitgenodigd om kennis te komen maken met de werkgroepen. Het doel is in rechtstreeks contact met de wethouder afspraken te maken over de status van en verwachtingen naar het Wijkplatform.

Betere oplossingen

De respondenten is verder gevraagd in hoeverre de samenwerkingspartners bijdragen aan het vinden van betere oplossingen. In Figuur 14 op pagina 42 zijn de reacties weergegeven op de stelling: "*De samenwerking met deze organisatie(s) leidt tot betere oplossingen*". Net als bij de stelling over steun voor de eigen doelen, is de reactie van de respondenten overwegend positief. Het merendeel van de organisaties waar ze mee samenwerken, draagt in hun ogen bij aan het vinden van betere oplossingen. In 9 van de 20 genoemde categorieën samenwerkingspartners zijn de respondenten het eens of helemaal eens met de stelling. Eveneens in 9 van de 20 categorieën wordt de stelling neutraal of hoger beoordeeld, waarbij het accent neigt naar eens of helemaal mee eens. Uit de analyse komt naar voren dat vooral de samenwerking met welzijnsinstellingen en buurt-/dorpshuizen het meest gewaardeerd wordt bij het komen tot betere oplossingen. Deze organisaties scoren gemiddeld het hoogst. Maar ook gemeenten, burgerinitiatieven, dorps-/wijkraden, de provincie en werkgroepen scoren beter dan neutraal. De ervaringen

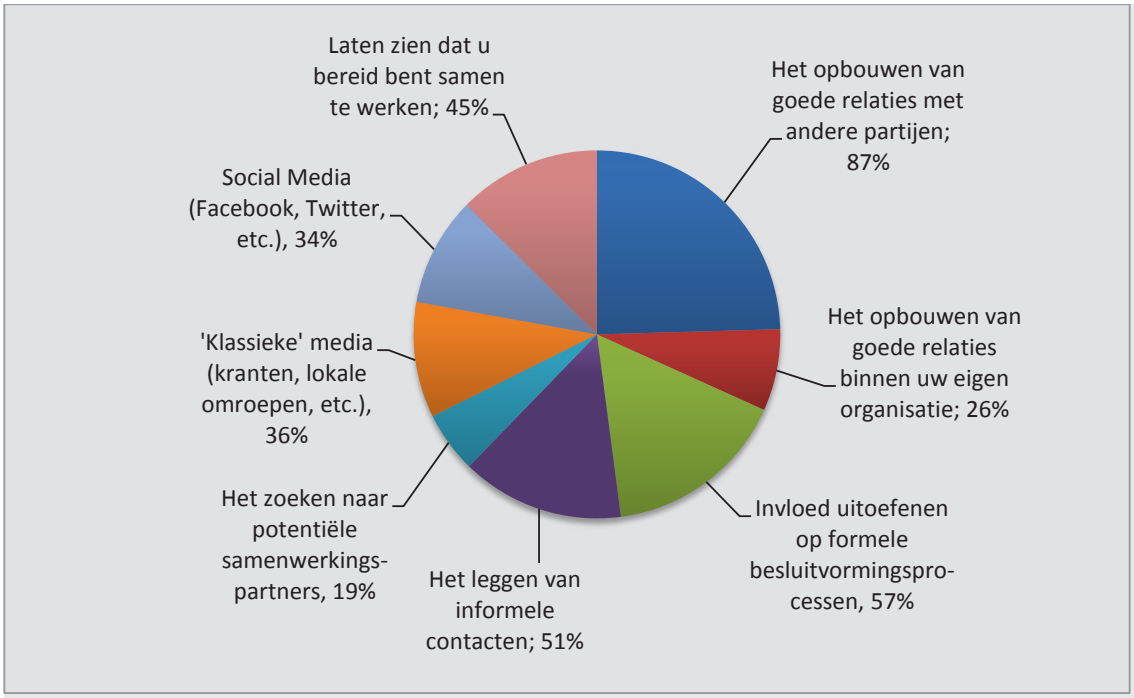
Figuur 14: "De samenwerking met deze organisatie(s) leidt tot betere oplossingen"

van de respondenten met zowel de provincie als de gemeente lopen hier echter uiteen. Volgens sommigen leidt de samenwerking met deze organisaties tot betere oplossingen en volgens anderen juist niet. In de categorie 'Anders' (niet in de grafiek opgenomen) worden de bijdragen van NME, het PDNH en ook sponsororganisaties erg gewaardeerd waar het gaat om het werken aan betere oplossingen.

4.3.2. De invulling van de eigen rol: activiteiten

In paragraaf 4.2.2 is gebleken dat burgerinitiatieven uiteenlopende rollen kunnen vervullen in het bereiken van hun hoofddoel. Het ene initiatief zet bijvoorbeeld in op het behartigen van belangen en een ander initiatief op het faciliteren of organiseren van activiteiten. Om te zien hoe invulling gegeven wordt aan de rollen die burgerinitiatieven spelen, zijn de rollen vergeleken met de activiteiten die initiatieven ondernemen. Het diagram in Figuur 15 geeft een algemeen beeld van de activiteiten van alle respondenten. In Figuur 16 verderop in deze paragraaf zijn de activiteiten verder uitgesplitst per rol.

De percentages in Figuur 15 geven aan welk deel van de respondenten de activiteit onderneemt. Uit de figuur komt naar voren dat "het opbouwen van goede relaties met andere partijen" de belangrijkste activiteit is voor de respondenten. Het overgrote merendeel (87%) van de respondenten ziet dit als onderdeel van de eigen rol. Activiteiten die hiermee samenhangen, zoals "het leggen van informele contacten" en bereidheid tonen actief te willen samenwerken, scoren dan ook hoog (respectievelijk 51% en 45%). Maar ook de formele route is belangrijk, zo blijkt. Het "meedoen aan en/of invloed uitoefenen op formele besluitvormingsprocessen" is voor 57% van de respondenten belangrijk om het hoofddoel te bereiken. Opvallend lager scoort "het opbouwen van goede relaties binnen uw eigen organisatie" (26%). Hieruit kan worden afgeleid dat de respondenten zich sterk richten op andere organisaties, waarbij direct contact belangrijk is. Van de respondenten maakt 34%

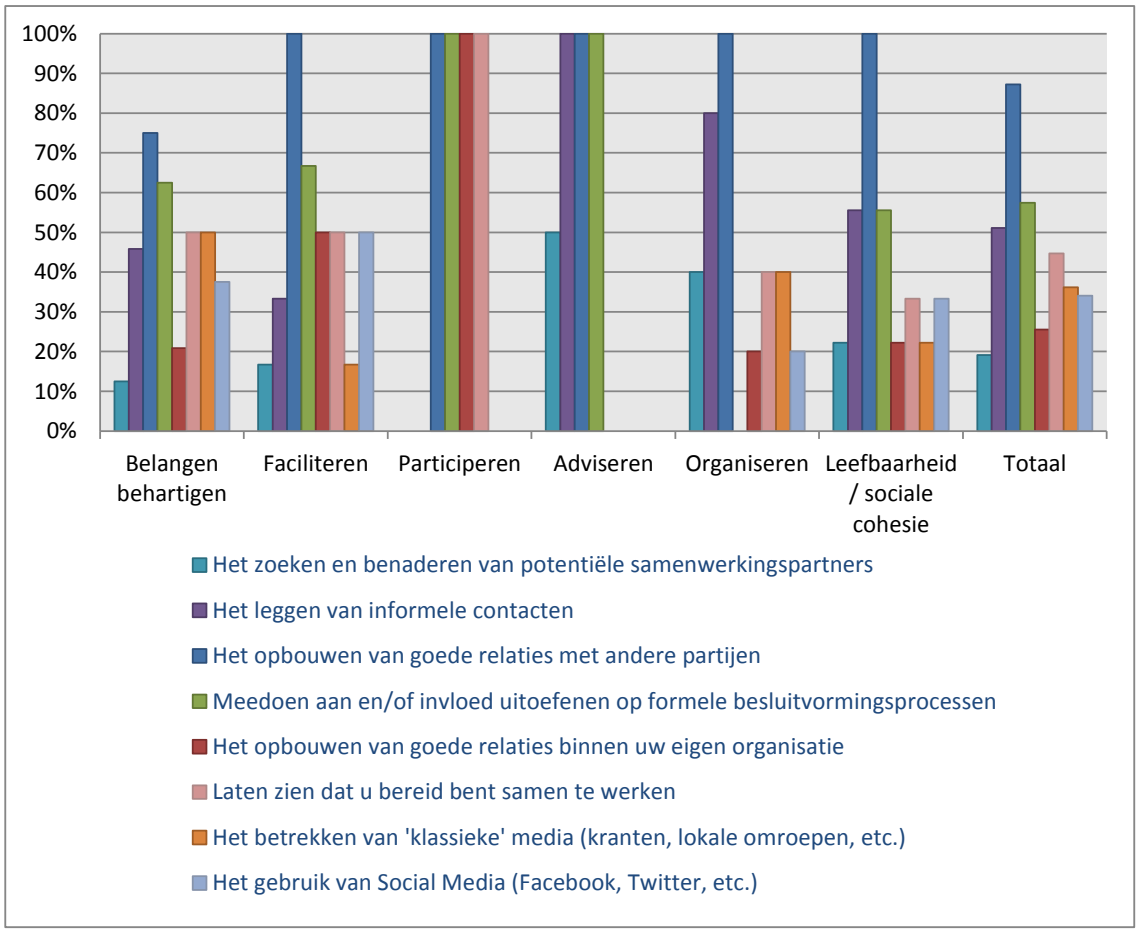

Figuur 15: De activiteiten van de respondenten voor het bereiken van het hoofddoel

gebruik van Sociale Media en 36% van 'klassieke' media, zoals kranten en de lokale omroep. De respondenten lijken over het algemeen weinig actief op zoek te gaan naar nieuwe samenwerkingspartners (19%).

Respondenten die voor zichzelf een rol als *belangbehartiger* zien, vullen deze rol gevarieerd in. (zie Figuur 16 op pagina 44) Het opbouwen van goede relaties met andere partijen is voor hen de belangrijkste activiteit (75%), maar ook het meedoen aan en/of invloed uitoefenen op formele besluitvormingsprocessen (63%) is een belangrijk onderdeel van hun rol. Ook maken respondenten in de rol van belangenbehartiger vaker gebruik van 'klassieke' media als kranten en lokale omroepen, dan in andere rollen. Sociale media scoren juist weer lager. Ook het opbouwen van goede relaties binnen de eigen organisatie en het zoeken/benaderen van potentiële samenwerkingspartners (13%) is voor belangenbehartigers minder van belang. Voor initiatieven die willen *faciliteren*, is het opbouwen van goede relaties met andere partijen van groot belang, zo blijkt uit de resultaten. Ook het opbouwen van goede relaties binnen de eigen organisatie scoort hoog (50%). Bovendien maken respondenten die zich richten op het faciliteren van activiteiten van anderen, vaker gebruik van Sociale Media zoals Twitter of Facebook en juist minder van de klassieke media. Opvallend is dat ook het meedoen aan/invloed uitoefenen op formele besluitvormingsprocessen hoog scoort (67%).

De respons voor de rol *participeren* is te laag om eenduidige conclusies uit te kunnen trekken. Wel is duidelijk dat zowel het opbouwen van relaties binnen als buiten de eigen organisatie belangrijk is. Daarnaast proberen respondenten in deze rol mee te doen of invloed uit te oefen op formele besluitvormingsprocessen. In een *adviserende* rol kiezen respondenten vooral voor het opbouwen van goede relaties, het meedoen aan/invloed uitoefenen op formele besluitvormingsprocessen en het leggen van informele contacten. In tegenstelling tot de andere rollen, scoort ook het zoeken en benaderen van potentiële samenwerkingspartners hier hoog (50%). Bij andere rollen is dat 13% tot 40%. Initiatieven die zich toeleggen op het *organiseren* van activiteiten, richten zich sterk op het opbouwen van goede relaties met andere partijen en het leggen van informele contacten. Verder is het zoeken naar samenwerkingspartners en het betrekken van klassieke media belangrijk voor

Figuur 16: De activiteiten van de respondenten om het hoofddoel te bereiken (per rol)

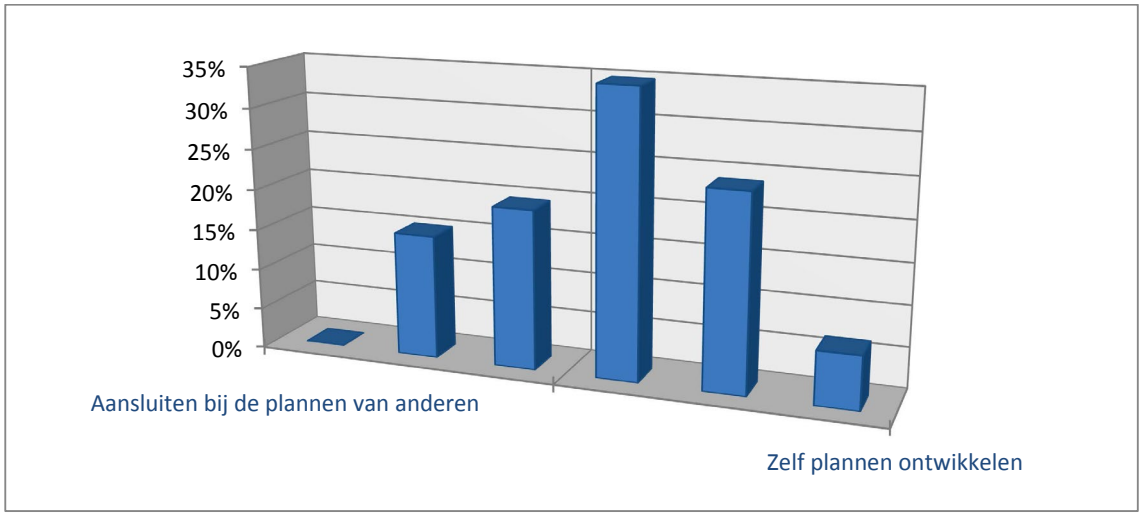
deze organisaties. Van Sociale Media wordt echter weer minder gebruik gemaakt door de respondenten die zich richten op het organiseren van activiteiten. Hoewel voor een deel van de respondenten geen rol kon worden afgeleid uit de beschrijving van het hoofddoel van hun initiatief, kan op basis van de overige resultaten van het onderzoek wel iets gezegd worden over hoe zij hun rol invullen. De initiatieven die zich op *leefbaarheid en sociale cohesie* richten, geven in de enquête allemaal aan dat het opbouwen van goede relaties met andere partijen onderdeel is van hun activiteiten. Verder geeft 56% van de respondenten in deze categorie aan dat ze invloed proberen uit te oefenen op formele besluitvormingsprocessen. Eveneens 56% probeert via informele contacten te werken aan het hoofddoel van het initiatief. Sociale Media scoren binnen deze groep iets hoger (33%) dan de klassieke media (22%).

4.3.3. Voorkeuren in de samenwerking met anderen

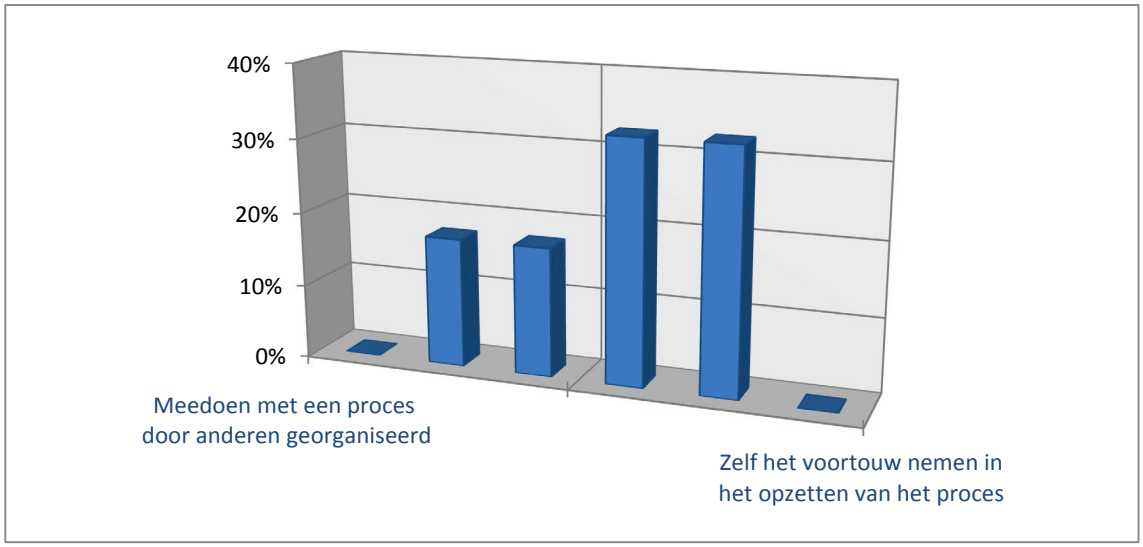
In de voorgaande paragrafen is ingegaan op de bijdrage die andere organisaties leveren aan het bereiken van het hoofddoel (4.3.1) en op de invulling van de eigen rol (4.2.2). Op basis van de bijdrage van anderen en de mogelijkheden die burgerinitiatieven voor zichzelf zien, ontwikkelen initiatieven bepaalde voorkeuren in de samenwerking met anderen. In de enquête zijn de respondenten op deze voorkeuren bevraagd door hen te laten kiezen tussen een aantal tegenstellingen. Op een schaal van 6 stappen konden ze aangeven waar hun voorkeur ligt. De volgende tegenstellingen zijn voorgelegd:

Aansluiten bij de plannen van anderen	↔	*Zelf plannen ontwikkelen*
Meedoen met een proces door anderen georganiseerd	↔	*Zelf het voortouw nemen in het opzetten van het proces*
Het onderhouden van een goede relatie met anderen voor de lange termijn	↔	*Het realiseren van de eigen doelen op korte termijn*
Het bereiken van consensus	↔	*Alles of niets*
Het proces op gang houden	↔	*Conflicten niet uit de weg gaan*

Per tegenstelling worden hieronder de uitkomsten toegelicht. De grafieken geven een beeld van de gemiddelde uitkomsten voor de gehele groep respondenten. In de tabel in Bijlage 2 zijn de gemiddelde percentages en de percentages per rol terug te vinden.

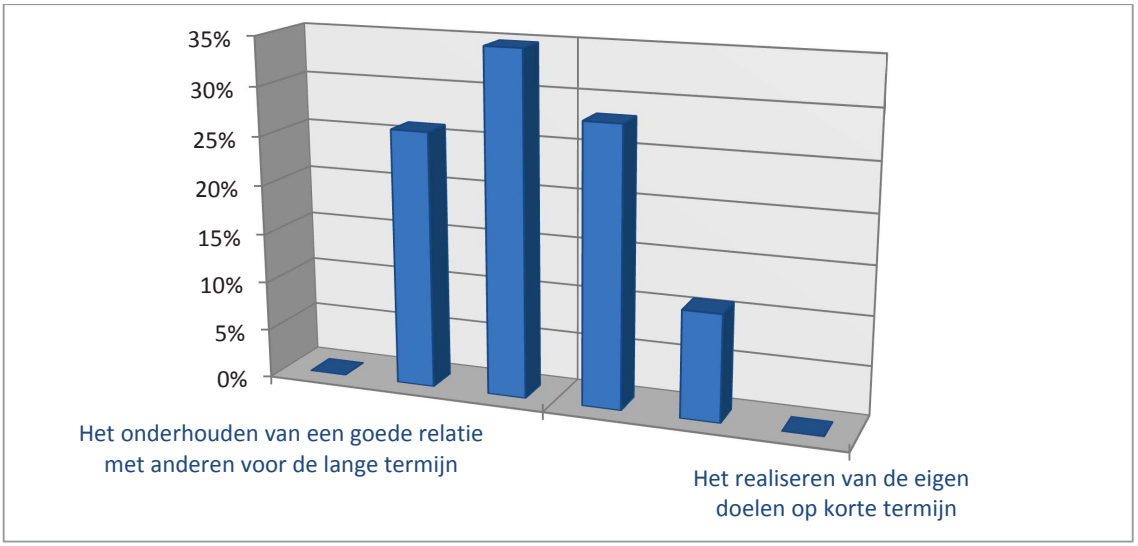

Uit de bovenstaande figuur komt naar voren dat de respondenten een grotere voorkeur hebben zelf plannen te ontwikkelen dan aan te sluiten bij de plannen van anderen. Ongeveer 66% van de respondenten neigt in meer of mindere mate naar het zelf ontwikkelen van plannen. De meeste uitkomsten voor deze tegenstelling liggen echter dicht tegen het midden aan. Respondenten die voor zichzelf een faciliterende, organiserende of adviserende rol zien, neigen meer naar het zelf ontwikkelen van plannen.

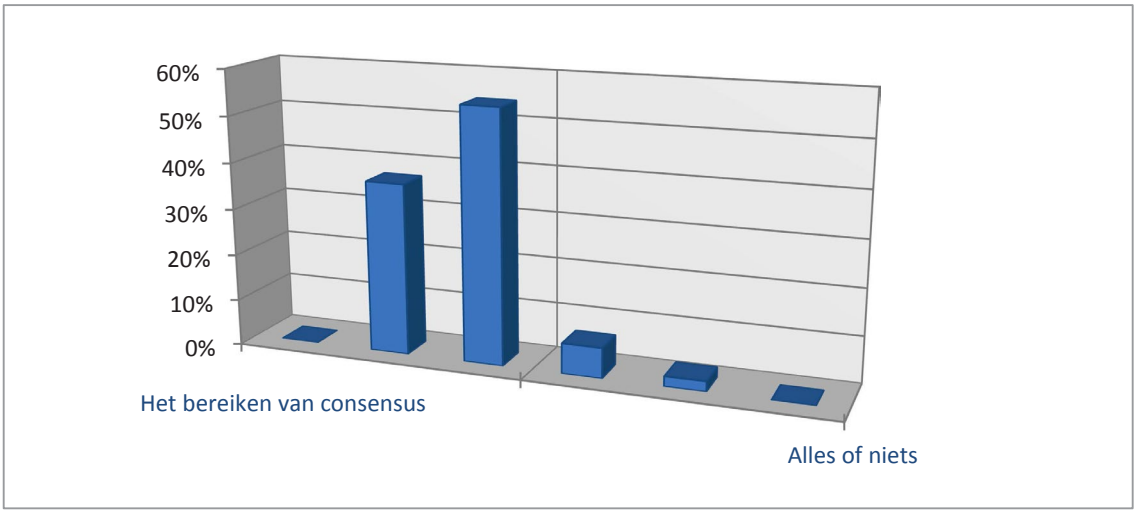

Wanneer het gaat om het organiseren van het proces om dergelijke plannen tot uitvoer te brengen, blijken de meeste respondenten eveneens liever zelf het voortouw te nemen. Ook hier zitten de meeste reacties weer dicht tegen het midden aan, maar uit de grafiek

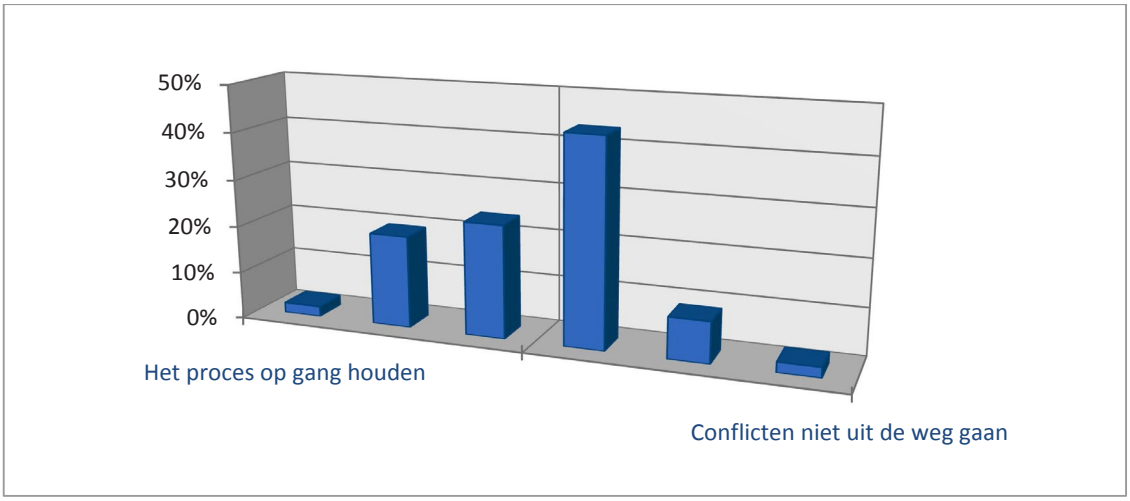
valt af te leiden dat de neiging zelf het proces op te zetten minder sterk is dan zelf plannen te ontwikkelen. Het zelf bedenken van plannen vinden de respondenten wellicht makkelijker dan het opzetten van een proces om deze plannen uit te voeren. Zoals mag worden verwacht, geven net name initiatieven die voor zichzelf een rol als facilitator zien, de voorkeur aan het zelf organiseren van het proces (67%).

Verder geven de respondenten er de voorkeur aan goede relaties met anderen te onderhouden voor de lange termijn, zo blijkt uit de bovenstaande figuur. Desondanks is er ook een substantiële groep die het realiseren van de eigen doelen op korte termijn de voorkeur geeft. Respondenten in de rol van belangenbehartiger neigen meer naar de goede langetermijnrelaties, terwijl respondenten in een adviserende rol juist kiezen voor het bereiken van de eigen doelen. Ook voor respondenten die zich toeleggen op het organiseren van activiteiten, blijkt het onderhouden van goede relaties de voorkeur te hebben.

De meest opvallende resultaten hebben betrekking op het bereiken van consensus (zie bovenstaande figuur). Hoewel ook hier de resultaten dicht tegen het midden aanliggen, geeft het overgrote deel van de respondenten de voorkeur aan het bereiken van consensus (90%). Slechts een klein deel neigt naar ‘alles of niets’.

In lijn met het bereiken van consensus, kiest het grootste deel van de respondenten ervoor het proces zoveel mogelijk op gang te houden en conflicten zoveel mogelijk uit de weg te gaan (zie bovenstaande figuur). Ook hier liggen de resultaten dicht tegen het midden aan, maar er is toch een substantiële groep die iets meer neigt naar het aangaan van conflicten. Met name de respondenten in de rol van organisator of belangenbehartiger kiezen ervoor het proces zoveel mogelijk op gang te houden.

4.3.4. Kansen en belemmeringen

De ervaringen die burgerinitiatieven opdoen bij het mobiliseren van sociaal kapitaal, hebben consequenties voor de manier waarop ze in de toekomst sociaal kapitaal denken te mobiliseren. Omdat deze ervaringen sterk uiteen kunnen lopen, is in de enquête een open vraag gesteld over welke kansen en belemmeringen initiatieven zien bij het bereiken van hun hoofddoel. De vraag is door 31 respondenten ingevuld. Op basis van de antwoorden zijn een aantal categorieën in de kansen en belemmeringen te onderscheiden. De percentages in de onderstaande tabellen geven een indicatie van het aantal respondenten dat een vergelijkbaar antwoord binnen de betreffende categorie heeft gegeven.

Kansen	%
Samen sterker (kennis, macht)	17%
Onafhankelijkheid	4%
Weet niet / geen mening	17%
Geen	63%
Totaal	100%

De belangrijkste kans in de samenwerking met andere partijen is het vergroten van de eigen machtspositie. Van de respondenten geeft ongeveer 17% aan dat door samenwerking met andere partijen meer invloed uitgeoefend kan worden en partijen elkaar kunnen ondersteunen met kennis en inzicht. Bovendien haalt samenwerking volgens een van de respondenten "*de scherpe randjes er vanaf*". Drie respondenten verwijzen bewust naar de mogelijkheid om op een bovenlokaal schaalniveau samen te werken. Zo geeft een van het aan dat er kansen liggen om samen met andere dorpen een gebiedsvisie te ontwikkelen. Een andere belangrijke kans die genoemd wordt (door 4% van de respondenten), is het vergroten van de eigen autonomie. Door samen te werken met bepaalde gelijkgezinde of vergelijkbare partijen, kans de zelfstandigheid richting andere partijen vergroot worden, aldus sommige respondenten. Door deze grotere zelfstandigheid hoeft bijvoorbeeld niet op initiatief van het college van B&W gewacht te worden, licht een van hen toe.

Belemmeringen	%
Communicatie / samenwerking stroef	11%
Politieke macht / niet serieus genomen	9%
Onvoldoende inzet of kennis	5%
Tegenstrijdige belangen	11%
Tijd en financiën	5%
Weet niet / geen mening	16%
Geen	42%
Totaal	100%

Als belemmeringen worden vooral de communicatie met andere partijen (11%) en de tegenstrijdige belangen genoemd (11%). Waar het gaat om communicatie als belemmering, wordt meestal gerefereerd aan de gemeente als samenwerkingspartner. Bij tegenstrijdige belangen wordt ook verwezen naar organisaties die vergelijkbare doelen nastreven. Daarbij verwijst een van de respondenten bijvoorbeeld naar de verenigingen in het dorp. Deze hebben allen zitting in het dagelijks bestuur van het dorpshuis, maar streven daarbij vooral het eigen belang na, aldus de respondent. In het verlengde hiervan verwijzen enkele respondenten naar de politieke macht die sommige partijen hebben en het feit dat ze door anderen niet serieus genomen worden. Verder blijkt het ook moeilijk voor sommige respondenten om mensen te mobiliseren en de benodigde kennis te verkrijgen (5%). Veelgenoemde belemmeringen zijn, ten slotte, de tijd die het kost om zaken te organiseren en het gebrek aan financiële middelen.

In de enquête is de respondenten ook gevraagd of er organisaties of groepen zijn, waarmee ze absoluut niet willen samenwerken. Het overgrote merendeel van de respondenten heeft hierop ontkennend geantwoord en sluit dus geen partijen uit. Een van de respondenten geeft aan niet met politieke partijen samen te werken omdat ze zelf geen politieke partij zijn. Verder wordt door een respondent samenwerking met commerciële organisaties uitgesloten. Ook worden eenmalig de gemeente en protestgroepen genoemd, vanwege slecht contact en de bedreiging voor de eigen doelstellingen.

4.3.5. Conclusie

De voorgaande resultaten laten zien dat het mobiliseren van sociaal kapitaal belangrijk is voor de respondenten in het bereiken van het hoofddoel van hun initiatief. Over het algemeen worden de stellingen over de samenwerking met andere partijen positief beoordeeld. Samenwerking wordt gezien als iets dat bijdraagt aan het bereiken van de eigen doelen.

Respondenten geven aan dat samenwerkingspartners vooral kunnen bijdragen door het geven van politieke of bestuurlijke steun en het verstrekken van kennis en informatie. Daarbij valt op dat de provincie in het verstrekken van kennis en informatie een grotere rol krijgt toebedeeld dan bij de andere aspecten. Waar het gaat om steun in de vorm van financiële middelen, zijn duidelijk minder partijen die hieraan bijdragen. Niet elke samenwerkingspartner heeft blijkbaar de mogelijkheid andere organisaties financieel te ondersteunen. De respondenten focussen zich op organisaties die direct financiële steun kunnen geven (zoals een gemeente of provincie) én op organisaties die praktische of strategische ondersteuning kunnen bieden bij het verkrijgen van financiële middelen (zoals andere initiatieven en adviesorganisaties). Sommige respondenten weten wel middelen te generen uit de

samenwerking met andere organisaties, en anderen juist niet. Samenwerking tussen organisaties kan dus financiële middelen opleveren en initiatieven kunnen hier nog van elkaar leren.

De samenwerking met andere partijen verloopt hoofdzakelijk via directe contacten, zowel formeel als informeel. De respondenten proberen hun plannen en ideeën vooral bij instanties onder de aandacht te brengen. Binnen de eigen organisatie zijn de relaties over het algemeen goed en vragen weinig aandacht. Verder blijkt de manier waarop de respondenten hun eigen rol omschrijven in het hoofddoel, grotendeels overeen te komen met de manier waarop ze deze rol invullen (hun activiteiten). Daarbij is er vooral een voorkeur om zelf plannen te bedenken. Het organiseren van het proces om deze plannen te verwezenlijken, blijkt echter iets lastiger te zijn. Veel respondenten doen liever mee met het proces van anderen. Over het algemeen kiezen ze daarbij voor een coöperatieve opstelling, gericht op het behouden van goede relaties op de lange termijn. Desondanks is er ook een substantiële groep die aangeeft conflicten niet uit de weg te gaan. De reden hiervoor is onbekend. Mogelijk zijn deze respondenten zelfverzekerd of bereid risico's te nemen om de doelen op de korte termijn te bereiken. Ten slotte blijkt ook dat de respondenten vooral voordeel zien in de samenwerking met anderen om meer macht te kunnen uitoefenen of wat anderen doen. Ze willen vooral de samenwerking en communicatie met formele instanties verbeteren. Enkele respondenten zien mogelijkheden om op een bovenlokale schaal samen te werken.

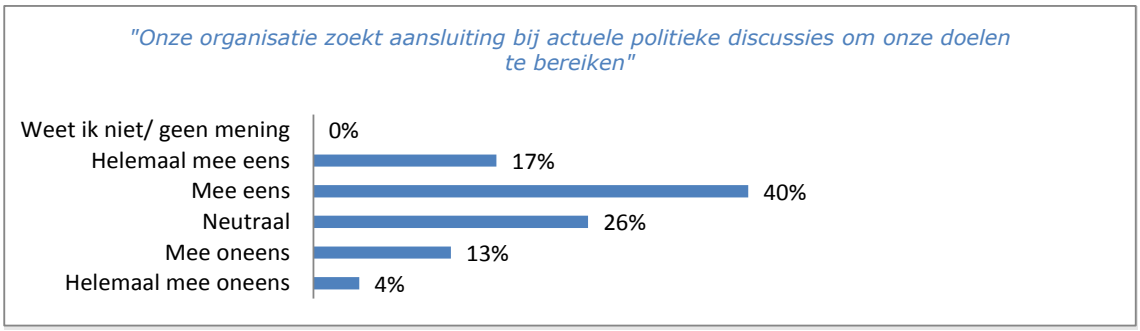
Voor het Wijkplatform Julianadorp en het Voorzittersoverleg Alkmaar vormen beleidsmedewerkers van de gemeente door hun actieve opstelling een belangrijke communicatieve schakel

De beleidsmedewerkers die namens de gemeente deelnemen aan het Wijkplatform Julianadorp en het Voorzittersoverleg Alkmaar krijgen veel waardering van de werkgroepen en bewonersondernemingen. Ze bieden actief ondersteuning door gegevens en beleidsinformatie aan te dragen. Ze doen dit vanuit hun eigen ideeën/ervaringen en wanneer de burgerinitiatieven daar om vragen. Ze worden gezien als een belangrijke informele schakel door hun actieve opstelling, hun goede contacten met individuele betrokkenen (zoals de voorzitters van beide initiatieven) en deelname aan de reguliere bijeenkomsten van het Wijkplatform en het Voorzittersoverleg. Ze bieden aan ideeën binnen hun eigen organisatie 'in de week leggen' en peilen hoeveel draagvlak er binnen de gemeente is voor een plan of idee van een werkgroep of bewonersonderneming.

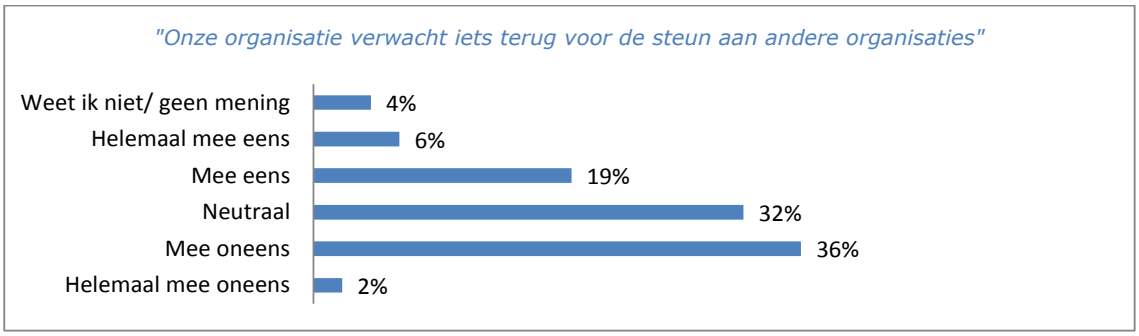
4.4. De strategieën die burgerinitiatieven hanteren

4.4.1. De voorkeuren voor strategieën

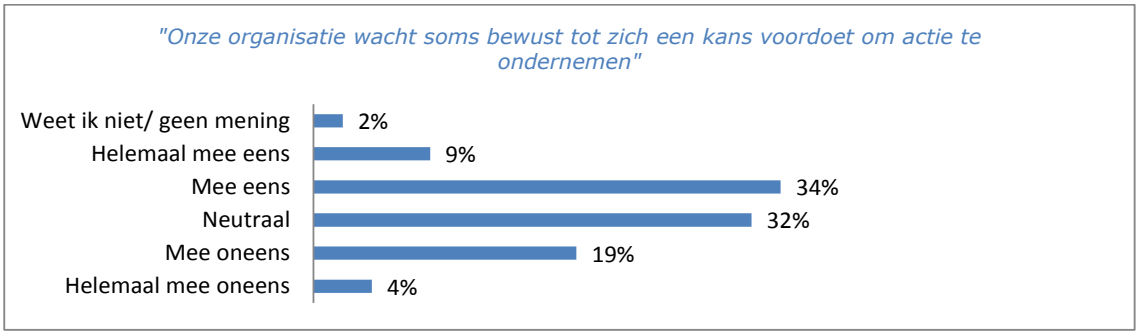
Burgerinitiatieven ontwikkelen strategieën voor het mobiliseren van sociaal kapitaal op basis van eerdere ervaringen en het verloop van het proces. Op basis van de doelen die ze nastreven, de relaties die ze onderhouden en de verwachtingen die ze hebben, ontstaan daarbij voorkeuren voor bepaalde strategieën. Via de enquête zijn deze voorkeuren onderzocht. Hiervoor is aan de respondenten een aantal stellingen voorgelegd over mogelijke strategieën.

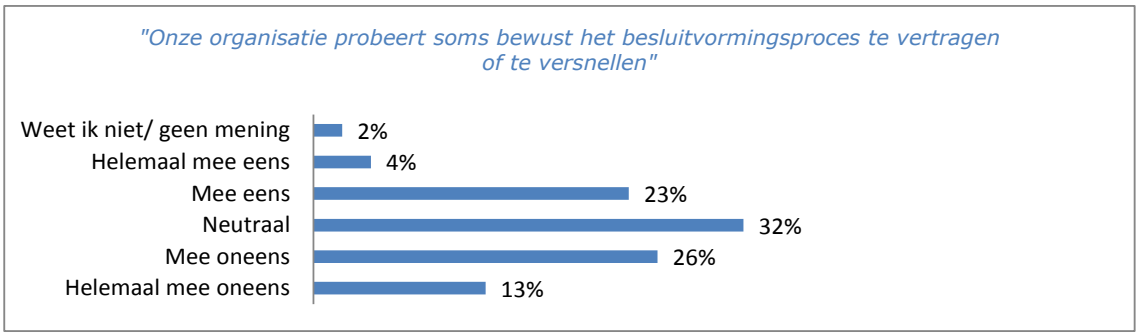
De respondenten blijken een voorkeur te hebben aan te sluiten bij actuele politieke discussies. Van de respondenten is 40% het eens met de stelling eens en 17% helemaal eens. Bij initiatieven in de rol van belangenbehartigers ligt het totale percentage nog iets hoger (50% eens en 13% helemaal mee eens), evenals bij de initiatieven die zich richten op het participeren in de processen van anderen (zie Bijlage 3).

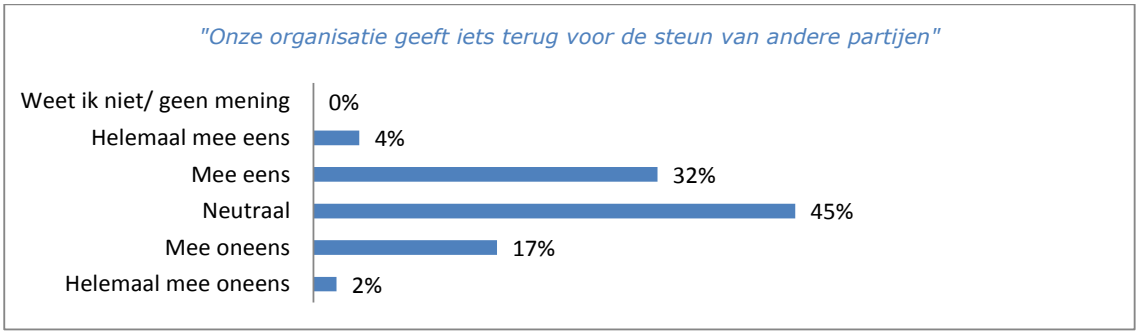
Een kwart van de respondenten staat achter de stelling (19% mee eens, 6% helemaal mee eens) en verwacht iets terug voor hun steun aan anderen. Het merendeel geeft echter belangeloos steun aan anderen. Bijna een derde reageert namelijk neutraal en iets meer dan een derde staat juist niet achter deze stelling. Wanneer de resultaten worden uitgesplitst per rol (zie Bijlage 3), blijken respondenten in een faciliterende rol iets terug te verwachten voor hun steun (33% mee eens, 17% helemaal mee eens). Initiatieven die zelf iets organiseren, verwachten juist niet iets terug (40% mee oneens, 20% helemaal mee oneens). Dit geldt ook voor respondenten die vallen onder de noemer sociale cohesie en leefbaarheid (56% mee oneens).

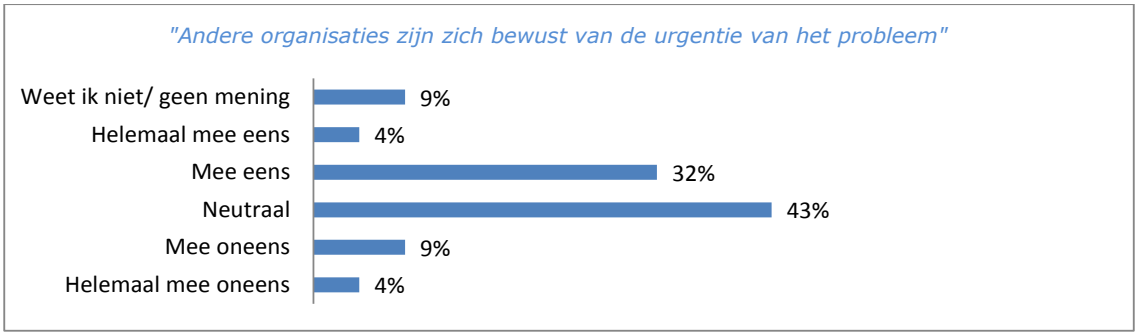
Het merendeel van de respondenten wacht strategisch op kansen die zich voordoen. 34% van de respondenten is het met deze stelling eens en 9% helemaal mee eens. Van de belangenbehartigers is 46% het met de stelling eens en 8% helemaal eens. Deze groep wacht dus nog vaker bewust hun kans af.

Het vertragen of versnellen van een besluitvormingsproces is een strategie die door iets meer dan een kwart van de respondenten wordt ingezet. Een klein deel (4%) is het helemaal met de stelling eens. Hieruit mag worden afgeleid dat het versnellen of vertragen voor hen een belangrijke strategie is. De overige respondenten passen de strategie niet of minder toe.

Bij deze stelling reageert de grootste groep neutraal. Veel respondenten vinden het dus strategisch niet per se noodzakelijk om iets terug te geven wanneer ze steun krijgen van anderen. Onder belangenbehartigers is deze groep nog groter (58%). In totaal is 19% het met de stelling oneens. Zij vinden het dus niet nodig iets terug te geven voor de steun van anderen. 36% van de respondenten vindt wel belangrijk iets terug te geven. Onder respondenten die zich toeleggen op het adviseren, organiseren of participeren is het grootste deel het eens met de stelling. Ze vinden het dus strategisch belangrijk iets terug te doen voor de steun van andere partijen.

Andere partijen wordt soms een afwachtende houding verweten. Deze afwachtende houding kan komen doordat ze niet willen/kunnen bijdragen, maar ook omdat ze een probleem niet als urgent ervaren. Daarom is de respondenten gevraagd of andere partijen zich bewust zijn van de urgentie van het probleem waarvoor (de

organisatie van) de respondent zich inzet. Een grote groep respondenten reageert neutraal en het urgentiegevoel van andere partijen niet per se als een probleem. Van de respondenten is 36% tevreden met het urgentiegevoel van andere partijen en 13% ontevreden. Een deel van de respondenten (9%) kan geen inschatting maken van het urgentiegevoel bij andere partijen. Belangenbehartigers hebben iets minder vertrouwen in het urgentiegevoel van andere partijen.

Coalities van burgerinitiatieven zoeken vaak naar formele organisatievormen om hun strategieën kracht bij te zetten, maar dit leidt ook tot verlies aan autonomie en flexibiliteit

Uit de cases blijkt dat burgerinitiatieven coalities met andere burgerinitiatieven proberen te vormen om strategisch sterker te staan. Zowel in Alkmaar als in Julianadorp proberen de initiatieven deze coalities in een formele organisatievorm te gieten, zoals een stichting of vereniging. Ze hopen hiermee makkelijker besluiten te kunnen nemen, een strategisch sterkere positie te krijgen en eenduidig te kunnen zijn in hun contact met andere partijen. Voor de individuele initiatieven betekent dit echter wel een verlies aan autonomie en flexibiliteit om eigen strategieën te ontwikkelen en toe te passen. Wanneer er onvoldoende ruimte is voor discussie en de genomen besluiten teveel afwijken van de eigen ideeën, bestaat het risico dat sommigen buitengesloten worden of zichzelf buitensluiten.

Voorzittersoverleg Alkmaar

De bewonersondernemingen, voortgekomen uit de buurthuizen, opereren in principe zelfstandig en zijn zelf verantwoordelijk voor hun ondernemingsplan en contacten met de gemeente. Het Voorzittersoverleg Alkmaar is opgericht om de overgang naar een bewonersonderneming te ondersteunen. In het begin heeft vooral het uitwisselen van kennis en ervaringen centraal gestaan.

In het overleg worden echter steeds meer besluiten genomen voor gezamenlijke acties/ activiteiten en wordt nagedacht over een meer gezamenlijke strategie (bijvoorbeeld richting de gemeente of commerciële organisaties). Hierdoor ontstaat behoefte aan een duidelijke organisatiestructuur. De betrokkenen achten dit nodig om de besluitvorming in goede banen te leiden en als één partij het gesprek met andere organisaties aan te kunnen gaan. Voorlopig gaat de voorkeur uit naar een platform (geen rechtspersoon) met een dagelijks bestuur, bestaande uit een voorzitter en secretaris.

Wijkplatform Julianadorp

Ook in Julianadorp wordt gezocht naar een passende organisatiestructuur voor het Wijkplatform. In de ogen van sommige betrokkenen functioneert het platform als een netwerkorganisatie en moet de uitwisseling van kennis en informatie centraal staan. Anderen willen of verwachten dat het platform zelf ook structureel ondersteuning aan de werkgroepen biedt. Bovendien vinden sommige betrokkenen dat het onduidelijk is wie waarover besluiten neemt en dat de continuïteit onvoldoende gewaarborgd is. Ook heeft het Wijkplatform geen status richting de gemeente. Om strategisch sterker te staan, wordt onderzocht of omvorming tot een stichting mogelijk is.

De vraag is welke consequenties de omvorming heeft voor de onderlinge samenwerking en de werkgroepen binnen het platform. Het is voor sommigen onduidelijk waarover de stichting besluiten gaat nemen en wie kan deelnemen aan platform. In de wijk zijn namelijk ook andere organisaties actief die zich richten op vergelijkbare doelen. Sommige van deze organisaties zijn ook vertegenwoordigd in een deel van werkgroepen. Deze werkgroepen opereren vooralsnog zelfstandig in het inventariseren van problemen en het ontwikkelen van visies daarop. Het is de vraag welke rol het Wijkplatform krijgt in de uitvoering van de visies.

4.4.2. Het succes van de strategieën om steun en aandacht te krijgen

In paragraaf 4.3.2 is reeds ingegaan op de manier waarop burgerinitiatieven hun eigen rol invullen. Hierbij ging het in het bijzonder om de activiteiten die ze ondernemen richting andere groepen of organisaties om hun hoofddoel te bereiken. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op het succes van de strategieën die initiatieven ontwikkelen om steun en aandacht te krijgen.

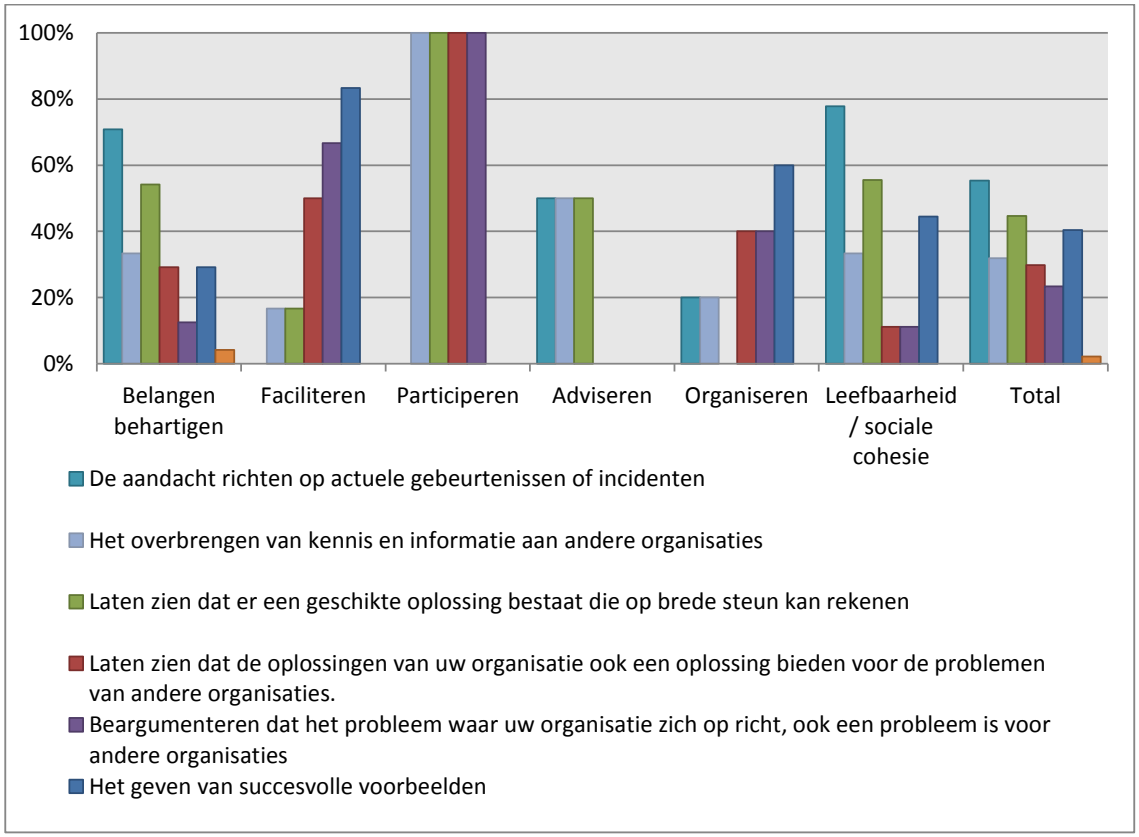

Figuur 17: De activiteiten van de respondenten voor het krijgen van steun en aandacht

In de enquête is de respondenten gevraagd welke activiteiten of strategieën ze ondernemen om steun en aandacht voor hun initiatief te krijgen. Het diagram in Figuur 17 geeft een algemeen beeld hoe belangrijk de respondenten deze activiteiten en strategieën vinden. In Figuur 18 op pagina 54 zijn de strategieën voor steun en aandacht uitgesplitst per rol. Verder is de respondenten gevraagd hoe succesvol ze de strategieën vinden die ze gebruiken om steun en aandacht te krijgen. In Figuur 19 op pagina 57 is het succes van de meest gebruikte strategieën gevisualiseerd. De figuur laat zien welk percentage van de respondenten heeft gekozen voor welke score, waar bij 0 stond voor 'Niet succesvol' en 5 voor 'Zeer succesvol'.

Uit Figuur 17 komt naar voren dat "*De aandacht richten op actuele gebeurtenissen of incidenten*" voor respondenten de belangrijkste strategie is. Van alle respondenten zegt 55% deze strategie te gebruiken om steun en aandacht van andere organisaties te krijgen. Het is dan ook niet vreemd dat deze strategie het meest succesvol geacht wordt van alle genoemde strategieën (zie ook Figuur 19). Van de respondenten geeft 54% deze strategie een bovengemiddelde score van 3 of hoger (op een schaal van 0 tot 5). Vooral de belangenbehartigers is dit een veelgebruikte strategie (71%).

Uit de enquête komt verder naar voren dat draagvlak voor oplossingen van belang wordt geacht. "*Laten zien dat er een geschikte oplossing bestaat die op brede steun kan rekenen*" is voor 45% van de respondenten belangrijk. Onder initiatieven in de rol van adviseur en belangenbehartiger maakt ongeveer de helft gebruik van deze strategie. De strategie is in de praktijk minder succesvol, zo blijkt in Figuur 19. De strategie scoort iets lager dan gemiddeld tussen 'Niet succesvol' en 'Zeer succesvol'. Uit het feit dat de waarden dicht bij het midden liggen, blijkt dat de meningen onder de respondenten verdeeld zijn over het succes van deze strategie.

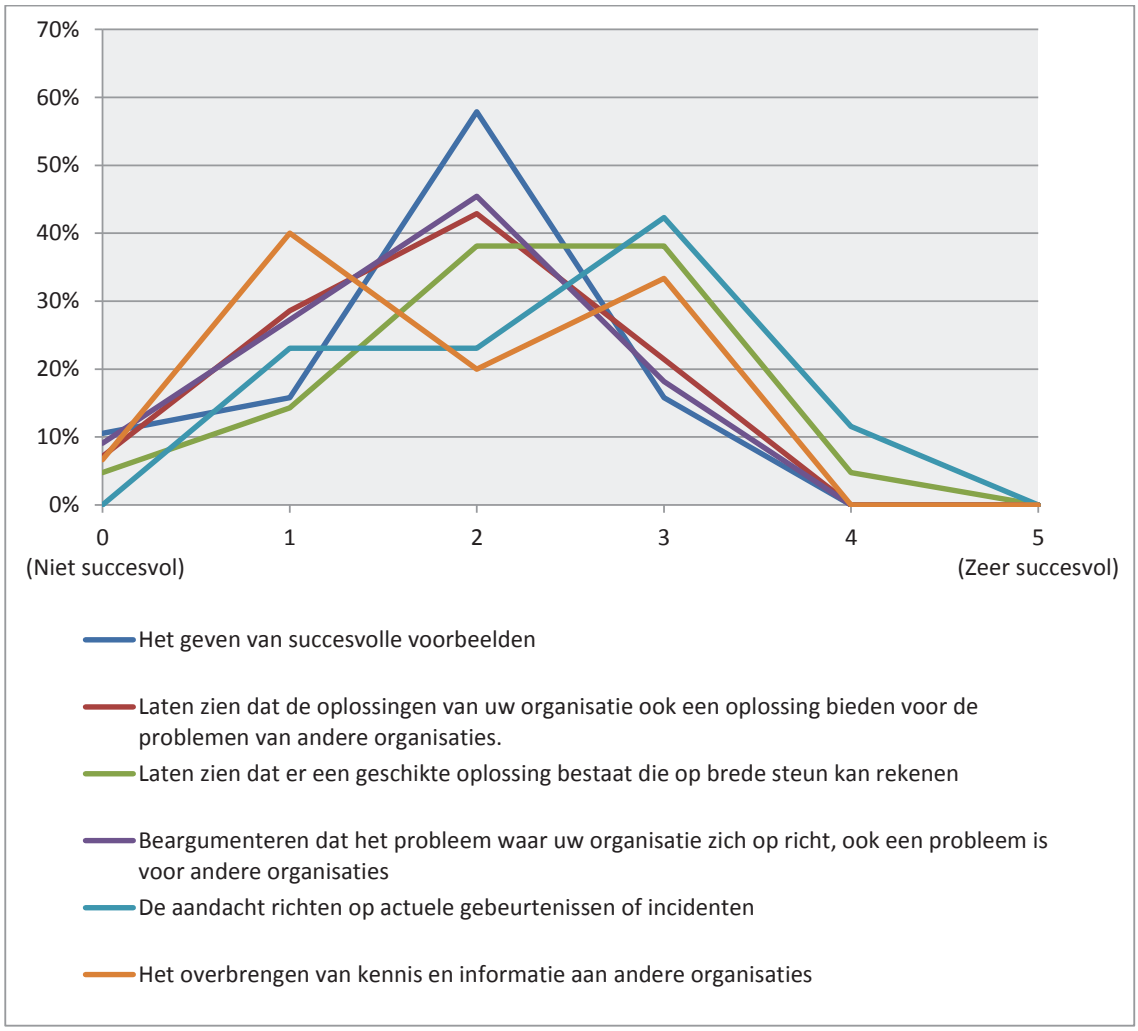
Figuur 18: De verdeling van activiteiten om steun en aandacht te krijgen per rol

Ook "*Het geven van succesvolle voorbeelden*" wordt een redelijk goede strategie gevonden, zo blijkt uit de resultaten. Ongeveer doet 40% van de respondenten gebruikt deze strategie. Opvallend is dat de belangenbehartigers relatief weinig gebruik maken van deze strategie (29%) en de faciliterende initiatieven juist relatief veel (83%). Op een schaal van 0 tot 5 geven de meeste respondenten (58%) deze strategie een score van 2, dus onder het gemiddelde. De meeste respondenten zijn het er dus over eens dat deze strategie enigszins succesvol is.

"*Het overbrengen van kennis en informatie aan andere organisaties*" en "*Laten zien dat de oplossingen van uw organisatie ook een oplossing bieden voor de problemen van andere organisaties*" wordt door zo'n 30 procent van de respondenten ondernomen. Sommige respondenten vinden zich erg succesvol in het overbrengen van kennis en informatie en anderen juist weer niet. Het overbrengen van kennis en informatie wordt door 47% van de respondenten gescoord op 1 of lager en door 33% op 3 of hoger. Bij het laten zien van oplossingen is dat 36% tegenover 21%. Dus ook hier zijn sommige respondenten succesvoller dan anderen. In het behartigen van belangen en het adviseren, blijkt het belangrijk te laten zien dat de eigen oplossingen ook kunnen bijdragen aan de problemen die andere partijen ervaren. Voor elk van deze rollen ligt het percentage rond 50%.

Dat de nadruk op oplossingen ligt, komt ook naar voren in de reactie op de strategie "*Beargumenteren dat het probleem waar uw organisatie zich op richt, ook een probleem is voor andere organisaties*". Om steun en aandacht te krijgen, probeert 23% van de respondenten andere organisaties te overtuigen dat er sprake is van een gedeeld probleem. Daarbij neigen de meeste respondenten ernaar deze strategie te bestempelen als minder succesvol.

De meest in het oog springende uitkomst betreft "*Het aanpassen van het taalgebruik aan dat van een andere organisatie*". Slechts 2% van de respondenten zegt gebruik te maken van deze strategie. Deze respondenten hebben allen de rol van

Figuur 19: Het succes van de strategieën voor het krijgen van steun en aandacht

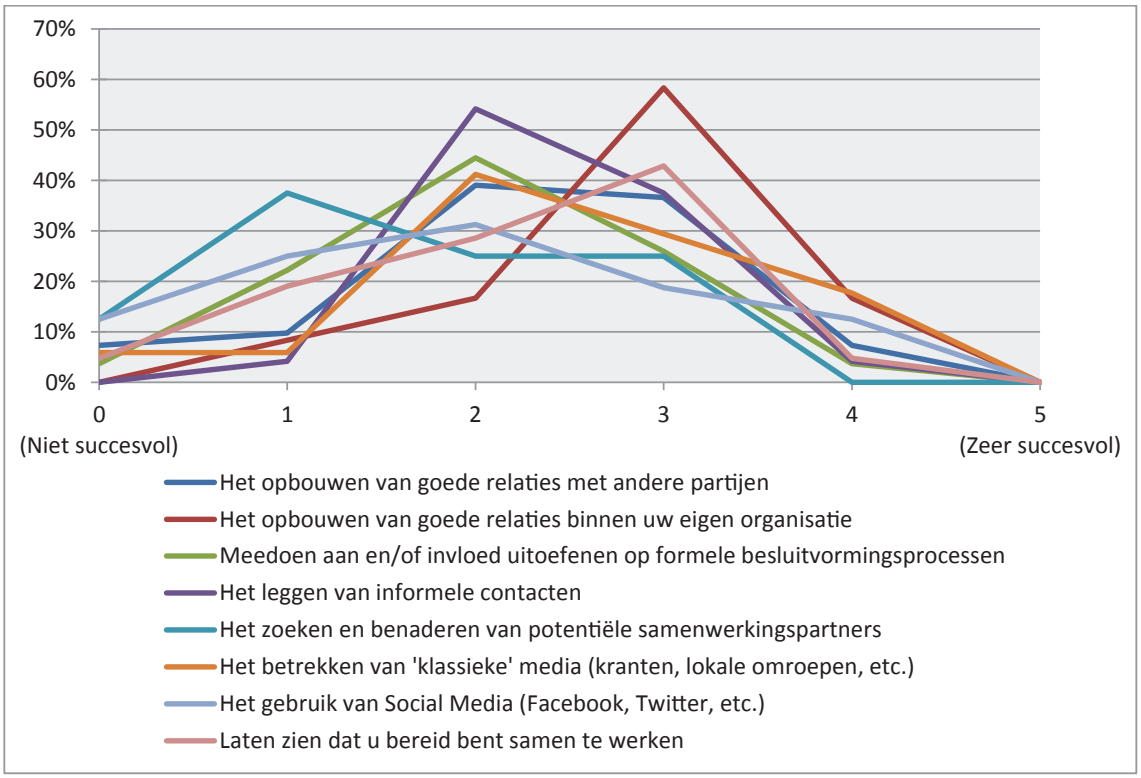
belangenbehartiger. Alle respondenten geven deze strategie een score van 2 op een schaal van 0 tot 5, waarmee deze strategie dus als enigszins succesvol wordt aangeduid. In de categorie 'Anders' is onder andere genoemd het uit laten gaan van een concrete hulpvraag en zelf het goede voorbeeld geven. De respons voor deze antwoorden is te laag om uitspraken te kunnen doen over het succes van deze strategieën.

4.4.3. Het succes van de strategieën in de samenwerking met andere partijen

In paragraaf 4.3 is reeds ingegaan op de manier waarop burgerinitiatieven hun eigen rol invullen en welke strategieën en activiteiten ze ondernemen in hun samenwerking met andere organisaties of groepen. In deze paragraaf wordt verder ingegaan op het succes van deze strategieën en activiteiten. In Figuur 20 op de volgende pagina is het succes gevisualiseerd van de strategieën om het hoofddoel te bereiken.

Uit de enquête komt naar voren dat respondenten het opbouwen van goede relaties met andere partijen een belangrijke strategie vinden om hun hoofddoel te bereiken (zie paragraaf 4.3.2). De meningen over het succes van deze strategie zijn echter verdeeld, zo blijkt. De meeste respondenten scoren de strategie in het midden tussen 'Niet succesvol' en 'Zeer succesvol' (39%: score 2, 37%: score 3). 17% van de respondenten scoort de strategie op 1 of lager en dus als minder succesvol.

Een andere belangrijke strategie is het meedoen aan of invloed uitoefenen op formele besluitvormingsprocessen. Van de respondenten geeft 57% aan deze strategie

Figuur 20: Het succes van de strategieën om het hoofddoel te bereiken

te gebruiken. Ook hier lopen de meningen over het succes enigszins uiteen, maar gemiddeld gezien blijkt deze strategie minder succesvol dan het onderhouden van goede relaties met andere partijen. 30% van de respondenten geeft de strategie een score van 3 of hoger. Bij het onderhouden van goede relaties is dat 44%.

Het leggen van informele contacten met andere organisaties doet 51% van de respondenten. Dit wordt als een van de meer succesvolle strategieën gezien. Alle respondenten zien het leggen van informele contacten als een nuttige strategie en de strategie scoort bovengemiddeld ten opzichte van andere strategieën. Van de respondenten geeft 42% de strategie een score van 4 of hoger. Hoewel het opbouwen van goede relaties binnen de eigen organisatie met 26% niet als een hele belangrijke

Van bewoners in Julianadorp wordt verwacht dat ze zelf verantwoordelijkheid nemen

De thema's in de wijkagenda van het Wijkplatform zijn tot stand gekomen na een inventarisatie onder bewoners. Van de bewoners in Julianadorp wordt verwacht dat ze zelf verantwoordelijkheid nemen in het oppakken van de thema's. Daarbij kunnen ze dan rekenen op ondersteuning van het Wijkplatform. De accountmanager en voorzitter van het Wijkplatform proberen bewoners rondom alle benoemde thema's te organiseren. Maar wanneer een thema niet wordt opgepakt, verdwijnt uit de wijkagenda.

Hoewel bewoners een belangrijke rol spelen, is het Wijkplatform volgens sommige betrokkenen slechts bij een kleine groep bewoners bekend. Sommige partijen zouden graag een grotere rol zien voor bewoners in het platform via de werkgroepen, terwijl anderen vinden dat bewoners via bestaande organisaties als de bewonersbelangenvereniging betrokken moeten worden. De grotere betrokkenheid van individuele bewoners leidt volgens hen tot een focus op specifieke ervaren problemen en minder op bredere ontwikkelingen.

strategie wordt gezien, blijkt deze volgens de respondenten wel succesvol. Gemiddeld gezien scoort het opbouwen van goede interne relaties zelfs het hoogst, wat er op duidt dat het burgerinitiatieven goed lukt intern eens te worden.

Bereidheid tonen te willen samenwerken is met 45% eveneens een veelgebruikte strategie. Ook is deze strategie door de respondenten als behoorlijk succesvol beoordeeld. Van hen geeft 48% een score van 3 of hoger. Toch is 5% onder hen ervan overtuigd dat de strategie niet succesvol is. Het zoeken van potentiële samenwerkingspartners scoort het laagst met 19%. Dat deze strategie minder wordt toegepast, hangt mogelijk samen met het veronderstelde matige succes van deze strategie. Van alle strategieën wordt het zoeken van samenwerkingspartners als het minst succesvol gezien. 51% van de respondenten beoordeelt de strategie met 1 of lager en dus als weinig of niet succesvol.

Bij het gebruikmaken van de media om het hoofddoel te bereiken, scoren de 'klassieke' media net iets hoger dan de Sociale Media (36% tegenover 34%). Over beide soorten media zijn de meningen sterk verdeeld wanneer het gaat over het succesgehalte. Gemiddeld gezien scoren de klassieke media echter hoger dan de Sociale Media en worden dus als een meer succesvolle strategie gezien. De klassieke media krijgt van 88% van de respondenten een score van 2 of hoger. Voor de Sociale Media is dat 63%. 13% van de respondenten die Sociale Media gebruiken geeft aan dit niet succesvol te vinden. Bij de klassieke media is dit 6%.

4.4.4. Conclusie

Burgerinitiatieven gebruiken uiteenlopende strategieën. Uit de enquête komt naar voren dat de voorkeuren voor bepaalde strategieën sterk samenhangen met de rol die initiatieven voor zichzelf zien. Zo kiezen belangenbehartigers meer voor het beïnvloeden van formele besluitvormingsprocessen en het onder de aandacht brengen van actuele gebeurtenissen. Initiatieven die activiteiten van anderen willen faciliteren, brengen graag succesvolle voorbeelden onder de aandacht. En organisaties die activiteiten voor anderen organiseren, zien deze steun niet per se als iets om uit te ruilen met anderen. Ze verwachten zelf niet iets terug voor hun eigen inzet, maar geven wel iets terug voor de inzet van anderen. De manier waarop initiatieven hun eigen rol omschrijven, blijkt dus goed overeen te komen met de strategieën die ze hanteren. Hieruit kan geconcludeerd worden dat initiatieven zich bewust zijn van hun eigen rol.

Uit de enquête komt verder naar voren dat initiatieven vooral actuele gebeurtenissen aangrijpen om hun doelen onder de aandacht bij andere partijen te brengen. Het merendeel wacht daarbij strategisch op het beste moment om actie te ondernemen. Wanneer initiatieven hun doelen onder de aandacht brengen, wordt sterk de nadruk gelegd op oplossingen en juist niet op problemen. Mogelijk hangt dit samen met een laag gevoel van urgentie bij andere partijen voor het doel of probleem van initiatief. Uit de enquête komt namelijk naar voren dat een groot deel van de respondenten er niet van overtuigd is dat andere partijen urgentie ervaren. Een opvallend grote groep weet deze vraag zelfs niet te beantwoorden.

Verder blijken de respondenten een voorkeur te hebben voor het leggen van informele contacten en het onderhouden van goede relaties met andere partijen. Mogelijk hangt dit samen met de sterke behoefte aan draagvlak die initiatieven hebben. In de praktijk blijkt het echter niet gemakkelijk andere partijen ervan te overtuigen er breed draagvlak voor een bepaalde oplossing is. Dat de meningen hierover verdeeld zijn, laat zien dat sommige initiatieven hierin succesvoller zijn dan anderen. De voorkeur voor een informele benadering kan ook te maken hebben

met de ervaringen die opgedaan worden met formele besluitvormingsprocessen. Invloed uitoefenen op formele besluitvorming wordt als belangrijke strategie gezien, maar als minder succesvol dan het onderhouden van goede relaties.

Ten slotte blijken veel initiatieven zich te richten op samenwerking met andere partijen. Ze vinden het belangrijk en effectief om bereidheid tot samenwerken te tonen. Daarbij richten initiatieven zich mogelijk op een vaste groep partijen waar ze al langer mee samenwerken. Het zoeken van potentiële samenwerkingspartners wordt namelijk niet als belangrijke of effectieve strategie gezien.

In 't Veld en Hauwert zijn de dorpsraden zelf op zoek gegaan naar samenwerkingspartners om hun projecten te helpen realiseren

Hauwert

De dorpsraad in Hauwert wil oudere dorpsbewoners de mogelijkheid bieden langer in het dorp te blijven wonen. Daarom is de dorpsraad op zoek gegaan naar een commerciële organisatie die ondersteuning kan bieden bij het opzetten van een domotica-project. Op deze manier hoopt de dorpsraad zorg op afstand te kunnen realiseren. Het project is overgedragen aan de lokale afdeling van de Vrouwen van Nu. Zij hebben zijn de wensen van de ouderen geïnventariseerd. Door omstandigheden bij de commerciële organisatie is het project echter tijdelijk stil komen te liggen.

't Veld

In 't Veld is door samenwerking tussen bewoners en diverse organisaties een dorpsontmoetingsplek (DOP) gerealiseerd in de voormalige supermarkt. Om de mogelijkheden voor een DOP te onderzoeken, is door de dorpsraad, Support & Co en betrokken bewoners een stichting opgericht. Omdat de gemeente niet bereid bleek te investeren, moesten andere financieringsvormen gezocht worden. De uitvoering werd opgeknipt in kleine stappen. Het gebouw is aangekocht door een investeerder, op voorwaarde dat de bewoners het zelf zouden verbouwen. De kosten hiervoor zijn bijeengebracht door subsidieaanvragen en het verkopen van obligaties onder dorpsbewoners. Lokale bedrijven en vrijwilligers hebben geholpen bij de verbouwing. Voor het beheer is een aparte stichting opgericht. Het gebouw biedt ruimte voor ontmoeting via de supermarkt. Daarnaast wordt kantoorruimte verhuurd en gebruiken twee zorgaanbieders het gebouw wekelijks.

5. Conclusie

Gemeenten en maatschappelijke organisaties spelen een belangrijke rol bij het oplossen van vraagstukken op het gebied van bijvoorbeeld mobiliteit, voorzieningen en woonomgeving; zaken die van invloed zijn op de leefbaarheid van het platteland. Maar ook de (vrijwillige) actieve inzet van burgers draagt bij aan de leefbaarheid en vitaliteit van een regio en de daarin aanwezige kernen. Volgens de provincie vormt de inzet van burgers steeds meer een belangrijke voorwaarde voor het vinden van duurzame oplossingen voor het vraagstuk van leefbaarheid van het platteland. Maar hoe kunnen burgers, gemeenten en maatschappelijke organisaties de samenwerking het beste vormgeven?

Om dit te onderzoeken, heeft Wageningen Universiteit het onderzoek *'Het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief'* uitgevoerd. In dit onderzoek zijn burgerinitiatieven op het gebied van leefbaarheid en voorzieningen in kaart gebracht. Verder is onderzocht hoe de transformaties in rollen en verantwoordelijkheden tussen burgers, overheden en maatschappelijke organisaties plaatsvinden. Het doel van het onderzoek is het doen van aanbevelingen waarmee burgerinitiatieven hun samenwerking met overheden, burgers, ondernemers en andere organisaties kunnen verbeteren om zo gezamenlijk de vitaliteit van hun regio te vergroten. Het onderzoek past in een bredere maatschappelijke trend waarin burgers steeds meer het initiatief tonen en overheden meer verantwoordelijkheid bij burgers willen neerleggen. Mede onder invloed van een bredere discussie over de participatiesamenleving en de daarmee samenhangende decentralisatie en bezuinigingen, zijn op lokaal niveau uiteenlopende burgerinitiatieven gestart en is de traditionele verdeling van rollen, taken en verantwoordelijkheden ter discussie komen te staan. Dit leidt tot uitdagingen, maar ook tot kansen. De gezamenlijke zoektocht van publieke en private partijen naar een nieuwe rolverdeling biedt kansen van elkaar te leren door kennis en ervaringen uit te wisselen. Bovendien ontstaan er nieuwe mogelijkheden voor het ontplooien van bovenlokaal burgerinitiatief. Burgerinitiatieven kunnen een belangrijke rol vervullen door dergelijke initiatieven zelf te ontwikkelen of door te fungeren als intermediair tussen andere partijen. Door op te treden als intermediair en samenwerkingspartner kunnen ze het lokale niveau verbinden met het bovenlokale niveau. In het onderzoek heeft daarom de volgende vraag centraal gestaan:

Hoe kan bovenlokaal burgerinitiatief beter gemobiliseerd en benut worden om de leefbaarheid van een gebied te vergroten?

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden, zijn een enquêteonderzoek en een casestudieonderzoek uitgevoerd. Met het enquêteonderzoek zijn burgerinitiatieven in de provincie Noord-Holland in kaart gebracht. Daarbij is gekeken naar doelen die ze nastreven, hun samenwerking met andere partijen en de strategieën die zij daarbij hanteren. Door de enquête via verschillende kanalen te verspreiden en gebruik te maken van de sneeuwbalmethode, is geprobeerd zoveel mogelijk individuen, groepen en organisaties te bereiken. In totaal zijn 57 bruikbare responses ontvangen. Hoewel dit slechts het 'topje van de ijsberg' aan burgerinitiatieven is, kunnen wel een aantal belangrijke conclusies worden afgeleid over het schaalniveau waarop initiatieven zich richten, de relaties met samenwerkingspartners en de gebruikte strategieën.

In het casestudieonderzoek zijn vier initiatieven langere tijd gevolgd om zo de transformaties in rollen, taken en verantwoordelijkheden te kunnen bestuderen.

Deze cases betreffen het Voorzittersoverleg Alkmaar, het Wijkplatform Julianadorp, de dorpsraad Hauwert en de dorpsraden in het cluster 't Veld-Zijdewind, Winkel en Oude Niedorp. Binnen deze cases zijn resultaten verzameld op basis van interviews, informele gesprekken, documentanalyses en participerende observaties tijdens bijeenkomsten. Daar waar mogelijk zijn de tussentijdse bevindingen teruggekoppeld en is advies gegeven aan de betrokken partijen. Verder zijn lokale, provinciale en landelijke bijeenkomsten bijgewoond die betrekking hadden op de cases en het onderzoeksgebied. Ook zijn de ervaringen meegenomen van een reeks van Kenniswerkplaatsprojecten die door Wageningen University zijn uitgevoerd in Noord-Holland Noord. Ten slotte zijn diverse gesprekken gevoerd en interviews gehouden met betrokken actoren. Op deze manier is het onderwerp zowel in de breedte als in de diepte onderzocht.

Hieronder worden per deelvraag de uitkomsten van het onderzoek besproken. Daarna worden de antwoorden op de deelvragen samengebracht om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. In Hoofdstuk 6 worden op basis van de conclusies een aantal aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen kunnen burgerinitiatieven helpen bij het beter mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief.

1. *Op welke inhoudelijke doelen richten burgerinitiatieven zich en hoe hangt dit samen met het schaalniveau waarop deze doelen worden opgepakt?*

Het overgrote deel van de burgerinitiatieven uit de enquête richt zich op brede thema's als leefbaarheid (88%) en voorzieningen (74%). Daarbij ligt de focus van 92% van de burgerinitiatieven op het eigen dorp of de eigen wijk. Slechts 7% is actief op bovenlokaal niveau. Het gevolg van deze rol en focus is dat de inzet van deze burgerinitiatieven zich beperkt tot het reageren op het beleid van de gemeente en actuele gebeurtenissen. Voor maar liefst 90% van de burgerinitiatieven uit de enquête is de gemeente een samenwerkingspartner. Bovendien ziet een groot deel van de respondenten (47%) de gemeente als de *belangrijkste* samenwerkingspartner. Hiervoor zijn twee oorzaken aan te wijzen. Enerzijds worden veel problemen gezien als een lokaal probleem waarvoor de gemeente (van oudsher) verantwoordelijkheid draagt. In hun rol van belangenbehartiger richten burgerinitiatieven zich daarom vooral op het beïnvloeden van formele besluitvormingsprocessen van de gemeente en het onderhouden van informele contacten met ambtenaren en bestuurders. Actuele gebeurtenissen worden aangegrepen om zaken onder de aandacht te brengen. Anderzijds kan de focus van veel burgerinitiatieven op de gemeente worden toegeschreven aan hun ontstaansgeschiedenis. Veel burgerinitiatieven zijn voortgekomen uit een verzoek van de gemeente aan dorps- en wijkbewoners een belangenorganisatie op te richten als schakel tussen de bewoners en de gemeente of als protest- of belangengroep in reactie op gemeentelijk beleid. Ze hebben zich in de loop der tijd formeel georganiseerd in een vereniging of stichting en zijn zo 'gesprekspartner' van de gemeente geworden.

Uit het onderzoek blijkt dat de burgerinitiatieven graag plannen bedenken, maar het moeilijk vinden zelf het proces te organiseren om deze plannen te realiseren. De meeste burgerinitiatieven draaien daarom bij voorkeur mee in het proces van anderen. Doordat veel burgerinitiatieven zich afhankelijk opstellen van het proces van anderen, ontstaan grote verschillen in de bijdrage die samenwerking oplevert. Politieke/bestuurlijke steun, kennis en informatie weten de meeste burgerinitiatieven wel te krijgen van hun samenwerkingspartners. Maar vooral bij het krijgen van financiële steun ontstaan grote verschillen tussen initiatieven. Voor het verkrijgen van deze financiële steun wordt een beduidend kleinere groep samenwerkingspartners betrokken. Bovendien is ook voor financiële steun de blik van veel burgerinitiatieven sterk op de gemeente als subsidieverstrekker gericht. De voorbeelden uit Hauwert (domotica), 't Veld (Dorpsontmoetingsplek) en Julianadorp

(werkgroepen rondom thema's) laten zien dat een sterke inhoudelijke focus ertoe leidt dat burgerinitiatieven gericht op zoek gaan naar samenwerkingspartners die iets kunnen bijdragen. De burgerinitiatieven investeren in verschillende vormen van sociaal kapitaal om hun doelen te kunnen realiseren. Voor het verkrijgen van kennis en informatie worden vooral gemeenten en bedrijven benaderd. Voor het krijgen van steun, aandacht en financiële middelen richten de burgerinitiatieven zich op gemeenten, bedrijven, charitatieve instellingen en de 'eigen' dorps- of wijkbewoners.

2. *Hoe zien burgerinitiatieven hun eigen rol in relatie tot die van andere partijen en welke consequenties heeft dit voor het verloop van het proces?*

Wanneer burgerinitiatieven zich sterk richten op de gemeente, worden wederzijdse afhankelijkheden en verwachtingen gecreëerd die de bestaande relaties versterken. Dit geldt voor burgerinitiatieven in de rol van belangenbehartiger én voor initiatieven die zelf een idee of project willen realiseren. Burgerinitiatieven in de rol van belangenbehartiger richten zich vooral op het beïnvloeden van gemeentelijke besluitvorming. Ze doen dit onder andere via de media en door informele contacten te onderhouden met bestuurders of ambtenaren. Uit het onderzoek blijkt echter dat de belangenbehartigers niet erg succesvol zijn in het beïnvloeden van formele besluitvormingsprocessen en het idee hebben dat er niet naar hen geluisterd wordt. Wat bestuurders en ambtenaren met de inbreng van de burgerinitiatieven doen, is in hun ogen dus te vrijblijvend. Burgerinitiatieven met een brede inhoudelijke focus komen de gemeente echter op meer terreinen tegen, waardoor het onderhouden van goede relaties op de lange termijn de voorkeur krijgt boven het opzoeken van de confrontatie. Dit houdt de bestaande verhoudingen tussen deze burgerinitiatieven en de gemeente in stand.

Ook burgerinitiatieven die zelf een bepaald idee of project willen realiseren, kijken naar de gemeente als samenwerkingspartner. Wanneer de gemeente zelf het burgerinitiatief heeft gestimuleerd en/of een actieve bijdrage levert (bijvoorbeeld door financiële of personele ondersteuning), ontstaat een afhankelijkheidsrelatie tussen het burgerinitiatief en de gemeente. Hierdoor worden verwachtingen gecreëerd over de rol die de gemeente gaat vervullen. Hoewel burgerinitiatieven goed in staat blijken zelf het proces te organiseren en plannen te bedenken, kijken ze hierdoor voor de uitvoering en de financiering van hun ideeën vaak al snel weer naar de gemeente. De voorbeelden van het Voorzittersoverleg van de bewonersnemingen in Alkmaar en de Dorpsontmoetingsplek in 't Veld laten zien dat burgerinitiatieven op zoek gaan naar andere samenwerkingspartners wanneer de gemeente zich meer naar de achtergrond begeeft of zich helemaal buiten het proces houdt.

3. *Welke strategieën hanteren burgerinitiatieven en hoe hangt dit samen met de (verandering in) rollen, relaties en doelen?*

In het realiseren van hun doelen, proberen burgerinitiatieven vooral formele instanties (zoals een gemeente of woningcorporatie) te overtuigen van hun eigen inhoudelijke ideeën. Ze nemen deel aan de processen die door deze instanties worden georganiseerd en proberen hier hun ideeën in te brengen om steun en aandacht te krijgen. Ze proberen de instanties te overtuigen dat het idee meerwaarde heeft omdat het een oplossing biedt voor de problemen van meer partijen. Door actuele gebeurtenissen aan te grijpen, wordt de urgentie van het probleem en de noodzaak van de oplossing onderstreept. Daarnaast proberen ze anderen partijen te overtuigen dat het idee op brede steun van anderen kan rekenen, bijvoorbeeld vanuit de eigen achterban of bij andere organisaties. In de praktijk blijkt het echter lastig om instanties te overtuigen dat er sprake is van een urgent probleem en dat de voorgestelde oplossing op breed draagvlak kan rekenen. Bovendien is het de vraag of de burgerinitiatieven voldoende aansluiting vinden bij de belevingswereld van

andere partijen, zoals de gemeente, een woningcorporatie of een ondernemer. De burgerinitiatieven zeggen zich in hun taalgebruik namelijk niet aan te passen aan anderen.

De strategieën van burgerinitiatieven zijn verder vooral gericht op het *verkrijgen* van middelen (zoals geld en kennis) en niet zozeer op het *verknopen* van middelen. Ze richten hun vraag vooral op de gemeente (zowel voor kennis als subsidies), andere burgerinitiatieven (voor kennis en ervaringen) en op charitatieve instellingen (voor subsidies). Het zoeken van een gezamenlijke probleemdefinitie wordt door weinig burgerinitiatieven als strategie gehanteerd, maar ze laten wel zien aan anderen dat ze willen samenwerken. De samenwerking met andere burgerinitiatieven leidt in hun ogen namelijk wel tot betere oplossingen.

De invloed van burgerinitiatieven op formele besluitvormingsprocessen is beperkt. Om toch invloed te krijgen, hebben burgerinitiatieven een sterke voorkeur voor het onderhouden van informele contacten. Ze proberen vertrouwen te creëren door het onderhouden van regelmatige contacten. Ook geven ze vaak iets terug voor de steun van andere partijen, maar verwachten zelf niet per se iets terug voor hun steun. In het organiseren van hun relaties met andere partijen is er bij burgerinitiatieven weinig aandacht voor het uitbreiden van het sociale netwerk. De aandacht is vooral gericht op een kleine, vaste groep samenwerkingspartners en niet zozeer op het vinden van nieuwe samenwerkingspartners. Uit de casussen blijkt dat met name de dorpsraden zich sterk richten bindend en verbindend sociaal kapitaal. In het realiseren van hun doelen proberen ze met name dorpsbewoners en instanties te mobiliseren. In de casussen Julianadorp en Alkmaar ligt de nadruk meer op verbindend en overbruggend sociaal kapitaal. Zo worden in het Wijkplatform niet alleen instanties betrokken, maar ook relaties aangegaan met andere bewonersorganisaties. De bewonersondernemingen in Alkmaar lijken te verschuiven van overbruggend naar bindend sociaal kapitaal doordat ze zich steeds meer met elkaar gaan identificeren in relatie tot de gemeente.

Doordat de aandacht zich op een vaste groep partijen richt, zijn burgerinitiatieven over het algemeen weinig bezig met het beïnvloeden van het speelveld zelf of het zoeken naar nieuwe speelvelden. De enige strategie die hier bewust wordt toegepast is het strategisch onder de aandacht brengen van problemen of ideeën door het juiste moment af te wachten. De burgerinitiatieven passen geen vertragings- of versnellingstactieken toe. De focus op een kleine groep partijen betekent ook dat ze niet bewust op zoek gaan naar andere bestaande samenwerkingsverbanden om hun probleem onder de aandacht te brengen.

Tot slot:
De centrale vraag van dit onderzoek luidt:

Hoe kan bovenlokaal burgerinitiatief beter gemobiliseerd en benut worden om de leefbaarheid van een gebied te vergroten?

Het onderzoek bevestigt het beeld dat burgers steeds actiever worden in het organiseren van hun eigen leefomgeving. Veel initiatieven ontwikkelen daarbij een rol als vertegenwoordiger van een bepaald dorp of specifieke wijk, vaak met een brede focus op “het algemeen belang” en leefbaarheid. Juist die rol en de daarbij behorende focus maken het lastig om op bovenlokaal niveau met de ervaren problematiek aan de slag te gaan. Verder valt op dat de initiatieven nog sterk gericht zijn op de overheid. Daardoor blijven de mogelijkheden voor samenwerking met andere partijen vaak buiten beeld.

Het belangrijkste advies voor deze organisaties is dan ook om nog actiever samenwerking te zoeken met andere organisaties, groepen en instanties door probleemdefinities, doelen en middelen met elkaar te verknopen. Door zelf het proces te organiseren en nieuwe samenwerkingspartners te zoeken, kunnen burgerinitiatieven gericht het benodigde sociaal kapitaal mobiliseren en benutten om de leefbaarheid van hun gebied te vergroten. In het laatste hoofdstuk van dit rapport worden hiervoor een aantal concrete aanbevelingen gegeven.

6. Aanbevelingen voor het mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief

Het doel van het onderzoek is het doen van aanbevelingen waarmee burgerinitiatieven hun samenwerking met overheden, burgers, ondernemers en andere organisaties kunnen verbeteren om zo gezamenlijk de vitaliteit van hun regio te vergroten. Uit de conclusie van het onderzoek blijkt dat burgerinitiatieven verschillende voorkeuren hebben in de samenwerking met andere partijen. De rollen die ze hierbij vervullen en de strategieën die ze kiezen, lopen hierbij uiteen en veranderen in de loop van het proces. Omdat het vinden van de juiste strategieën een voortdurende afweging vraagt van de betrokken partijen, worden hieronder een aantal aanbevelingen gedaan die kunnen helpen bij deze afweging. De aanbevelingen zijn vooral gericht op burgerinitiatieven, maar ook overheden (gemeenten en de provincie Noord-Holland) en ondersteunende organisaties (zoals de VvKkNH, het Platform Dorpshuizen en de Kenniswerkplaats) kunnen de inzichten gebruiken bij het vaststellen van hun beleid en het bepalen van hun rol.

1. **Organiseer zelf het proces om specifieke doelen te bereiken**
   Het ontbreekt burgerinitiatieven meestal niet aan ideeën. Toch bestaat er een sterke neiging mee te doen met het proces van anderen, waardoor het realiseren van de eigen doelen moeilijker wordt. De neiging ontstaat namelijk al snel om te reageren op de besluiten en activiteiten van anderen, terwijl dit in de praktijk weinig effect heeft. Door zelf het proces te organiseren, kunnen burgerinitiatieven zelf bepalen wie aan tafel zit en vanuit welke rol. Op deze manier kunnen burgerinitiatieven zelf het benodigde sociaal kapitaal mobiliseren.

   Wanneer burgerinitiatieven zelf het proces organiseren, wordt bovendien voorkomen dat meteen vanuit de oude relaties wordt gedacht. Hiermee wordt de sterke neiging meteen naar de gemeente te kijken, tegengegaan. Burgerinitiatieven dienen zich vooraf af te vragen welke groepen of organisaties kunnen bijdragen aan het realiseren van het initiatief en op welke manier.

   Een nuttige strategie om zelf het proces te (leren) organiseren, is het uitwisselen van kennis en ervaringen met andere burgerinitiatieven. Er kunnen praktische tips voor het opzetten van een samenwerkingsverband worden uitgewisseld. Daarnaast kunnen ideeën en ervaringen gedeeld worden over (het vinden van) mogelijke samenwerkingspartners. Gemeenten, provincies en ondersteunende organisaties kunnen deze uitwisseling stimuleren en ondersteunen, maar moeten terughoudend zijn in hun betrokkenheid. Het risico bestaat anders dat de discussie zich gaat richten op de rol van deze partijen en niet zozeer wat burgerinitiatieven zelf kunnen doen. Een optie is kennis en informatie van bovenlokale initiatieven te verzamelen en beschikbaar te stellen. Zo kunnen burgerinitiatieven ontdekken welke organisaties ze kunnen benaderen om het benodigde middelen te organiseren. Zo komen burgerinitiatieven ook meer los van de focus op een vaste groep partijen en de gevoelde noodzaak om steun te krijgen vanuit hun eigen dorp of wijk.

2. Betrek de gemeente alleen wanneer dit noodzakelijk is (voor het krijgen van vergunningen of voor kennis en informatie over gemeentelijk beleid)

Veel burgerinitiatieven neigen naar de rol van belangenbehartiger en stellen zich daarmee reactief op. Ze zijn vooral bezig met het reageren op het beleid van de gemeente. Daarnaast zit bij veel burgerinitiatieven de gemeente aan tafel om mee te praten. Voor de uitvoering en financiering kijken burgerinitiatieven al snel naar de gemeente, terwijl deze juist van burgers verwacht dat zij zelf de uitvoering en financiering op zich nemen. Door de gemeente te laten meepraten, kan een dynamiek ontstaan waarbij allerlei verwachtingen richting de gemeente ontstaan. Wanneer niet aan deze verwachtingen wordt voldaan, ontstaan teleurstellingen of zelfs conflicten. Dit bemoeilijkt de relatie op de lange termijn.

Daarom is het verstandig de gemeente alleen te betrekken wanneer dit absoluut noodzakelijk is, zoals voor het verkrijgen van vergunningen of kennis en informatie over beleid. Om te kijken of de aanvraag via de formele procedure van de gemeente kans van slagen heeft, kan via informele contacten met de gemeente een idee getoetst worden.

Ook van gemeenten vraagt het mobiliseren van bovenlokaal burgerinitiatief een andere opstelling. Door zelf burgerinitiatief te stimuleren en vervolgens een actieve rol te blijven spelen, blijven initiatieven naar de gemeente kijken. Gemeenten dienen zich dus los te maken van het proces dat burgerinitiatieven organiseren. Door heldere beleidskaders te stellen, weten burgerinitiatieven of ze de gemeente überhaupt nodig hebben. Door het onderhouden van informele contacten, kunnen de gemeente en burgerinitiatieven op een andere manier met elkaar verbonden worden. Hierdoor weten burgerinitiatieven of hun idee kans van slagen heeft en hoe ze zich moeten opstellen. Vanuit zowel de gemeente als vanuit burgerinitiatieven zijn 'vooruitgeschoven posten' nodig die de talen van beide werelden spreken.

3. Zet meerdere (parallelle) activiteiten of projecten op die getrokken worden door verschillende personen

Burgerinitiatieven groeien in de loop der tijd in een bepaalde rol doordat ze met een vaste groep partijen, zoals de gemeente, samenwerken. Hierdoor ontstaan er allerlei verwachtingen over en weer over de rollen die iedere betrokken partij speelt of gaat spelen. Het is moeilijk om los te komen van deze verwachtingen wanneer een burgerinitiatief samen met deze partijen iets nieuws oppakt. Om teleurstellingen en conflicten te voorkomen is het goed om niet in een bepaalde rol te blijven hangen. Hierdoor kunnen namelijk allerlei onbedoelde effecten ontstaan die de onderlinge relaties verslechteren.

Door meerdere (parallelle) activiteiten of projecten op te zetten, wordt je als burgerinitiatief gedwongen verschillende rollen te spelen. In het ene project kun je bijvoorbeeld meer het voortouw nemen en in het ander project meedraaien met anderen. Het is daarbij verstandig de projecten te verdelen over groepen en/of personen binnen het burgerinitiatief, bijvoorbeeld over verschillende werkgroepen. Hierdoor komen de rollen binnen het burgerinitiatief meer los van elkaar te staan en zullen ook andere samenwerkingspartners de rollen meer los van elkaar gaan zien.

4. Ga op zoek naar nieuwe samenwerkingspartners; verwacht iets én geef iets terug

Voor het realiseren van hun ideeën gaan veel burgerinitiatieven op zoek naar draagvlak bij een vaste groep samenwerkingspartners. Ook proberen ze hun

achterban te verenigen en mobiliseren om hun argument kracht bij te zetten. Het mobiliseren van bovenlokaal burgerinitiatief vraagt echter om een combinatie van geld, kennis en inzet. Afhankelijk van het doel en de situatie is het ene moment kennis en informatie nodig, het andere moment steun of aandacht en weer een ander moment is er behoefte aan een praktische, inhoudelijke of financiële bijdrage. Deze verschillende vormen van sociaal kapitaal kunnen gemobiliseerd worden door samenwerking te zoeken met meerdere, nieuwe partijen.

Wanneer burgerinitiatieven op zoek gaan naar nieuwe samenwerkingspartners, ontstaat er ruimte om doelen, middelen en ideeën van verschillende partijen met elkaar te verknopen. Door nieuwe verbindingen te zoeken, kunnen nieuwe en creatieve oplossingen bedacht worden. Hiervoor moeten burgerinitiatieven op zoek gaan naar organisaties en groepen die iets kunnen bijdragen én waarvoor ook het burgerinitiatief zelf iets kan bijdragen. Deze bijdrage kan bijvoorbeeld bestaan uit het aanleveren van kennis en informatie, steun, personele inzet of financiële middelen. Deze wederkerigheid kan het vertrouwen tussen de samenwerkingspartners versterken. Ook is het goed het eigen taalgebruik te laten aansluiten bij dat van de potentiële samenwerkingspartners, door te kijken naar wat hen motiveert, waarvoor zij zich verantwoordelijk voelen en hoe zij problemen ervaren en omschrijven.

Door te zoeken naar nieuwe samenwerkingspartners, word je als burgerinitiatief ook minder afhankelijk van een vaste groep partijen. Het bereiken van consensus en goede relaties voor de lange termijn wordt minder noodzakelijk, waardoor ideeën en oplossingen voor de korte termijn makkelijker gerealiseerd kunnen worden. Wanneer een organisatie of groep toch niet kan of wil bijdragen, kan deze zonder verdere gevolgen het proces verlaten.

5. Realiseer doelen op de korte termijn

Een veel toegepaste strategie is het onderhouden van goede relaties op de lange termijn. Hoewel het nuttig kan zijn goede relaties te onderhouden, blijkt dat dit het realiseren van doelen soms in de weg kan staan. Het onderhouden van de relatie voor de lange termijn komt in dat geval boven het bereiken van het doel op de korte termijn te staan.

Door doelen op de korte termijn te realiseren met verschillende samenwerkingspartners, kan echter ook vertrouwen ontstaan. Andere partijen krijgen hierdoor namelijk het idee dat het burgerinitiatief bereid is samen te werken. Bovendien laat je als burgerinitiatief zien dat je ook iets voor andere partijen kunt en wilt betekenen. Dit zal de bereidheid van anderen om mee toe doen, vergroten.

6. Kijk niet alleen naar de inhoud, maar beïnvloed ook het verloop van het proces

Het ontbreekt burgerinitiatieven niet aan ideeën. Het is daardoor erg verleidelijk om vooral inhoudelijk te reageren op de ideeën van anderen. Hieruit kunnen nieuwe ideeën en oplossingen ontstaan, maar deze strategie is lang niet altijd effectief. Het is voor burgerinitiatieven daarom ook belangrijk meer bewust naar het verloop van het samenwerkingsproces te kijken en hier strategisch mee om te gaan. Dit kan onder andere door je kans af te wachten een idee in te brengen. Door gebruik te maken van de actualiteit kan iets dat eerder vooral ‘een idee’ was, opeens een oplossing vormen voor een urgent probleem.

Een andere tactiek is het bewust vertragen of versnellen van het proces. Dit kan door extra menskracht en middelen te zetten op het ontwikkelen van een idee om dit zo snel mogelijk te lanceren. Het kan echter ook nuttig zijn de lancering van een idee juist uit te stellen.

Verder is het ook nuttig te onderzoeken welke andere partijen met een probleem of idee bezig zijn. In de praktijk houden verschillende organisaties en groepen zich met hetzelfde probleem bezig of proberen vergelijkbare ideeën te realiseren. Hierdoor bestaan er dus ook verschillende samenwerkingsverbanden (of 'speelvelden'). Lukt het niet om het idee in te brengen in het ene samenwerkingsverband, dan misschien wel in het andere.

7. Zie het oprichten van een vereniging of stichting als een middel en niet als doel

Het realiseren van bovenlokaal burgerinitiatief vraagt om verschillende middelen en inzet. Hiervoor is samenwerking met verschillende partijen noodzakelijk. Naarmate het proces vordert, kan er de behoefte ontstaan bepaalde relaties en afspraken te formaliseren, bijvoorbeeld door een vereniging of stichting op te richten. Bovendien kan het formaliseren van de eigen rol soms strategisch nodig zijn, bijvoorbeeld voor het aanvragen van subsidies of het formaliseren van het interne besluitvormingsproces.

Het is belangrijk na te denken over de aanleiding en consequenties van het formaliseren van de eigen rol. Daarbij dient in het bijzonder nagedacht te worden over de gevolgen voor de onderlinge relaties met andere partijen en de mogelijkheden voor het mobiliseren van sociaal kapitaal. Een formele rol in de vorm van een vereniging of stichting kan helpen bij het aanvragen van subsidies, maar legt daarmee meteen de nadruk op de samenwerking met formele instanties. Hierdoor kan het burgerinitiatief juist verder van de groep af te komen staan waarvoor het iets wil betekenen (zoals de dorps- of wijkbewoners).

Het is dus belangrijk de oprichting van een vereniging of stichting niet te zien als een doel, maar als een middel. Dit middel moet alleen toegepast worden wanneer het noodzakelijk is. Bij het opzetten van het burgerinitiatief is het goed de doelgroep niet alleen te 'informeren', maar ook om inbreng te vragen in de vorm van praktische ondersteuning. Ook zullen dorps- en wijkbewoners zich graag aan een burgerinitiatief verbinden wanneer er ruimte is om hun eigen ideeën in te brengen en te realiseren. Daarbij is het goed om niet in discussies en visievorming te blijven hangen, maar gericht op zoek te gaan naar samenwerkingspartners om deze ideeën te motiveren.

Dankwoord

Dit rapport is tot stand gekomen dankzij de medewerking van het groot aantal personen en organisaties. Dankzij hun bijdrage was het mogelijk onderzoek te doen naar het beter mobiliseren en benutten van bovenlokaal burgerinitiatief. Door hun betrokkenheid en inzet hebben zij er bovendien voor gezorgd dat onderzoek, onderwijs en maatschappij op een zinvolle en leerzame manier met elkaar werden verbonden. In onze ogen hebben al deze personen en organisaties op hun eigen wijze bijgedragen aan de kwaliteit van het eindresultaat. Als onderzoekers zijn wij hen hier dan ook zeer dankbaar voor.

In de eerste plaats willen wij de provincie Noord-Holland bedanken voor het verstrekken van de subsidie die dit onderzoek mogelijk heeft gemaakt. We zijn Pauline van der Haagen (Directie Beleid – Sector Jeugd, Zorg en Welzijn) zeer erkentelijk voor haar begeleiding van het onderzoek vanuit de provincie en haar bijdrage aan de totstandkoming van het onderzoeksrapport. Daarnaast bedanken we Mira Heesakkers (Directie Beleid) voor haar begeleiding bij de aanvraag van de subsidie en het opzetten van het onderzoek. Verder willen wij de dorpsraden en inwoners van 't Veld-Zijdewind, Oude Niedorp, Winkel en Hauwert bedanken voor hun inzet voor het onderzoek en hun gastvrijheid, zowel naar ons als naar de student-onderzoekers. Bijzondere dank gaat uit naar Sandra Nan en Bart Groot van de dorpsraad in Hauwert voor hun hulp bij de interviews en het organiseren van de bijeenkomsten. Het Wijkplatform Julianadorp en het Voorzittersoverleg Alkmaar hebben ons een dynamische omgeving geboden waarin veel te leren viel. We bedanken de bewonersondernemingen, de werkgroepen, de medewerkers van de gemeente Alkmaar en Den Helder en de voorzitters van beide initiatieven dat we hun zoektocht naar een nieuwe manier van samenwerken hebben mogen volgen. In het onderzoek zijn we ook meermalen bijgestaan door de Kenniswerkplaats Noord-Holland Noord en de Kenniswerkplaats van Wageningen Universiteit. Linda Meerbeek, Ilse Markensteijn en Iris Goedhart hebben ondersteuning geboden bij het opzetten van het onderzoek door studenten en het vinden van geschikte initiatieven, waarvoor onze dank. Ook de Vereniging voor Kleine Kernen in Noord Holland, het Platform Dorpshuizen, het Kenniscentrum WMO en Wonen Noord-Holland, en Minke Jellema van de gemeente Medemblik willen we noemen vanwege hun bijdrage aan het onderzoek. Merel Scheltema bedanken we voor haar bijdrage aan de enquête en de opmaak van het rapport. En tot slot willen we alle personen en organisaties die hebben meegewerkt aan de interviews en de enquête bedanken voor hun inbreng.

We hopen dat iedereen die heeft meegewerkt aan het onderzoek dit als plezierig en nuttig heeft ervaren. We hebben samenwerking met alle voorgenoemde personen en organisaties als zeer prettig ervaren. Het heeft ons veel nieuwe inzichten opgeleverd. We hopen dat het onderzoek bijdraagt aan het behouden en verbeteren van de leefbaarheid van het Noord-Hollandse platteland.

Albert Aalvanger & Raoul Beunen

Wageningen University

Literatuur

1 A. Aalvanger, Naar Een Dorpscoöperatie in Nieuw-Dordrecht (Wageningen: Wetenschapswinkel Wageningen UR, 2013), p. 42 p;.

2 A. Aalvanger en R. Beunen, 'Dorpsidentiteit: Op Zoek Naar Eenheid in Verscheidenheid. Vijf Methoden Waarmee Dorpsbewoners Hun Dorpsidentiteit Expliciet Kunnen Maken.', (Wageningen: Wageningen UR (University & Research centre), Wetenschapswinkel, 2011).

3 A. Aalvanger en T.A. de Boer, 'Sociale Cohesie in Nederwetten : Samen Werken Aan De Toekomst Van Het Dorp', (Wageningen: Wageningen UR, Wetenschapswinkel, 2013), p. 62.

4 A. Aalvanger en B. Breman, Een Vruchtbaar Initiatief : Lessen En Ervaringen Van Sintjan Kloosterburen (Wageningen: Wetenschapswinkel Wageningen UR, 2013), p. 47 p;.

5 N. Aarts en M. van Lieshout, 'Street Corner Conflicts. Shifting Frames in Different Relational Contexts', in IACM Conference 2006 : International Association for Conflict Management, 25-28 June 2006, Montreal, Quebec, Canada (2006), pp. 93-93.

6 K. Van Assche, R. Beunen en M. Duineveld, 'Evolutionary Governance Theory: An Introduction', (Springer, 2014).

7 R. Beunen, M. Duineveld, R. During, G. Straver en A. Aalvanger, 'Reflexivity in Performative Science Shop Projects', 2012, 5 (2012), -83.

8 S. Brouwer, D. Huitema en F. Biermann, 'Towards Adaptive Management: The Strategies of Policy Entrepreneurs to Direct Policy Change', in Proceedings of the 2009 Amsterdam Conference on the Human Dimensions of Global Environmental Change (2009), pp. 2-4.

9 J.A. de Bruijn, E.F. ten Heuvelhof, R.J. in 't Veld en C. Prins, Procesmanagement : Over Procesmanagement En Besluitvorming, Bedrijfskundige Signalementen (Schoonhoven: Academic Service, 2002).

10 CBS, 'Bevolking En Huishoudens; Viercijferige Postcode, 1 Januari 2013', CBS StatLine, (2013) <http://statline.cbs.nl/Statweb/selection/?VW=T&DM=SLNL&PA=82245NED&D1=0&D2=338&HDR=T&STB=G1> (Bekeken op 04-11-2014).

11 R. van Dam, I. Salverda en R. During, Strategieën Van Burgerinitiatieven, Burgers En Landschap;Dl. 3 (Wageningen [etc.]: Alterra [etc.], 2010).

12 R.I. van Dam, R. During en I.E. Salverda, 'Strategies of Citizens' Initiatives in the Netherlands: Connecting People and Institutions', in Permanent European Conference for the Study of the Rural Landscape (PECSRL), Leeuwarden, 2024 August 2012 (leeuwarden and terschelling, The Netherlands: 2012).

13 A. Dewulf, B. Gray, L. Putnam, R. Lewicki, N. Aarts, R. Bouwen en C. van Woerkum, 'Disentangling Approaches to Framing in Conflict and Negotiation Research: A Meta-Paradigmatic Perspective', Human Relations, 62 (2009), 155-93.

14 F. Fischer, Democracy and Expertise : Reorienting Policy Inquiry (New York, NY: Oxford University Press, 2009), pp. x, 339 p.

15 F. Fischer, 'Participatory Governance as Deliberative Empowerment - the Cultural Politics of Discursive Space', American Review of Public Administration, 36 (2006), 19-40.

16 M. Fraanje, M. Herweijer, I.R. Beerepoot, M.A. van Assenbergh, B. Brouwer en H. Heins, 'Effecten Van Gemeentelijke Herindelingen', (Berenschot & Rijksuniversiteit Groningen, 2008).

17 Gemeente Den Helder, 'Programma Wijkgericht Werken', (Den Helder: Gemeente Den Helder, 2012).

18 B. Geys en Z. Murdoch, 'Measuring the 'Bridging' Versus 'Bonding' Nature of Social Networks: A Proposal for Integrating Existing Measures', Sociology-the Journal of the British Sociological Association, 44 (2010), 523-40.

19 M.A. Hajer, 'Policy without Polity? Policy Analysis and the Institutional Void', 36 (2003), 175-95.

20 M.A. Hajer en W. Zonneveld, 'Spatial Planning in the Network Society - Rethinking the Principles of Planning in the Netherlands', European Planning Studies, 8 (2000), 337-55.

21 P. Healey, 'Collaborative Planning in Perspective', Planning theory, 2 (2003), 101-23.

22 P. van Houwelingen, A. Boele, P. Dekker en J. Ross, Burgermacht Op Eigen Kracht? : Een Brede Verkenning Van Ontwikkelingen in Burgerparticipatie, Scp-Publicatie;2014-7 (Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2014).

23 K. Leidelmeijer en G. Marlet, 'Leefbaarheid in Krimpgebieden: Een Verkenning Van De Relatie Tussen Bevolkingskrimp En Leefbaarheid', (Amsterdam: RIGO Research en Advies BV, 2011).

24 M. van Lieshout, 'Framing Scales and Scaling Frames : The Politics of Scale and Its Implications for the Governance of the Dutch Intensive Agriculture' (Proefschrift Wageningen, Wageningen University, 2014).

25 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties, 'De Doe-Democratie: Kabinetsnota Ter Stimulering Van Een Vitale Samenleving', ed. by Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties (Den Haag: DGBK/B&I/Interactie, 2013), p. 70.

26 D.C. North, Understanding the Process of Economic Change (Academic Foundation, 2006).

27 R.V. Patulny en G.L.H. Svendsen, 'Exploring the Social Capital Grid: Bonding, Bridging, Qualitative, Quantitative', International Journal of Sociology and Social Policiy, 27 (2007), 32-51.

28 Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 'Terugtreden Is Vooruitzien: Maatschappelijke Veerkracht in Het Publieke Domein', (Den Haag: 2013).

29 I. Salverda en R. van Dam, Voorbeelden Van Burgerparticipatie En Maatschappelijk Initiatief : Quick Scan Ten Behoeve Van De Agenda Landschap, Burgers En Landschap;Dl. 1 (Wageningen [etc.]: Alterra, Wageningen UR [etc.], 2008).

30 D. Stone, Policy Paradox: The Art of Political Decision Making. 3rd edn (New York, NY [etc.]: W.W. Norton, 2012), p. 408.

31 J. van Tatenhove, J. Edelenbos en P.J. Klok, 'Power and Interactive Policy-Making: A Comparative Study of Power and Influence in 8 Interactive Projects in the Netherlands', Public Administration, 88 (2010), 609-26.

32 VZO Alkmaar, 'Voorstel Structuur Voorzittersoverleg Alkmaar', (Alkmaar: VZO Alkmaar, 2014), p. 1.

33 Wijkplatform Julianadorp, 'Proces Te Komen Tot Bewonersverantwoordelijkheid Wijkplatform J'dorp', (Julianadorp: 2013).

34 K.F. Yang, 'Trust and Citizen Involvement Decisions - Trust in Citizens, Trust in Institutions, and Propensity to Trust', Administration & Society, 38 (2006), 573-95.

Bijlagen

Bijlage 1: Het overzicht van de onderzoeks-activiteiten

Fase 1: Verkenning	
Activiteit:	*Toelichting:*
Literatuurstudie	In aanloop naar de casestudies is literatuuronderzoek verricht naar onderhandelingsstrategieën en de betekenis van schaalniveaus en onderhandelingsniveaus voor deze strategieën. Op basis van de literatuurstudie is een theoretisch raamwerk ontwikkeld om de cases te analyseren en de enquête uit te voeren.
Case selectie	Na overleg met een aantal partijen, waaronder de Kenniswerkplaats Noord-Holland Noord, de Vereniging voor Kleine Kernen Noord-Holland, het Platform Dorpshuizen, het Kenniscentrum Wmo en Wonen Noord-Holland, de provincie Noord-Holland en de gemeente Medemblik zijn vier cases geselecteerd waarin sprake is van een herverdeling in rollen, taken en verantwoordelijkheden tussen overheden, burgers en maatschappelijke organisaties. Als belangrijke voorwaarde is hierbij gesteld dat een betrokken dorps-/wijkraad of ander bewonersinitiatief een (toekomstige) intermediaire rol vervult.
Documentanalyse	Na de selectie van de cases zijn relevante documenten van de betrokken partijen bestudeerd om meer inzicht te verkrijgen in de visie van deze partijen op de samenwerking en het inhoudelijke vraagstuk.
Interviews	In aanvulling op de documentanalyse zijn in een aantal casussen verkennende interviews met de betrokkenen gehouden.
Fase 2: Reflectie en leren	
Activiteit:	*Toelichting:*
Participatieve observaties en terugkoppeling	Om de interacties tussen de betrokken partijen te kunnen bestuderen, zijn bijeenkomsten tussen deze partijen bijgewoond. Waar mogelijk, zijn de tussentijds resultaten van het onderzoek ingebracht om te reflecteren op het verloop van het proces.
Interviews	In aanvulling op de bijeenkomsten, zijn vertegenwoordigers van de betrokken partijen geïnterviewd. Om inzicht te krijgen in de veranderingen gedurende het proces, zijn de vertegenwoordigers meerdere keren geïnterviewd. De frequentie en het moment van de interviews zijn bepaald aan de hand van het verloop van het proces. Per case zijn ongeveer 7 interviews uitgevoerd.
Documentanalyse	De documenten die gedurende het proces geproduceerd zijn door de betrokken partijen, bevatten belangrijke informatie over het verloop van het proces. Ze maken onderdeel uit van de strategieën die gehanteerd worden en zijn als zodanig bestudeerd.
Fase 3: Ontwikkeling en toepassing	
Activiteit:	*Toelichting:*
Verwerken en analyseren resultaten	De resultaten uit de observaties, interviews en documentanalyse in fase 2 zijn verwerkt en geanalyseerd op basis van het theoretisch raamwerk dat in fase 1 is ontwikkeld.
Advies en implementatie	Op basis van de analyse is concreet advies geformuleerd, gericht aan de dorps-/wijkraden, bewonersinitiatieven en andere betrokken partijen. Waar mogelijk, is dit advies tijdens het proces ingebracht om samen met de betrokkenen te reflecteren op het verloop van het proces. Waar mogelijk, is in overleg met de betrokken partijen gezocht naar manieren om het advies in de praktijk te brengen. Het was aan de betrokken partijen om te bepalen in hoeverre en op welke manier zij het advies in de praktijk wilden brengen.
Fase 4: Rapportage	
Activiteit:	*Toelichting:*
Analyse en synthese resultaten	Om een beter inzicht te krijgen in de manier waarop het veranderingsproces in het beheer van de leefomgeving tussen burgers, overheden en organisaties tot stand komt, zijn de uitkomsten van de verschillende cases geanalyseerd en met elkaar vergeleken.
Rapportage en presentatie	De rapportage is bestemd voor burgerinitiatieven, adviesorganisaties, de provincie, gemeenten en alle andere geïnteresseerden. De resultaten van het onderzoek en de aanbevelingen zijn gepresenteerd aan (vertegenwoordigers van) de initiatieven die als praktijkvoorbeeld zijn onderzocht.

Bijlage 2: De voorkeuren in samenwerking met andere partijen per rol[1]

		Belangen behartigen	Faciliteren	Participeren	Adviseren	Organiseren	Leefbaarheid / sociale cohesie	Gemiddeld
Aansluiten bij de plannen van anderen	**1**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
	2	16.67%	16.67%	0.00%	0.00%	25.00%	11.11%	15.22%
	3	25.00%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	22.22%	19.57%
	4	33.33%	16.67%	0.00%	100.00%	0.00%	55.56%	34.78%
	5	16.67%	33.33%	100.00%	0.00%	75.00%	11.11%	23.91%
Zelf plannen ontwikkelen	**6**	8.33%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	6.52%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
Meedoen met een proces door anderen georganiseerd	**1**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
	2	16.67%	33.33%	0.00%	0.00%	50.00%	0.00%	17.39%
	3	20.83%	0.00%	0.00%	100.00%	0.00%	11.11%	17.39%
	4	41.67%	0.00%	0.00%	0.00%	25.00%	44.44%	32.61%
	5	20.83%	66.67%	100.00%	0.00%	25.00%	44.44%	32.61%
Zelf het voortouw nemen in het opzetten van het proces	**6**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
Het onderhouden van een goede relatie met anderen voor de lange termijn	**1**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
	2	25.00%	33.33%	0.00%	0.00%	50.00%	22.22%	26.09%
	3	37.50%	16.67%	100.00%	0.00%	50.00%	33.33%	34.78%
	4	33.33%	33.33%	0.00%	50.00%	0.00%	22.22%	28.26%
	5	4.17%	16.67%	0.00%	50.00%	0.00%	22.22%	10.87%
Het realiseren van de eigen doelen op korte termijn	**6**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%

		Belangen behartigen	Faciliteren	Participeren	Adviseren	Organiseren	Leefbaarheid / sociale cohesie	Gemiddeld
Het bereiken van consensus	**1**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
	2	41.67%	50.00%	0.00%	50.00%	25.00%	22.22%	36.96%
	3	54.17%	50.00%	0.00%	50.00%	75.00%	55.56%	54.35%
	4	4.17%	0.00%	100.00%	0.00%	0.00%	11.11%	6.52%
	5	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	11.11%	2.17%
Alles of niets	**6**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

Het proces op gang houden	**1**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	11.11%	2.17%
	2	29.17%	16.67%	0.00%	0.00%	25.00%	0.00%	19.57%
	3	25.00%	16.67%	0.00%	0.00%	50.00%	22.22%	23.91%
	4	41.67%	50.00%	0.00%	100.00%	25.00%	44.44%	43.48%
	5	4.17%	0.00%	100.00%	0.00%	0.00%	22.22%	8.70%
Conflicten niet uit de weg gaan	**6**	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	2.17%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

[1] De kleurschakeringen in deze tabel laten per tegenstelling zien waar de voorkeur van de respondenten ligt. De donkerste kleur markeert de voorkeur. (Bijvoorbeeld voor de rol 'Belangen behartigen' en de tegenstelling "Aansluiten bij de plannen van anderen of Zelf plannen ontwikkelen" ligt het accent gemiddeld net iets meer op "Zelf plannen ontwikkelen".)

Bijlage 3: Stellingen over strategieën per rol

		Belangen behartigen	Faciliteren	Participeren	Adviseren	Organiseren	Leefbaarheid / sociale cohesie	Totaal
Onze organisatie zoekt aansluiting bij actuele politieke discussies om onze doelen te bereiken	**Helemaal mee oneens**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	40.00%	0.00%	4.26%
	Mee oneens	12.50%	0.00%	0.00%	50.00%	0.00%	22.22%	12.77%
	Neutraal	25.00%	50.00%	0.00%	0.00%	20.00%	22.22%	25.53%
	Mee eens	50.00%	33.33%	100.00%	50.00%	20.00%	22.22%	40.43%
	Helemaal mee eens	12.50%	16.67%	0.00%	0.00%	20.00%	33.33%	17.02%
	Weet ik niet/ geen mening	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
Onze organisatie verwacht iets terug voor de steun aan andere organisaties	**Helemaal mee oneens**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	20.00%	0.00%	2.13%
	Mee oneens	33.33%	0.00%	100.00%	50.00%	40.00%	55.56%	36.17%
	Neutraal	33.33%	50.00%	0.00%	50.00%	40.00%	11.11%	31.91%
	Mee eens	29.17%	33.33%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	19.15%
	Helemaal mee eens	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	22.22%	6.38%
	Weet ik niet/ geen mening	4.17%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	11.11%	4.26%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
Onze organisatie wacht soms bewust tot zich een kans voordoet om actie te ondernemen	**Helemaal mee oneens**	4.17%	0.00%	0.00%	0.00%	20.00%	0.00%	4.26%
	Mee oneens	16.67%	16.67%	100.00%	100.00%	0.00%	11.11%	19.15%
	Neutraal	25.00%	33.33%	0.00%	0.00%	60.00%	44.44%	31.91%
	Mee eens	45.83%	16.67%	0.00%	0.00%	20.00%	33.33%	34.04%
	Helemaal mee eens	8.33%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	11.11%	8.51%
	Weet ik niet/ geen mening	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	2.13%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

		Belangen behartigen	Faciliteren	Participeren	Adviseren	Organiseren	Leefbaarheid / sociale cohesie	Totaal
Onze organisatie probeert soms bewust het besluitvormingsproces te vertragen of te versnellen	**Helemaal mee oneens**	12.50%	16.67%	0.00%	0.00%	40.00%	0.00%	12.77%
	Mee oneens	37.50%	16.67%	100.00%	0.00%	0.00%	11.11%	25.53%
	Neutraal	25.00%	33.33%	0.00%	0.00%	40.00%	55.56%	31.91%
	Mee eens	20.83%	0.00%	0.00%	100.00%	20.00%	33.33%	23.40%
	Helemaal mee eens	4.17%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	4.26%
	Weet ik niet/ geen mening	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	2.13%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
Onze organisatie geeft iets terug voor de steun van andere partijen	**Helemaal mee oneens**	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	20.00%	0.00%	2.13%
	Mee oneens	20.83%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	22.22%	17.02%
	Neutraal	58.33%	33.33%	0.00%	0.00%	20.00%	44.44%	44.68%
	Mee eens	20.83%	33.33%	100.00%	100.00%	60.00%	22.22%	31.91%
	Helemaal mee eens	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	11.11%	4.26%
	Weet ik niet/ geen mening	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
	Totaal	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
Andere organisaties zijn zich bewust van de urgentie van het probleem	**Helemaal mee oneens**	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%	20.00%	0.00%	4.26%
	Mee oneens	8.33%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	11.11%	8.51%
	Neutraal	54.17%	16.67%	0.00%	100.00%	0.00%	44.44%	42.55%
	Mee eens	29.17%	33.33%	100.00%	0.00%	60.00%	22.22%	31.91%
	Helemaal mee eens	4.17%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	11.11%	4.26%
	Weet ik niet/ geen mening	4.17%	16.67%	0.00%	0.00%	20.00%	11.11%	8.51%

Voor meer informatie over dit rapport kunt u contact opnemen met de auteurs:

Albert Aalvanger en Raoul Beunen
Wageningen University
Postbus 8130
6700 EW Wageningen
T (0317) 48 31 35
E albert.aalvanger@wur.nl